

Nadruk verboden

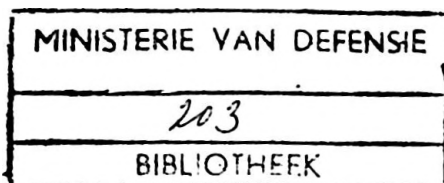
Prijs voor niet leden f 2,50

MARS IN CATHEDRA

7

1970

(15 juli 1970)

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP

ERELEDEN: Z.K.H. de Prins der Nederlanden
Z.E. Luitenant-Generaal b.d. M. R. H. CALMEYER
Z.E. Luitenant-Generaal b.d. D. A. VAN HILTEN
Generaal-Majoor b.d. J. J. DE WOLF
Z.E. Luitenant-Generaal b.d. J. H. COUZY

HET BESTUUR IS ALS VOLGT SAMENGESTELD:

E. R. D'ENGELBRONNER Gen. Maj. G. S. b.d.,
Voorzitter.

B. H. SLAGER, Luitenant-Generaal Klu.
Opperofficier Personeel
Kon. Luchtmacht
Ondervoorzitter

DRS. J. VAN DER VALK, Directeur van de Afdeling NAVO-
en WEU-zaken van het Ministerie
van Buitenlandse Zaken,

E. ROEST, Commandeur

F. TOUBER, Brigade-Generaal
der infanterie (gsb)
Redacteur.
p/a Hogere Krijgsschool
Frederikkazerne,
van Alkemadelaan 774,
's-Gravenhage

A. C. LAMERS, Luitenant-Kolonel der Mariniers

H. DIETERS, Kolonel Klu.

MR. J.H.P.V. HAITSMAN MULIER, Res. Kolonel tit. der Artillerie b.d
1e Secretaris

J. ALBARDA, Luitenant-Kolonel der Artillerie b.d
2e Secretaris
Laan van Clingendael 121
's-Gravenhage

H. F. ENKELAAR Majoor KLu.
Penningmeester
Rembrandtlaan 81
Voorburg
postgirorekening: 78828

INHOUD

Samenstelling Bestuur	397
Personalia	398
Mededelingen van het Bestuur.	398
De bijzondere leerstoel militair recht	399
Correspondentie	401
Bijeenkomst donderdag 26 maart 1970	404
ONZE HUIDIGE STRATEGIE	
voordracht door Luitenant-Kolonel der Artillerie (gsb) <i>C. de Jager</i>	404
Discussie	423
Bijeenkomst donderdag 23 april 1970.	428
Discussie	428
VERGELUKING WEDERZIJDSE GEVECHTSKRACHT NAVO- WARSCHAU PACT	
weergave van artikelen uit „Wehrkunde“ (Zeitschrift für alle Wehrfragen) door Majoor der Cavalerie (gsb) <i>J. P. H. van Valderen.</i>	439
Boekbespreking	444

Personalia

De bijzondere leerstoel in het militair recht, gevestigd in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam door de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap zal worden bezet door de Brigade-Generaal tit. der Artillerie b.d. Mr. Dr. H. H. A. de Graaff als bijzonder Hoogleraar.

In 1947 verliet mr. de Graaff de actieve militaire dienst als luitenant-kolonel. Hij studeerde rechten buiten universitair verband en deed zijn doctoraal examen in Leiden, waar hij in 1957 ook promoveerde. In 1950 werd hij toegelaten als privaat docent Militair Straf- en Tuchtrecht aan de Universiteit van Leiden. Sinds 1956 is hij lector aan de Universiteit van Amsterdam en heeft thans nog de nevenfuncties van Raad H.M.G., Raadsheer-plaatsvervanger bij het Gerechtshof te Arnhem en lid van de Nationale Raad Welzijn Militairen.

Aan dit nummer werkten mee:

Generaal-Majoor GS b.d. E. R. d'Engelbronner en Majoor der Infanterie (gsb) H. J. van der Graaf („Correspondentie”).

Luitenant-Kolonel der Artillerie (gsb) C. de Jager (voordracht „Onze huidige strategie”).

geboren in 1925 te Oostburg (Z). Is zijn militaire loopbaan na WO II begonnen in Engeland; werd per 1 september 1947 benoemd tot reserve 2e luitenant der artillerie en per 13 mei 1949 tot 1e luitenant der artillerie.

Tot 1958 heeft hij diverse functies vervuld aan de Artillerieschool te Breda. Van 1958-1960 volgde hij de Krijgskundige Studiën aan de Hogere Krijgsschool, waarna hij achtereenvolgens functies vervulde bij de sectie G3 van de Generale Staf/Hoofdkwartier van de Koninklijke Landmacht (tot medio 1964), de Gezamenlijke Staf van het Comité Verenigde Chefs van Staven (tot medio 1967), als docent en later coördinator van de Leergroep Tactiek aan de Hogere Krijgsschool (tot eind 1969). Is thans Commandant van de 41e Afdeling Veldartillerie te Seedorf (W-Dld).

Majoor der Cavalerie (gsb) J. P. H. van Valderen („Vergelijking wederzijdse gevechtskracht NAVO-WAR-SCHAU PACT”) en Majoor der Artillerie (gsb) W. J. Loos (Boekbespreking) zijn verbonden aan de Hogere Krijgsschool.

Mededelingen van het bestuur

- Als derde lid zal in de commissie ter beoordeling van inzendingen naar aanleiding van de Prijsvraag 1970 zitting nemen Generaal-Majoor van de Koninklijke Luchtmacht J. B. H. Bruinier.

- Ten aanzien van het werkplan voor het komende verenigingsjaar kan het volgende worden meegedeeld.

Voor het houden van een inleiding met als onderwerp „De Ergonomie” (leer van het gebruik van de menselijke arbeidskracht) in de maand oktober 1970 te Den Haag is uitgenodigd Dr. Ir. P. L. Walraven, Directeur van het Instituut voor Zintuigfysiologie RVO-TNO.

Voor het inleiden van het onderwerp „Moderne Guerrilla's” in de maand november 1970 te Den Haag - herhaling in de maand januari 1971 op een nader te bepalen locatie buiten Den Haag - zal alsnog een spreker worden uitgenodigd.

Kapitein ter Zee D. van Bergeijk, Commandant Mijnen dienst Koninklijke Marine, zal in februari 1971 te Den Haag het onderwerp „De zeemijnenoorlog” inleiden.

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht Drs. G. W. Segers en Luitenant-Kolonel van de Militaire Administratie (hmb) C. L. J. van Lent zullen in maart 1971 te

Den Haag - herhaling in april 1971 op een nader te bepalen locatie buiten Den Haag - gezamenlijk een voordracht houden met als onderwerpen „De mens in de strijdkrachten in de 70'er jaren” en „Doel en plaats van militaire belangenverenigingen”.

Nadere mededelingen volgen in het volgende nummer en per convocatie.

- Auteurs-medewerkers van Mars in Cathedra wordt verzocht rechtstreeks te corresponderen met de redacteur (p/a Hogere Krijgsschool, 's-Gravenhage), kopij aan te bieden in enkelvoud, in machineschrift, dubbele regelafstand en met een linker marge van 5 cm. Bij aanbieden te vermelden: juiste naam, titel(s), functie of kwaliteit, adres en gironummer of bankrelatie.

- Nieuwe leden zijn hartelijk welkom. Opgave aan de 2e secretaris, Laan van Clingendael 121, 's-Gravenhage. Dringend wordt verzocht adres - zowel als rangswijzigingen - door te geven aan voren genoemd adres.

- Losse nummers van Mars in Cathedra kunnen schriftelijk worden aangevraagd bij de 2e secretaris zie voren genoemd adres.

De bijzondere leerstoel militair recht

REGLEMENT

voor de bijzondere leerstoel in het militair recht, gevestigd in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam door de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Artikel 1

1. De leerstoel staat onder toezicht van een college van curatoren bestaande uit:
 - a. één lid, aan te wijzen door de minister van Defensie;
 - b. één lid, aan te wijzen door de Minister van Justitie;
 - c. één lid, aan te wijzen door de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam;
 - d. één lid, aan te wijzen door de te 's-Gravenhage gevestigde Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.
2. Het college van curatoren benoemt uit zijn midden een voorzitter en secretaris.
3. Bij het einde van het studiejaar, waarin een curator de leeftijd van zeventig jaar bereikt, dan wel eerder op eigen verzoek, wordt hem eervol ontslag verleend.

Artikel 2

De hoogleraar wordt benoemd tot het onderwijzen van het militair recht.

Artikel 3

1. Het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap pleegt omtrent de benoeming van een bijzonder hoogleraar overleg met het college van curatoren van de bijzondere leerstoel en met de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, waarna deze benoeming wordt onderworpen aan de goedkeuring van de Senaat van de Universiteit van Amsterdam en aan die van het College van Curatoren dier Universiteit.

2. Ten aanzien van schorsing of ontslag van de hoogleraar wordt door het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap het advies ingewonnen van het college van curatoren van de bijzondere leerstoel.

3. Anderzijds nemen curatoren de vereiste maatregelen van spoedeisende aard en doen aan het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap zo nodig voorstellen tot waarschuwing, schorsing of ontslag, indien de hoogleraar zich aan plichtsverzuim of wangedrag schuldig maakt.

Artikel 4

Met het einde van het studiejaar, waarin de hoogleraar de leeftijd van zeventig jaar heeft bereikt, wordt hem ontslag verleend.

Artikel 5

Ontslag, anders dan op eigen verzoek of wegens het bereiken van de zeventigjarige leeftijd, wordt niet gegeven zonder dat tevoren door het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap aan de belanghebbende de reden van dit ontslag wordt bekend gemaakt en hem de gelegenheid wordt gegeven tegen de gegrondheid daarvan bij dit bestuur op te komen. Ontslag zal niet ingaan dan met het einde van het lopende studiejaar.

Artikel 6

Alle ontslag, voorzover niet wegens plichtsverzuim of wangedrag verleend, is eervol. De eervol ontslagene behoudt de titel van professor.

Artikel 7

Het honorarium van de hoogleraar zal worden vastgesteld door het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap na ingewonnen advies van het college, genoemd in artikel 1.

Artikel 8

Curatoren brengen in de maand juli aan het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap verslag uit van hun werkzaamheden gedurende het voorafgaande academische studiejaar.

TOELICHTING OP
VORENSTAAND REGLEMENT

Ad art. 1, lid 1:

Het curatorium zal bestaan uit:

- a. Mr. M. J. P. D. Baron van Harinxma thoe Slooten, Min. van Def., Plein 4, Den Haag,
- b. Mr. E. A. M. Lamers, Hoog Militair Gerechtshof, Burg. van Karnebeeklaan 10, Den Haag,

- c. Prof. Mr. Ch. J. Enschedé, Stadionweg 166, Amsterdam,
- d. Mr. J. H. P. V. Haitzma Mulier, Botticelli-straat 13, Amsterdam.

Ad art. 1, lid 2:

Als voorzitter en secretaris zal optreden Mr. J. H. P. V. Haitzma Mulier.

Ad art. 8:

Verslag dient te worden uitgebracht in de maand juli over de werkzaamheden van het curatorium gedurende het voorafgaande academische studiejaar. In juli 1972 zal dus voor de eerste maal zulk een verslag over het voorafgaande studiejaar, dat loopt van 1 september 1970–31 augustus 1971 aan de orde komen.

Correspondentie

Brief van de Majoor der Infanterie (gsb) H. J. van der Graaf

Leidschendam, 30 maart 1970

Geacht Bestuur,

Het zij mij vergund enige opmerkingen te maken over de huidige procedure die wordt gevolgd bij de voordrachten verzorgd door onze vereniging. Daar waar deze voordrachten in de eerste plaats bedoeld zijn om een verdieping van de kennis met betrekking tot de krijgswetenschap in de ruimste zin, te bewerkstelligen, meen ik dat dit doel slechts ten dele wordt bereikt.

In het algemeen ondergaan de deelnemers de voordrachten betrekkelijk passief en zijn het slechts enkelen die in debat gaan met de inleider. Het is merkwaardig dat, anders dan nu, in de eerste jaren van het bestaan van de vereniging het zwaartepunt wel zeer duidelijk lag op de *onderlinge* bespreking van de aan de orde zijnde problemen.

Ik moge uit „Mars in Cathedra 1865–1965” het volgende citeren: „De vereniging is een militaire debatingclub. De gedachtenwisseling is dikwijls zeer uitvoerig. De debaters bestrijden of steunen elkaar ook onderling, dikwijls zonder dat de inleiders er aan te pas komen.”

Daar waar het U er alles aan gelegen moet zijn dat tijdens een vergadering de gedachtewisseling optimaal is, zal naar wegen moeten worden gezocht deze te stimuleren.

De huidige gang van zaken werkt echter juist in negatieve zin.

De volgende oorzaken zijn m.i. hiervoor aanwijsbaar:

- m.b.t. het onderwerp dat aan de orde is bestaat vaak onvoldoende voorkennis, zodat een voorbereiding vooraf op het debat nauwelijks mogelijk is;
- een echt debat is niet mogelijk daar debater en inleider op één microfoon zijn aangewezen;
- inleiders hebben nog al eens de neiging eerst alle vragen aan te horen en deze dan samen-

vattend te beantwoorden (vide voordracht dd. 26 maart j.l.);

- discussies „kris-kras” door de zaal zijn, door het feit dat het gesprokene via een microfoon dient te worden vastgelegd niet mogelijk, terwijl juist dit soort discussies de deelneming aan het debat stimuleert;
- vaak belet een zekere schroom degenen die iets te berde willen brengen de „lange weg” naar de microfoon af te leggen.

Aan bovengenoemde bezwaren zou kunnen worden tegemoet gekomen door de inhoud van de voordracht, meer uitgebreid dan momenteel het geval is, tevoren ter kennis te brengen van de leden, bij voorbeeld door het beschikbaar stellen van de tekst.

De inleider zou dan kunnen volstaan met een korte toelichting op zijn stellingen. De resterende tijd kan dan grotendeels worden besteed aan de debatten.

Teneinde deze debatten te stimuleren ware te denken aan een opsplitsing van de vergadering in secties, die na intern beraad vervolgens hun conclusies ter discussie stellen in een directe confrontatie met de inleider en elkaar.

Om deze discussies maximaal te kunnen uitbuiten dient per sectie een microfoon aanwezig te zijn. Ik ben mij ervan bewust dat e.e.a. minder eenvoudig te organiseren is dan bij de tot nu toe gevolgde procedure en dat het vooral een grote inspanning van de voorzitter zal vergen, maar willen wij de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap haar naam waardig laten blijven dan zullen wij de dialoog moeten stimuleren, want zonder dialoog is het beoefenen van de wetenschap een illusie en blijft het in wezen bij het verstrekken van veredelde informatie.

Naar mijn mening zal de door mij voorgestelde procedure juist de jongeren onder ons meer aanspreken en hen stimuleren – meer dan tot nu toe

het geval is – tot actieve deelneming aan de gedachtenwisseling over de aan de orde gestelde problemen.

Hoewel ik onderken dat onze vereniging een belangrijke informatieve taak heeft en vooral gedachten over militaire onderwerpen naar „bui-

ten” dient uit te dragen, ben ik ook van mening dat de gedachtenwisseling *binnen* onze vereniging te weinig tot haar recht komt, reden waarom ik heb gemeend het bovenstaande onder Uw aandacht te moeten brengen.

(w.g.) H. J. van der Graaf

Antwoord van het bestuur

Amsterdam, 26 april 1970

Zeer geachte Heer van der Graaf,

De inhoud van Uw recente brief is op 13 april jl. onderwerp van bespreking geweest bij een bestuursvergadering van onze vereniging.

Voorop zij gesteld dat de leden van het bestuur het blijk van uw positieve belangstelling bijzonder op prijs bleken te stellen en begrip hebben voor uw bezorgdheid m.b.t. het zich soms voordoende gebrek aan discussie naar aanleiding van voordrachten over door het bestuur aan de orde gestelde onderwerpen.

Het bestuur deelt uw opvatting, dat de animo tot het deelnemen aan de discussie wordt belemmerd door de gebrekkige outillage, zodat zowel de inleider als de debaters op een en dezelfde microfoon zijn aangewezen. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat ook de voorzitter tijdens het debat geen microfoon tot zijn directe beschikking heeft, hetgeen weliswaar niet van invloed is op zijn mogelijkheid leiding te geven, maar wel tot gevolg heeft dat zijn eventuele opmerkingen, die van belang kunnen zijn, niet worden vastgelegd en derhalve voor het verslag verloren gaan.

Mitsdien heeft het bestuur in beginsel besloten over te gaan tot aankoop van een opname-apparaat met meer mogelijkheden (o.a. loopmicrofoons) zodat het door debaters niet meer nodig zal zijn de lange weg naar de microfoon te gaan, de inleider achter de kathedraal kan blijven staan en de voorzitter – ook voor zijn slotwoord – zijn plaats achter de bestuurstafel kan blijven innemen.

Tot zover komt het bestuur tegemoet aan Uw wensen en is het u dankbaar voor uw stoot die tot het nemen van dit besluit heeft bijgedragen.

Een tweede punt door u gesteld, is dat waarin u suggereert de inhoud van de voordracht, meer uitgebreid dan tot dusverre het geval was, tevoren ter kennis van de leden te brengen. Volgens u zou de inleider dan kunnen volstaan met een korte toelichting op zijn stellingen en de resterende tijd grotendeels kunnen worden besteed aan het debat. U gaat daarbij nog verder door te stellen dat de debatten kunnen worden gestimuleerd door opsplitsing in secties die na intern beraad hun conclusies ter discussie stellen in een directe confrontatie met de inleider en met de andere secties. De vereniging dient de dialoog te stimuleren, „want zonder dialoog is het beoefenen van de wetenschap een illusie en blijft het in wezen bij het verstrekken van veredelde informatie” aldus een passage uit uw brief.

Het bestuur is niet kunnen ontkomen aan de indruk dat bij u het debat en de dialoog te veel op de voorgrond worden geplaatst en welhaast van middel tot doel worden gepromoveerd. U gaat zelfs terug naar een citaat uit „Mars en Cathedra 1865–1965” dat zegt dat de vereniging een „militaire debatingclub” is.

Onze mening is dat in het algemeen gesproken en ook op praktische gronden de klassieke methode de voorkeur verdient, waarbij „de spreker geeft en het auditorium ontvangt” (MiC bl. 8). De inleiders worden speciaal uitgekozen op grond van hun kunde en kennis van een specifiek onderwerp dat een bredere aandacht verdient. Wel zal met de betrokken inleiders overleg worden gepleegd opdat aan speciaal daartoe aangezochte experts voorkennis wordt gegeven van de tekst van de lezing, zodat ook van hun kant substantieel via de discussie tot de informatie kan worden bijgedragen.

Bij dit alles staat op de achtergrond de gedachte

dat hetgeen de vereniging zich ten doel stelt vooreerst is het bevorderen van de studie van krijgswetenschappelijke onderwerpen en het uitdragen van de resultaten hiervan. Daarbij mag niet worden vergeten, dat onze vereniging als zodanig niet tot bepaalde uitspraken moet komen, maar de opinievorming bij leden en niet-leden dient te bevorderen.

De bijeenkomsten vormen hierbij slechts een onderdeel, het merendeel der leden en ook de buitenwacht kunnen slechts worden bereikt met het kwartaalbericht „Mars in Cathedra”. Het is spijtig daarbij te moeten vaststellen dat er financiële grenzen zijn aan de omvang en aan de verschijningsfrequentie van dit blad, dat zich overigens reeds een goede naam lijkt te hebben verworven.

Een van de voornaamste grondslagen voor een

goed voldoen aan het door het bestuur voorgestane beleid wordt gevormd door een weloverwogen keuze van de te behandelen onderwerpen, terwijl nader zal worden bezien hoe op ruimere schaal bekendheid kan worden gegeven aan de inhoud van het tijdschrift – bijv. aan de pers – en door het vergroten van het ledental van onze vereniging. Wij hopen u hiermede voldoende te hebben ingelicht en zeggen u nogmaals dank voor uw suggesties.

Namens het bestuur

(w.g.) E. R. d'Engelbronner
voorzitter

(w.g.) J. H. P. V. Haitsma Mulier
le secretaris

Bijeenkomst donderdag 26 maart 1970

De voorzitter opent de bijeenkomst. Er zijn geen huishoudelijke zaken te bespreken, dus geeft hij het woord aan de inleider, Luitenant-Kolonel

C. de Jager, voor het uitspreken van zijn betoog betreffende „Onze huidige strategie”.

C. DE JAGER

Luitenant-Kolonel der Artillerie (gsb)

Onze huidige strategie

Mijnheer de voorzitter, mijne Heren,

Inleiding

Eens kreeg een student een door hem gemaakte scriptie van zijn professor terug met de aantekening „origineel en briljant”, met als toevoeging: „jammer voor U, dat het briljante deel niet origineel is en het originele deel allerminst briljant”. Dit verhaaltje speelde mij op een gegeven moment door het hoofd bij de voorbereiding van deze lezing. Over het onderwerp dat Uw vereniging voor vanavond op de agenda heeft geplaatst is en wordt n.l. reeds zoveel geschreven en gesproken, dat het nauwelijks denkbaar is met nog weer nieuwe ideeën te kunnen komen. Er is echter een grote verscheidenheid in opvatting en duidelijk is ook wel, dat er sprake is van een ontwikkeling in het strategisch denken. Het leek mij dan ook nuttig een selectie te maken uit de diverse visies en daarbij de volgorde in acht te nemen v.w.b. de tijd waarin en de achtergronden waartegen deze moeten worden gezien, om dan nader te beschouwen in hoeverre onze huidige strategie – de NAVOstrategie – aan de diverse criteria voldoet en langs welke weg deze strategie zich verder zou kunnen ontwikkelen. Doch voordat ik aan bespreking van het onderwerp zelf kan beginnen is het noodzakelijk dat U weet wat ik onder strategie versta. Van dit begrip is n.l. geen algemeen aanvaarde definitie

en ook de ideeën over wat er in het algemeen onder zou moeten worden verstaan, lopen de meningen uiteen en deze zijn bovendien in de loop der jaren geëvolueerd.

Alhoewel men in het spraakgebruik tegenwoordig allerwegen over strategie kan horen spreken – ik denk b.v. aan „strategisch voetbal” – zal ik mij vanavond beperken tot de strategie als functie van de nationale veiligheid. Na een korte uiteenzetting hierover zal ik dan achtereenvolgens met U behandelen:

– de dreiging: de aard en de omvang ervan; hierbij zullen wij tevens bezien of de aanwezigheid van een strategisch plan kan worden onderkend; vervolgens

– de afweer ertegen: een eigen strategisch plan; waarbij dan tevens aan de orde komt de vraag of deze afweer gevonden kan worden in een zelfstandige- of in een bondgenootschappelijke verdediging. Hierna zal ik nader ingaan op de – Navo-strategie in het algemeen en op enkele aspecten ervan, om tenslotte met U te bezien (aan de hand van een vergelijking met het voorgaande) in hoeverre

– verdere aanpassing mogelijk gewenst is.

Strategie

Wat te verstaan onder het begrip strategie? In de oorspronkelijke – Griekse – betekenis van het woord verstond men onder strategie de kunst

van de oorlogvoering; het maken en uitvoeren van plannen op grote schaal. Het had betrekking op de wijze waarop de veldheer (strategos) de opdracht van zijn politieke chefs tot het voeren van een oorlog ten uitvoer bracht. Hiertoe werden ook gerekend activiteiten op het gebied van de politiek, de economie en de psychologie. In latere eeuwen werd het begrip sterk verengd en doelde men met strategie slechts op het gebruik van militaire middelen. Zo omschreef von Clausewitz strategie als de kunst om d.m.v. gevechten de oorlog te winnen (tactiek was dan de kunst een gevecht te voeren). Een ander omschreef het als de kunst om strijdkrachten in een zo gunstig mogelijke uitgangssituatie naar het gevechtveld te dirigeren. Liddell Hart gaf als omschrijving: de kunst van het gebruik van militaire middelen om aan de politieke opdracht te voldoen.

Uit deze omschrijvingen, het zijn er slechts drie uit een grote verscheidenheid, valt af te leiden, dat de ene aangeeft een afbakening t.o.v. de politiek (doel is: het winnen van een oorlog;

van Clausewitz; of te voldoen aan een politieke opdracht; Liddell Hart; waarbij gevechten of strijdkrachten het *middel* zijn. Dus draait het om doel en middel, terwijl andere omschrijvingen een afbakening geven t.a.v. de tactiek en het accent leggen op *tijd* en *ruimte* (het dirigeren van strijdkrachten naar het gevechtveld; gunstige uitgangssituatie).

De gegeven definities behoeven niet als tegenstrijdig aan elkaar te worden gezien, doch meer als een ontwikkeling in het strategisch denken. In alle gegeven definities beperkt de strategie zich tot het gebruik der militaire middelen. Dit in tegenstelling tot andere theoriën, volgens welke het gebruik der militaire middelen slechts een deel van de strategie omvat. Ter onderscheiding wordt het oude begrip strategie wel aangeduid als militaire strategie en het nieuwe begrip als algemene of totale strategie. Liddell Hart spreekt dan van „grand strategy”. Algemene strategie omvat politieke strategie (waarbij soms wordt inbegrepen de psychologische oorlogvoering, hoewel ook vaak afzonderlijk genoemd), econo-

STRATEGIE

- *The theater of war is the province of strategy; the field of battle the province of tactics (Flamley)*
- *Tactics is the art of handling troops on the battle field; Strategy is the art of bringing forces to the battlefield in a favorable position (Wavell)*
- *Tactics is the art of using troops in battle; Strategy is the art of using battles to win the war (v. Clausewitz)*
- *Strategy might be called the science of generalship, while tactics is that of handling troops (von der Goltz)*
- *Strategy is the art of distributing and applying military means to fulfill the ends of policy (Liddell Hart)*
- *Strategy is the art of the dialectic of two opposing wills using force to resolve their dispute (Beaufre)*
- *The soundest strategy in war is to postpone operations until the moral disintegration of the enemy renders a mortal blow both possible and easy (Lenin)*

mische strategie en militaire strategie. Ook wordt in vele gevallen nog afzonderlijk gesproken van diplomatieke strategie.

Deze deel-strategieën dienen dan gezien te worden als één geïntegreerd geheel, samen vormend de algemene strategie, gericht op het door de regering van een land of het in bondgenootschappelijk verband gestelde doel. Hiermede zijn wij dan in feite weer bij de oorspronkelijke – Griekse – betekenis van het woord terug.

Generaal Beaufre heeft het nieuwe begrip strategie (dus algemene strategie) m.i. goed weten samen te vatten in de volgende omschrijving (vrij vertaald): „strategie is de kunst om met toepassing van macht een geschil tussen twee tegen-gestelde willen op te lossen”. Voor het vervolg van mijn betoog zal ik van deze omschrijving uitgaan.

Verdere onderverdeling en differentiatie van de deel-strategieën kan thans buiten beschouwing gelaten worden. Belangrijk is slechts te wijzen op het totale en niet alleen het militaire karakter van de strategie (om wille van de duidelijkheid verder genoemd de algemene strategie) de onderlinge samenhang en het gemeenschappelijke doel. Hoewel aangeduid als een kunst, behoeft het gezien de onderlinge samenhang der deel-strategieën en gelet op een juiste uitvoering geen betoog, dat algemene strategie, zowel als de deel-strategieën een regeringsverantwoordelijkheid zijn.

Een volgend aspect dat de aandacht verdient is de volgorde in de toepassing der deel-strategieën: en het gebruik der middelen. Evenals von Clausewitz, zag Lenin de strategie als middel om een politiek doel te bereiken. Maar waar von Clausewitz het gebruik van massaal geweld als voornaamste element zag en politiek-economische en psychologische activiteiten slechts als een ondersteuning van militaire acties, zodra de oorlog eenmaal was uitgebroken, was Lenin van mening, dat de tegenstander eerst murw gemaakt moest worden door toepassing van politieke economische en psychologische maatregelen. Eventuele bondgenootschappen moesten vooraf worden ondergraven of verbroken (dus een soort voorbereidende beschieting) om dan, als de kans op succes nagenoeg zeker was, d.m.v. toepassing van de militaire middelen een einde te maken aan het conflict.

Dit onderscheid in accent op de verschillende deel-strategieën en de volgorde waarin deze zouden moeten worden toegepast, wordt wel aangeduid als respectievelijk de directe- en de indirecte algemene strategie.

Zijdelings zij opgemerkt dat het begrip indirecte algemene strategie niet moet worden verward met de ook wel gebruikte term „indirect approach”. Deze term is n.l. door Liddell Hart geïntroduceerd en slaat bij hem slechts op de militaire strategie en kan identiek gesteld worden aan operatiën op de buitenlijnen. Dat Lenin voorstander was van wat nu als indirecte algemene strategie wordt aangeduid, behoeft ons niet te verwonderen. Hij dacht als een revolutionair, die aanvankelijk over geen of weinig militaire middelen beschikte. Gewelddadig optreden – volgens de theorie van von Clausewitz – de snelste wijze om een conflict te beëindigen, kon hij niet. Hij bezat weinig of geen vrijheid van handelen. Hij moest wel slim zijn, om sterk te kunnen worden. Zijn kracht lag elders, meer in het politieke veld. Hiermede in verband staat ook verschil in opvatting over het begrip „oorlog”. Over het algemeen wordt oorlog vereenzelvigd met gewelddadig militair optreden. De communistische visie is, dat er reeds oorlog is en dat deze pas als geëindigd kan worden beschouwd wanneer het imperialisme is verdwenen en het socialisme zegeviert.

Maar ook Lenin's visie op de strategie is niet nieuw. In feite werd deze reeds 450 v. C. door Sun Tzu beschreven (overigens in het westen niet eerder bekend dan omstreeks 1800). En ook na Lenin werd deze strategie, de indirecte algemene, door Mao Tse Tung als de beste strategie aanbevolen (al gebruikt hij niet deze termen). Ook hij bezat aanvankelijk niet de middelen snel zijn doel te bereiken; ook zijn kracht lag in de indirecte wijze van benaderen.

In onze tijd zien wij weer een soortgelijke situatie terugkomen. Weliswaar zijn de gegevens verschillend. Het opereren met een miljoenenleger volgens de theorie van von Clausewitz dat „nur die Massen entscheiden”, heeft o.m. in W.O. I wel aangetoond, dat daarin allerminst de vereiste kracht schuilt wanneer de tegenstander eveneens over een miljoenenleger beschikt. Wanneer de machtsbalans zo goed als in evenwicht is, is er v.w.b. het gebruik der militaire middelen weinig of geen vrijheid van handelen. Wegen – nu genoemd deelstrategieën – worden gezocht om het doel toch te bereiken. En ook nu, in de huidige omstandigheden, nu de machtsbalans zo goed als in evenwicht is, en directe confrontatie van de militaire middelen een grote kans op zelfvernietiging inhoudt, is een indirect gevoerde algemene strategie het meest voor de hand liggend.

De ontwikkeling der strategie van militaire naar

algemene en daardoorheen van directe naar indirecte, hangt ook nauw samen met de ontwikkeling der oorlogvoering tot de vorm die wij nu kennen als totale oorlog. Directe algemene strategie leidde tot vorming van miljoenenlegers, gesteund door inzet van de gehele bevolking op alle terreinen van het maatschappelijk en geestelijk leven tot het dode punt werd bereikt. De ontwikkeling heeft zich voortgezet tot een strijd van volk tegen volk op alle terreinen van het maatschappelijk en geestelijk leven, met steun van miljoenen legers, de indirecte algemene strategie.

Indien geconfronteerd met een tegenstander die een offensieve politiek en daaraan gerelateerd een indirecte algemene strategie voert, dan kan deze strategie niet op directe wijze worden beantwoord. Een land dat in een dergelijk geval de directe algemene strategie zou voeren, zou voortdurend bloot staan aan politieke, diplomatieke, economische en psychologische aanvallen van de tegenstander, zonder een gepast antwoord hier tegen te hebben dan alleen afweer, tot het murw geslagen is, om dan gewelddadig de genadeslag te ontvangen. Zo ver mag het natuurlijk nooit komen. Ook op politiek, diplomatiek, economisch en psychologisch terrein moeten tegenmaatregelen worden voorbereid en zonodig uitgevoerd. Dit impliceert, dat ook een land, dat politiek een defensief beleid voert, een indirecte algemene strategie moet nastreven. Dat wil dan zeggen, dat na confrontatie, op offensieve wijze moet worden gereageerd, zij het dan dat aard en omvang van handelen afgestemd zullen moeten zijn op acties van de tegenstander. Enerzijds omdat de eigen tegenactie moet blijven beantwoorden aan het politieke doel, dat defensief is, en anderzijds omdat ook de verdediger beperkte vrijheid van handelen zal hebben. Intussen heb ik nog weer een nieuwe term geïntroduceerd, n.l. offensief handelen. Offensief handelen wordt algemeen aanvaard als een grondbeginsel van de strategie. Toepassing ervan is noodzakelijk om vrijheid van handelen te behouden of te verkrijgen. Het alternatief, defensief handelen – na gepleegde inbreuk op het eigen maatschappelijk bestel of na gepleegde agressie – leidt tot verlies en uiteindelijk tot de nederlaag. De directe algemene strategie biedt weinig of geen mogelijkheid tot offensief handelen; de indirecte algemene strategie doet dit wel. Hier moet dus duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen politiek en strategie. Een defensieve politiek en een offensieve strategie: de indirecte algemene strategie.

Een vergelijking kan nog gemaakt worden met de tactiek, waar het verdedigend gevecht slechts beslist kan worden door de tegenaanval en waar alle voorgaande acties als inleidend op zijn afgestemd. Ook hier gaat het om de vrijheid van handelen. Aanvankelijk heeft de aanval het initiatief; dit moet hem worden ontnomen. Op directe – afwerende, in feite passieve – wijze zal de vrijheid van handelen doorgaans niet behouden kunnen blijven. De indirecte wijze – de tegenaanval – biedt de meeste kans op succes. Schematisch kan e.e.a. als volgt worden voorgesteld: (*zie volgende pagina*).

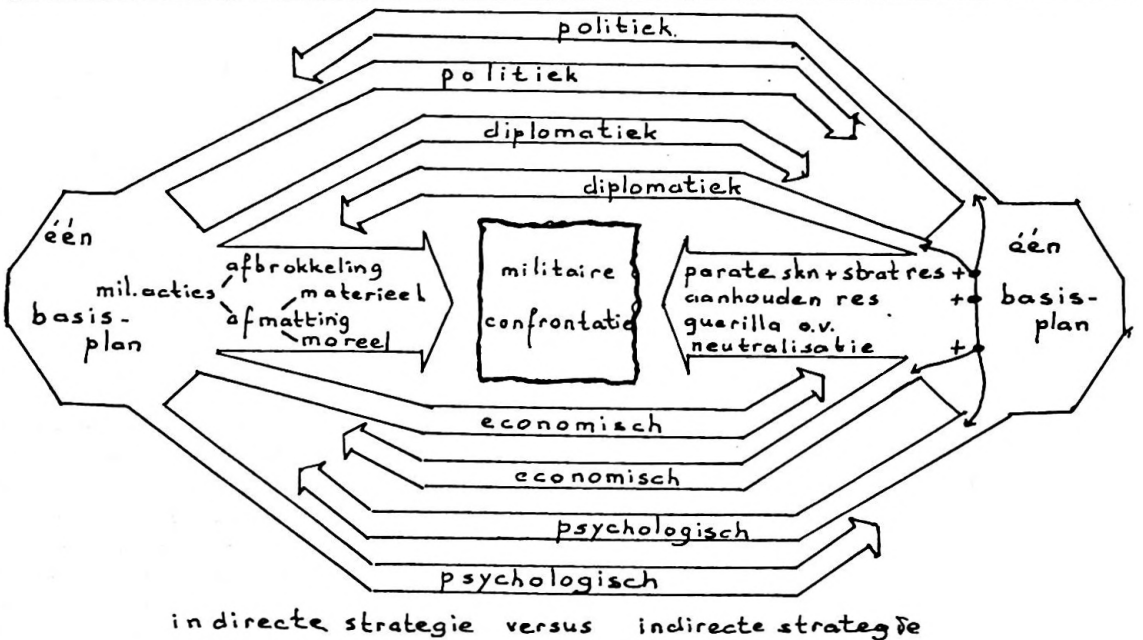
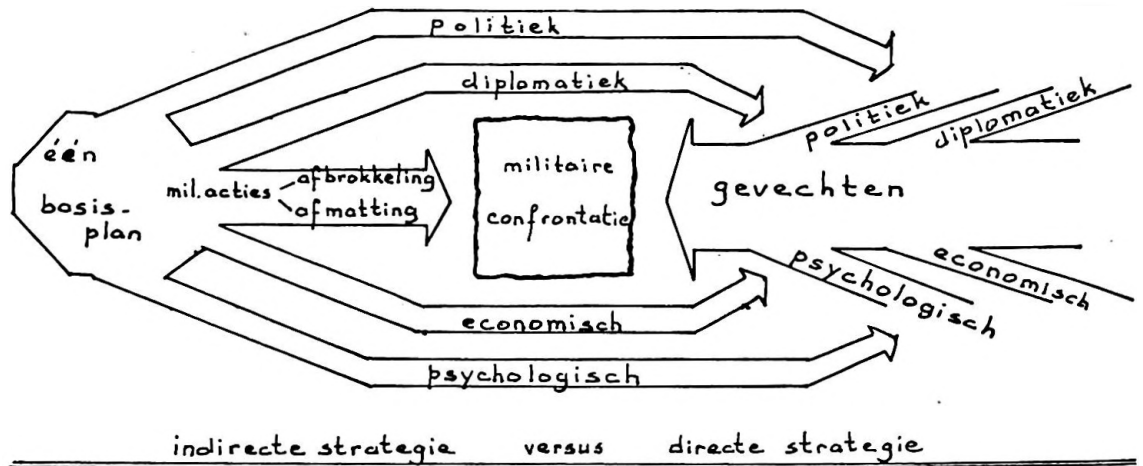
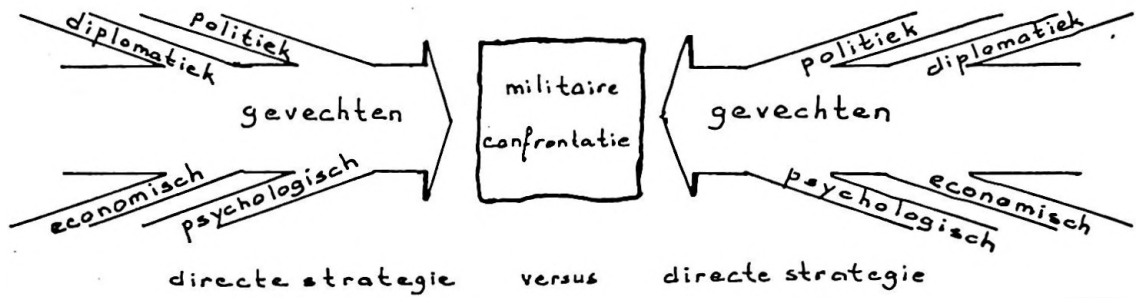
De dreiging

Algemeen

Tegen de achtergrond van de zojuist door mij gegeven – nogal theoretische beschouwing wil ik thans de werkelijke situatie met U bespreken: dreiging en tegenactie. Het zal U daarbij duidelijk zijn, dat strategie in theorie en praktijk niet los van elkaar staan. Integendeel, er is een wisselwerking. De ontwikkeling in het strategisch denken is geënt op de werkelijkheid en omgekeerd zijn de strategische plannen afgeleid uit de ontwikkelde theorieën.

Zoals ik in mijn inleiding reeds zei, is strategie een functie van de politiek. Het politieke doel is bescherming van de nationale veiligheid. Wordt deze veiligheid bedreigd, dan zal dus een strategisch plan moeten worden ontworpen om deze zeker te stellen. Dan rijst nu de vraag of onze veiligheid wel of niet wordt bedreigd. Hierover is nog wel verschil van mening. Was over de realiteit van een dreiging enige jaren geleden weinig of geen twijfel, thans wordt deze nog al eens discutabel gesteld. Over en weer worden verwijten gemaakt als zouden privébelangen worden nagestreefd. Maar ook bij hen, die menen dat er nog steeds sprake is van een dreiging, heerst verschil van mening wanneer het gaat over de mate van de dreiging, hetgeen – zoals wij reeds zagen – een dubieus gegeven is indien wij geconfronteerd zouden zijn met een tegenstander die een indirecte strategie zou voeren. Immers, hoe moeten diens acties op b.v. politiek of economisch gebied worden uitgelegd? Als uitingen van een gezonde normale concurrentie? Of als inleiding tot totale omverwerping van ons bestaan. Bij deze discussies worden dan begrippen gehanteerd als „intentions” en „capabilities”. De een gaat uit van de „intentions”, de goede of

Directe- en Indirecte strategie

minder goede bedoelingen van de potentiële tegenstander, waarop dan de eigen defensie wisselend kan worden aangepast, terwijl de ander er van uitgaat, dat indien de „intentions”, de bedoelingen van de potentiële tegenstander niet geheel te vertrouwen zijn, het een zaak van gezond verstand is de eigen defensie af te stemmen op diens „capabilities”, zijn gevechtskracht en zijn mogelijke wijzen van optreden, waarbij dan de eigen politieke houding jegens de tegenstander wisselend kan worden aangepast aan verandering van diens „intentions”.

Er is een sterke discrepantie tussen beide benaderingswijzen. Waar goede of slechte bedoelingen niet altijd door zichtbare daden bevestigd worden of aan de dag treden, labiel van aard kunnen zijn, en – gezien het verleden – in betrekkelijk kort tijdsbestek voor het oog van de wereld geheel van aard kunnen veranderen, is een juiste analyse van „intentions” vaak moeilijk. Met de „capabilities” ligt het wat gemakkelijker. Hier gaat het om iets wat zichtbaar is, het vermogen van de tegenstander om iets te doen; het potentieel kan als het ware gemeten worden. Aangezien de eigen „capabilities” moeten worden afgestemd op die van de potentiële tegenstander, en opbouw van de eigen „capabilities” veel tijd vergt, zal het bij confrontatie met een kwaadwillende tegenstander niet mogelijk zijn, te wachten tot zijn kwaadwillendheid zo manifest is, dat er geen ontkomen meer aan is. De tegenstander kan – gebaat bij een snelle overwinning – zich zo lang vriendelijk of neutraal opstellen, tot het te laat is nog enige tegenmaatregelen te nemen.

Maar ook hier kunnen wij weer niet ongenueanceerd ons uitgangspunt bepalen. Het zou b.v. voor Nederland – ziende de „capabilities” van b.v. Engeland – zinloos zijn, de eigen defensie op die van Engeland af te stemmen. Aangenomen mag worden dat het met de „intentions” van Engeland jegens ons nog wel mee zal vallen. Duidelijker ligt dit in de verhouding tussen Noord- en Zuid Korea. De „intentions” van Noord Korea laten aan duidelijkheid niets te wensen over. Niemand zal het Zuid-Korea euvel duiden, dat het zijn „capabilities”- al is het met steun van de VS – dienovereenkomstig aanpast. Begrippen als „intentions” en „capabilities” mogen niet als één geheel of door elkaar worden behandeld, hoewel zij alles met elkaar te maken hebben. Eerst moet een uitspraak worden gedaan over het een, de „intentions”; wie is de potentiële tegenstander; daarna uitgaande van de getrokken

conclusie moeten de „capabilities” nader worden bezien.

Een – zij het gering – onderscheid kan worden gemaakt naar niveau. Het analyseren van de „intentions” is een politieke aangelegenheid, het is een specialisme en behoort geheel tot de competentie van de regering. In het verlengde daarvan ligt het analyseren van de „capabilities”, waartoe doorgaans weer andere organen – specialisten, vaak in het uitvoerende vlak – competent zijn. Uiteindelijk zullen ook de eigen „capabilities” afgestemd op die van de potentiële tegenstander, weer op regeringsniveau moeten worden goedgekeurd, aangezien realisatie doorgaans veel geld vergt. Objectieve beoordeling zal dan vaak moeilijk zijn. Waar enerzijds gewaakt moet worden tegen overdrijving van de „capabilities van de tegenstander zal anderzijds gewaakt moeten worden tegen inlegkunde; d.w.z. door niet uit te gaan van een vooraf vastgesteld budget om de „intentions” te waarderen. Ook moet worden gewaakt tegen een – wellicht onbewust – loskoppelen van beide, een euvel dat nog wel eens geconstateerd kan worden in artikelen en geschriften. In zulke gevallen wordt terdege een dreiging onderkend, ook over de omvang van de „capabilities” van de tegenstander wordt een niet mis te verstaan beeld geschetst, doch zodra de eigen „capabilities” ter sprake komen is het enige uitgangspunt de financiële middelen die men beschikbaar wenst te stellen en niet zozeer die men beschikbaar kan stellen. Toetsing aan de dreiging blijft achterwege.

Indien een land bereid is zijn nationale veiligheid te verdedigen, is het logisch om bij het constateren van een potentiële tegenstander met kwaadwillige of twijfelachtige „intentions” de defensie af te stemmen op diens „capabilities”.

Als voorbeeld van misverstand over „intentions” en capabilities noem ik U de bezwaren welke werden geuit tegen verhoging van de defensielasten met 225 miljoen na de Tsjechische crisis. De bezwaren waren, dat niet geheel zuivere motieven zouden zijn aangevoerd voor deze verhoging, want het Russische ingrijpen in Tsjecho-slowakije kon toch niet gezien worden als agressie of grotere dreiging tegen het Westen. Voor zover mij bekend zijn deze motieven ook nimmer aangevoerd. Het westen heeft in het Russisch optreden geen directe militaire dreiging tegen de NAVO gezien; geen slechtere „intentions” dan er mogelijk al waren. Wel werd een andere conclusie uit het Russisch optreden getrokken, n.l. dat de „capabilities” van de Sovjetstrijdkrachten

groter waren dan daarvoor. In een gebied waar tot dusver Tsjechische troepen lagen ter sterkte van 225 000 man, als minder gevechtswaardig bekend, waren nu o.m. naar schatting 100 000 man Russische troepen van hogere gevechtswaarde bijgekomen (vermoedelijk voor een deel uit het achterland afkomstig). Voorts bleek de snelheid van optreden groter dan voor mogelijk geacht. Ook een factor van de „capabilities”. Het was dan ook zaak de eigen „capabilities” zo snel mogelijk aan te passen.

„Intentions” van de dreiging

De dreiging wordt vaak aangeduid als het „communisme”. Het communisme is echter een filosofie waarvan de beleving niet overal gelijk is. M.i. gaat de dreiging dan ook niet zozeer uit van het communisme alleen als wel van een combinatie van factoren waarvan de voornaamste is de expansiedrang van Rusland als wereldmacht. Verbreiding van de communistische idee zal daar zeker in sterke mate toe bijdragen, maar dan toch wel als uiting van de Russische beleving van het communisme. Dit laatste blijkt b.v. uit een artikel in de Prawda van 25 september 1968, m.b.t. de Tsjechoslowaakse crisis. In dit artikel staat te lezen dat respect voor nationale soberiniteit ondergeschikt is aan de wereld van het socialisme. Het is duidelijk dat de enige goede vertolker van de belangen van de wereldrevolutie de Sovjetregering is. En in de Prawda van 26 september 1968 staat een soortgelijke verklaring. Deze wordt wel aangeduid als de Breznev doctrine. Hieruit blijkt, dat de Sovjet Unie zich het recht toemeet van de marginale toetsing. Nu kan men de Sovjetreactie op de Tsjechische crisis beschouwen als iets op zichzelf staand, een interne aangelegenheid. Maar dan verliezen wij de werkelijkheid toch wel uit het oog. Het was in wezen niet meer dan een momentopname van een film, die reeds lang draaide en waarvan in het geheel niet zeker is dat deze reeds is afgelopen.

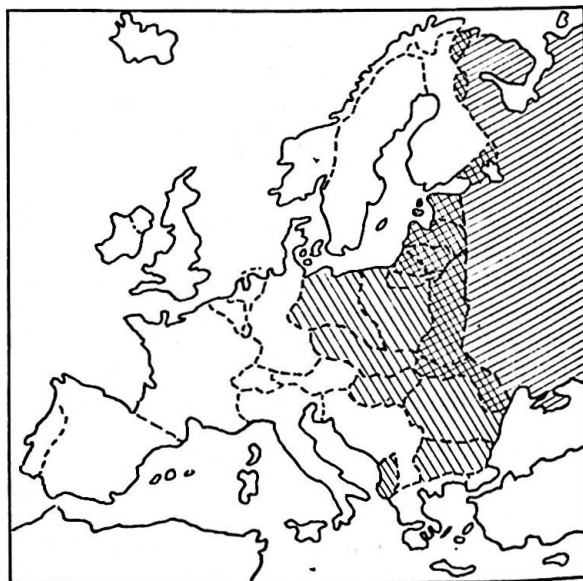
In de jaren voor 1917 werden anarchisme en revolutie gepredikt. Zodra Lenin aan de macht kwam werd met strakke hand een sterke staatsmacht opgebouwd en betekende anarchisme verbanning. Van persoonlijke vrijheid kon nauwelijks gesproken worden. Gedurende een twintigtal jaren werd intern „orde op zaken gesteld”. Een indicatie dat het niet intern zou blijven bleek b.v. uit een veel aangehaalde uitspraak van Manouïlsky, vice-minister van buitenlandse zaken van de

Sovjet Unie in 1931 toen deze een rede hield voor de Russische Krijgsschool:

„Oorlogvoeren tot het uiterste tussen het communisme en het kapitalisme is onvermijdelijk. Op dit ogenblik zijn wij nog niet sterk genoeg om aan te vallen. Maar onze tijd komt over 20 of 30 jaar. Voorwaarde is echter dat wij verrassend optreden. De volken moeten eerst in slaap worden gestust. Wij zullen daartoe beginnen met vredesmanoeuvres zoals de wereld deze nog nooit heeft gezien en concessies doen die eenvoudig verbijssterend zullen zijn. Dan zullen de kapitalistische landen, dom en decadent als zij zijn, met ons proberen samen te werken. Zij zullen hun defensie gaan verwaarlozen en alles doen om goede vrienden met ons te worden. Dan, als zij voldoende zijn ingeslapen, zullen wij ze neerslaan met gebalde vuist”.

Nu kan deze uitspraak nog beschouwd worden als grootspraak tegenover jonge officieren, een manier om hen moed in te spreken in een tijd dat alles nog niet zo goed ging. Maar de realiteit blijkt uit de zich sinds 1939 snel opvolgende gebeurtenissen. Ik behoeft daar niet lang bij stil te staan. In september '39 werd een deel van Polen veroverd; in maart '40 werd een deel van Finland ingelijfd; in juni 40 werd een deel van Bessarabië door Roemenië „afgestaan”. Tijdens en na WOII kwamen daar nog vele gebieden bij. Het westen

Expansie Sovjetinvloed

werd geconfronteerd met een grootscheepse expansie van de Sovjet Unie: Estland, Letland, Lithauen, delen van Finland, -Polen, -Roemenië, -Noord-Oost-Duitsland en -Oost Tsjechoslowakije werden ingelijfd, terwijl in Albanië, Bulgarije, Polen, Tsjechoslowakije en geheel Hongarije communistische regeringen werden gevormd. Daar waar reeds op democratische wijze andersdenkende regeringen waren geformeerd, werden deze door communistische vervangen. Slechts één partij – de communistische – werd getolereerd.

Het resultaat van dit alles was, dat de Sovjet Unie zich verzekerd had van een bufferzone voor het eigen oorspronkelijke grondgebied. Vóór 1940, door bezetting van een deel van Polen ter beveiliging tegen Nazi-Duitsland; na WOII door annexatie en bezetting der overige gebieden tegen het Westen. Het zal wellicht niet ver naast de waarheid zijn, indien gezegd wordt, dat de sleutel tot deze daden van agressie gezocht kan worden in het dienen van nationale belangen; het zeker stellen van de eigen – de Russische – veiligheid. Wanneer wij vervolgens zien, dat het wereldbeeld thans beheerst wordt door twee tegenover elkaar staande wereldmachten, dan kunnen wij ons afvragen of de situatie zal blijven zoals zij is, of niet. In hoeverre zal het nationale belang van de Sovjet Unie grotere zekerheid, meer veiligheid eisen, dan wel met de huidige situatie of minder genoegen nemen?

Het is waar, dat na een periode van z.g. „koude oorlog” er een periode van rust of schijnbare rust is ingetreden. Aan Sovjetzijde gekenmerkt door consolidatie, aan westerse zijde door containment, het zijn gebruikte termen, die in wezen hetzelfde bedoelen: het handhaven van de status quo, terwijl toch wel weer met andere middelen naar uitbreiding van de invloedssfeer werd gestreefd.

Gewezen kan ook worden op de in 1956 door Chroestjov ingeluide vreedzame coëxistentie. De bewoording waarmede deze vreedzame coëxistentie werd aangekondigd duidde echter meer op een koerscorrectie om de oorspronkelijk vastgestelde bestemming gemakkelijker te bereiken, dan op een wijziging in de plaats van bestemming: „De Marxistische- Leninistische opvatting dat oorlog op fatalistische wijze onvermijdelijk is, was juist in de tijd toen deze werd gelanceerd, maar stemt niet langer overeen met de huidige omstandigheden. Het gevaar van oorlog blijft bestaan en een sterke militaire defensie blijft vereist om oorlog af te weren. Maar thans zijn er mach-

tige sociale en politieke krachten om de imperialisten te verhinderen een oorlog te ontketenen. Gezien de grote veranderingen op het wereldtoneel openen zich nieuwe perspectieven om landen tot het socialisme te brengen”.

Uit deze uitspraak blijkt allerm minst een verandering van „intentions” ten gunste van het westen. Het zal dichter bij de waarheid zijn, wanneer ervan wordt uitgegaan, dat de „intentions” onveranderd zijn gebleven, maar dat gezien de bestaande krachtsverhoudingen, er een andere strijdwijze is gekozen, een die meer kans op succes kan bieden.

Zoals ik reeds zei zullen „intentions” door daden bevestigd moeten worden willen deze verstaan worden. De daden die in de periode na 1956 (februari), – aanvang van de vreedzame coëxistentie – aan de dag traden bevestigen in feite de zojuist geuite veronderstelling. In november 1956 werd de Hongaarse opstand met kracht neergeslagen. In de jaren daarna enkele malen een Berlijnscrisis. In 1962 de Cubacrisis. Vooral deze laatste crisis verdient nog de aandacht. Enorme hoeveelheden oorlogsmaterieel werden uit de Sovjet Unie naar Cuba verscheept. Zelfs toen de VS over onomstotelijke bewijzen beschikten dat op Cuba niet alleen luchtverdedigingsraketten, maar ook grote aantallen strategische aanvalsraketten werden opgesteld, ontkende Chroestjov dit ten stelligste; zowel in persoonlijke verklaringen aan president Kennedy als in officiële mededelingen van de Sovjetregering. Toen de VS tot een blokkade van Cuba besloten, werd een geheel ander geluid vernomen. Toen verklaarde Chroestjov dat blokkade geen zin meer had omdat de raketten reeds ter plaatse waren. Volgens Amerikaanse deskundigen bedroeg de hoeveelheid kernwapens op Cuba ongeveer de helft van het potentieel waarover de Sovjets op dat moment beschikten. Ook al beweerde Chroestjov dat hij zich slechts het lot van een klein weerloos land had aangetrokken en het alleen maar de noodzakelijke steun had willen verlenen zich, zondig tegen een gewapende overval te kunnen verdedigen, lijkt ernstige twijfel t.a.v. goede „intentions” alleszins op zijn plaats. Meer waarschijnlijk waren andere factoren daarop van invloed – o.m. van strategische aard –; maar daarover straks nog een enkel woord.

Een laatste indicatie van de aard der „intentions” – en dan zijn wij wat dichter bij huis, is te lezen in de Prawda van 8 april 1968: „Om de Middellandse zee een zee van vrede te maken, „moeten de imperialistische machten aldaar gedwongen

worden terug te trekken als resultaat van eensgezind optreden van alle strijdkrachten die voor vrede en vooruitgang zijn”.

Als voorlopige conclusie kan gesteld worden, dat indien de Sovjet Unie door gaat met het behartigen van haar eigen belangen door deze te verdedigen d.m.v. agressie en het creëren van een steeds bredere bufferzone of invloedssfeer, het een zaak van gezond verstand is, dit land als een potentiële tegenstander te blijven beschouwen, zolang niet duidelijk het tegendeel blijkt. Voorkomen moet worden dat het eigen land een deel van deze bufferzone of invloedssfeer gaat worden. Het uitblijven van een gewapend conflict in West-Europa en vreedzame coëxistentie zijn geen bewijzen van goede „intentions”; zij kunnen evengoed onderdeel zijn van een indirect gevoerde strategie, ter realisatie van kwade „intentions”. Politieke, economische of psychologische activiteiten worden ontplooid al naar gelang zij de beste kansen op succes bieden, waarbij op de achtergrond een nog steeds in gevechtskracht toenemende strijdkracht paraat wordt gehouden. Uiteraard moeten wij voorzichtig zijn met te bonte uitspraken over „intentions”. Subjectiviteit moeten wij vermijden. Maar in het licht van hetgeen zojuist werd besproken en uitgaande van de theorie van de indirecte algemene strategie, behoeft het allerminst overdreven of subjectief te zijn beoordeeld, wanneer wordt aangenomen, v.w.b. West-Europa dat het nog niet stormrijp, dat de machts-balans nog te veel in evenwicht en dat het westers bondgenootschap nog te hecht was. Hierbij past ook de uitspraak van een hooggeplaatst Sovjetmilitair, sprekend over de Sovjetdoctrine, dat een element van deze doctrine is, dat de „Blitzkrieg” aan het einde en niet aan het begin van een oorlog komt.

In het geval Cuba werd evenmin als tot op heden in West-Europa gewelddadig opgetreden. Voor de Sovjet Unie waren hier de verbindingslijnen te lang en de mogelijkheid ter plaatse succes te behalen nihil.

Nieuwe aspecten?

Ten slotte wil ik nog op een tweetal aspecten wijzen, die mogelijk van invloed zijn op een toekomstige ontwikkeling van de dreiging.

Allereerst een uitspraak van marschalk Voroshilov: „ons land is een gecoördineerd economisch organisme”. Een uitspraak die doet herinneren aan de geopolitici uit het eind van de

vorige eeuw. Zij gingen ervan uit dat de staat een biologisch organisme is; en volgens de wetten der natuur zal naarmate dit organisme groeit er meer ruimte nodig zijn. Het zwakke is daarbij gedoemd te verdwijnen, alleen het sterke blijft over. Mackinder en Haushofer namen deze idee over en baseerden daarop respectievelijk hun theorieën over Hartland en Pangebieden, volgens welke theorieën economische onafhankelijkheid een eerste vereiste was. In hoeverre economisch en biologisch organisme in de zin als hier bedoeld, identiek aan elkaar gesteld kunnen worden kan ik niet beoordelen, doch waakzaamheid blijft geboden.

In de tweede plaats betreft het een ontwikkeling van andere aard, maar mogelijk met een zelfde ondergrond, n.l. de zeer sterke groei van de Sovjetvloot, zowel die van de zeestrijdkrachten als die van de koopvaardijvloot. Opvallend is, dat deze groei zich sterk ontwikkelde na het echec in Cuba. Verband wordt wel gelegd tussen deze groei van de vloot en de strategische conceptie, ontwikkeld door Mahan rondom de eeuwwisseling.

Zowel Mahan als de geopolitici stond een strategisch plan voor ogen tot vorming van een wereldmacht. In de uitwerking van hun plannen en in hun aanbevelingen stonden zij echter diametraal tegenover elkaar. De geopolitici waren georiënteerd op het land, zij dachten continentaal; Mahan was georiënteerd op de zee, hij dacht globaal.

Toepassing van de conceptie van Mahan heeft er sterk toe bijgedragen, dat de VS zich in betrekkelijk korte tijd konden ontwikkelen tot een wereldmacht. Weliswaar heeft een aantal van Mahan's ideeën – in de oorspronkelijke formulering – hun betekenis verloren, o.m. door de betekenis welke het vliegtuig en de onderzeeboot voor de oorlogvoering kregen, iets waarop Mahan zelfs nog in zijn laatste levensjaren heeft gewezen, maar geldig is nog wel zijn theorie, dat voor het goed functioneren van een wereldheerschappij, de verbindingswegen de belangrijkste factor zijn, zowel in politiek, strategisch als militair opzicht.

Uit hetgeen waarneembaar is van Sovjetzijde, zowel in woord als daad, lijkt het alsof er tussen de theorieën van de geopolitici en Mahan een compromisoplossing is gevonden, waarbij zowel te land als ter zee naar toenemende macht wordt gestreefd.

De „capabilities”

Komen wij nu tot de „capabilities”, dan zal ik mij daarbij beperken tot de militaire „capabilities”, waarbij ik slechts in algemeenheden zal kunnen spreken. Volledige bespreking zou slechts tot speculaties leiden. Ook heeft een juiste beoordeling van de „capabilities” slechts zin, indien deze worden belicht in het kader van de wederzijdse krachtverhoudingen. V.w.b. de „capabilities” kan ik slechts beschikken over open bronnen, waarvan ik de waarde niet kan beoordelen. Een andere reden is ook nog, dat nadere uitwerking ervan een technische detaillering vereist, welke niet past in het kader van deze lezing. Ter illustratie moge het volgende dienen.

In 1967 presenteerde de Amerikaanse minister van Defensie MacNamara zijn Defensienota 1968 en gaf als wederzijdse krachtsverhouding slechts twee getallen: 9.000.000 man NAVO troepen tegen 9.600.000 man WP troepen. Zo te zien een redelijke balans. Als zodanig werd deze ook gepresenteerd, maar zij biedt geen enkel houvast, zoals uit de volgende vergelijking zal blijken:

<u>Militaire Krachtsverhouding</u>	
(in mankracht)	
<u>WP</u>	<u>NAVO</u>
9.600.000	9.000.000

In nevenstaande schets een voorstelling van zaken afgeleid uit open bronnen, van de krachtsverhouding WP – NAVO voor land-, zee- en luchtmacht. De verhoudingen lopen voor de diverse strijdkrachten nogal uiteen. Zeer ongunstig ziet deze eruit voor de landstrijdkrachten en b.v. op het eerste gezicht redelijk voor de zee- en luchtmacht. Toch is ook deze vergelijking weer betrekkelijk, wanneer wij bedenken, dat de zeeverbindingen

voor de Westerse defensie essentieel zijn en voor het WP in geval van een Europees conflict in het geheel niet. In dat licht bezien wordt ook deze verhouding beslist weer ongunstig. Zouden wij nog verder differentiëren, b.v. voor de centrale sector van West Europa, dan wordt de verhouding door de landstrijdkrachten nog somberder.

Het zal U ongetwijfeld duidelijk zijn, dat het geen kwestie is van het maken van optelsommen. Vele factoren moeten tegenover elkaar worden afgewogen. Geografische omstandigheden, organisaties (een Sovjetdivisie heeft een andere gevechtswaarde dan b.v. een divisie van een der NAVO-

<u>Militaire Krachtsverhouding</u>		
<u>Grondstrijdkrachten</u>	WP	NAVO
Parate divisies: in Europa	:± 142	64
in Centraal Europa	:	
direct	:± 56	24(29)
na enige tijd extra	:± 34	8(9)
verhouding tks+art	: (3) :	(1)
id tac kws	: 350	280
<u>Luchtstrijdkrachten</u>		
ICBM's	1290 ^a	1050(vs)
MR/IRBM's	700	—
SLBM's	300 ^a	656(vs)
bommenwerpers	600-840	1100
tactische vliegtuigen: totaal	3300	2400
in Centraal Europa	1600	1660
Luchtverd. vliegtuigen	4545	630
Grond/Luchteenheden	1160	53
<u>Zee- en Luchtmacht</u>		
viiegkampschepen	—	24(27)
heli/commando carriërs en		
assaultships	2	161(164)
kruisers	20	21(23)
jagers/escorte vaartuigen ± 200	± 500(± 550)	
onderzeeboten	± 380	170(190)
Marinevliegtuigen/helis	± 840	521(587)
id bommenwerpers	± 490	—
(...) inbegrepen Franse eenheden		
(a) Amerikaanse schatting voor eind 1970		

landen), de verhouding tussen verzorgend gedeelte en vechtend gedeelte is niet gelijk (verschillende normen worden aangelegd); de verhouding van de wapens onderling (tanks moeten niet alleen met tanks worden vergeleken, hoewel dit wel uitgangspunt is, maar zij moeten vergeleken worden met het gehele systeem van de anti-tankverdediging); ook dient bedacht te worden dat een ongunstige verhouding in de ene sector gecompenseerd kan worden in een andere sector. Zo is b.v. de strategische nucleaire slagkracht van de VS een allesbeheersende factor bij eventuele grote conflicten en compenseert vele tekorten in de conventionele sector, doch zij verliest weer aan waarde bij kleinere conflicten.

Mogelijke wijzen van optreden.

Over aard en omvang van een eventuele agressie – dus de mogelijke wijzen van optreden – lopen de meningen ook nog wel eens uiteen. Veelal komt dit doordat tevens gespeculeerd wordt met „intentions” en de mate van waarschijnlijkheid. In deze fase is dat misleidend.

Zoals uit defensienota's van verschillende westerse landen kan worden afgeleid, dient, gelet op de „capabilities” rekening te worden gehouden met een scala van mogelijkheden en moeten de Sovjets in staat worden geacht een aanval te kunnen inzetten, variërend van een grootscheepse aanval, gericht tegen het gehele geallieerde grondgebied en potentieel, tot een politiek-militaire druk of dreiging tegen een of meer westerse landen, gepaard gaande met militaire demonstraties, zoals vlootbewegingen, troepenverplaatsingen en mobilisatiemaatregelen. Tussen deze uitersten ligt een onbeperkt aantal varianten, zoals aanvallen conventioneel dan wel nucleair tegen een of meer landen, mogelijk aanvankelijk slechts ingezet door een of enkele der satellietlanden. Ook behoren acties alleen te land, ter zee of in de lucht of een combinatie daarvan tot de mogelijkheden. Over de waarschijnlijkheid van een bepaalde vorm van agressie is niets met zekerheid te zeggen. Deze kan als het ware van dag tot dag anders zijn. Wel wordt algemeen aangenomen, dat zolang er voldoende tegendruk is en ook de Sovjets zelf met vernietiging worden bedreigd, een grootscheepse aanval minder waarschijnlijk is, hetgeen ook weer in overeenstemming is met de theorie van de indirecte algemene strategie.

Maar evenzo weinig waarschijnlijk blijven agressie van geringere omvang, zolang escalatie mogelijk blijft. Reëel lijkt het te veronderstellen, dat in de

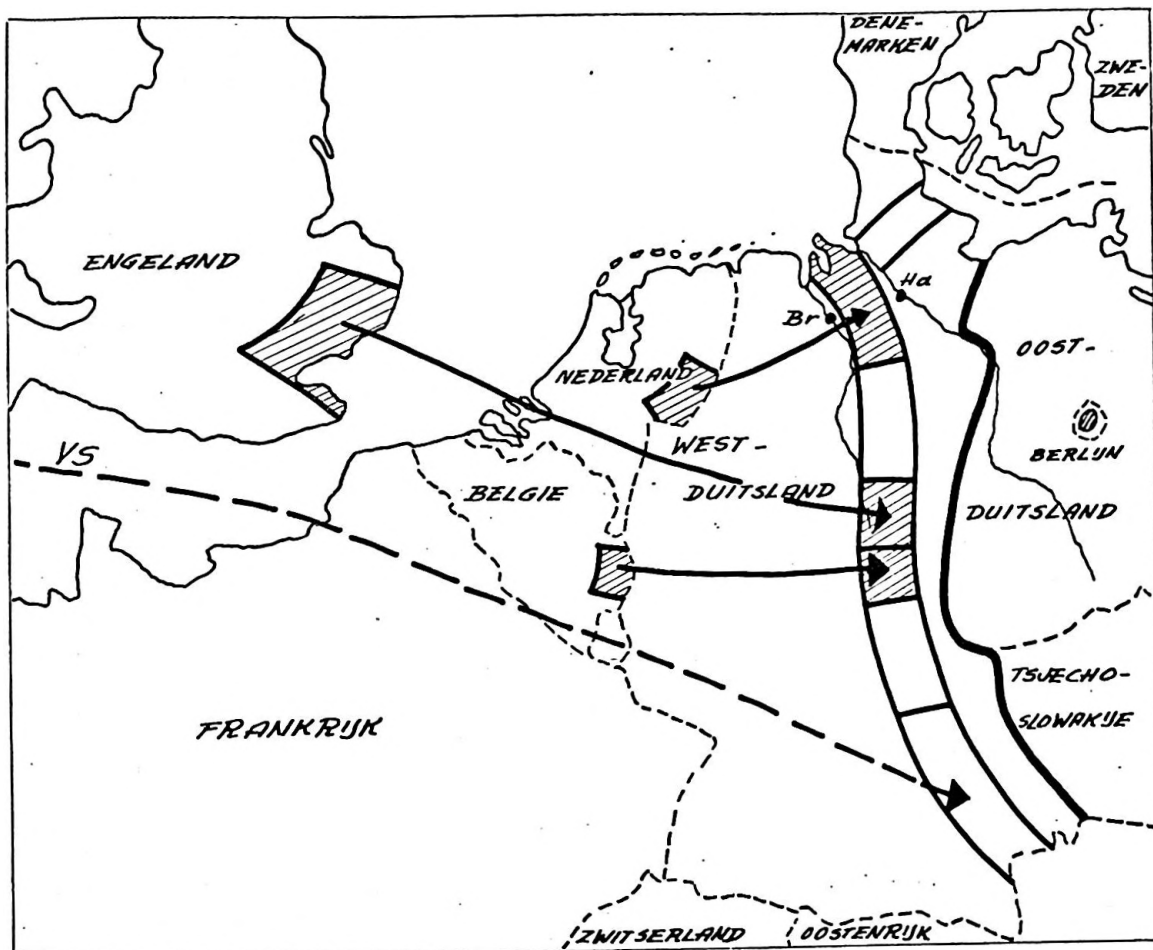
nog steeds bestaande spanning tussen Oost en West, slechts misrekening tot gewelddadig optreden kan leiden. Dit kan allerm minst als een geruststelling worden beschouwd. Spanningen zijn er. Met de regelmaat van de klok worden we er mede geconfronteerd. Het voorkomen van misrekening vereist dan ook een uiterst verstandig en bedachtzaam beleid. Ik noemde U zojuist als voorwaarde voor een geringe mate van waarschijnlijkheid dat agressie kan plaatsvinden, de tegendruk. Consequentie van deze eis is, dat naarmate de druk toeneemt, de tegendruk moet blijven. En daarmee zitten wij dan midden in het probleem van de bewapeningswedloop. Er is uiteraard een alternatief. Dat is niet het wegemen van de tegendruk, maar die van de druk zelf. Vele pogingen zijn reeds ondernomen om op deze wijze te komen tot ontspanning, iets wat in elk opzicht zou zijn toe te juichen. Het zou het leefklimaat bijzonder ten goede komen, maar dat is nu juist waar ik op doelde toen ik sprak over mogelijke goede „intentions”. Deze moeten door daden worden waargemaakt. En die daden blijven vooralsnog uit.

De tegenmaatregelen (de eigen strategie).

Zelfstandige verdediging

Het behoeft weinig betoog, dat Nederland alleen al uit praktische overwegingen voor zijn defensie is aangewezen op een bondgenootschappelijk optreden. Het is gezien de ligging van ons land ondenkbaar, dat wij een zelfstandige verdediging zouden kunnen voeren of bij een eventueel conflict in West-Europa buiten schot, neutraal, zouden kunnen blijven. Een voorzichtige berekening geeft als uitkomst, dat wij met de huidige eigen middelen niet meer dan 1/3 van onze oostgrens in een minimale staat van verdediging zouden kunnen brengen en dat de verdediging slechts voor zeer korte tijd zou kunnen worden gevoerd, omdat reserves ontbreken. Slechts door in bondgenootschappelijk verband de defensie te organiseren, kan een adequate verdediging worden verkregen. Het „ieder voor zich” is een onmogelijkheid en zou bij voorbaat leiden tot partiële vernietiging.

Ik sprak zojuist over de onmogelijkheid neutraal te blijven. Wanneer ik bij dit begrip nog een ogenblik mag stilstaan, dan wil ik opmerken, dat ik in feite geen verschil zie in de grondgedachte t.a.v. de nationale veiligheid, zoals deze vóór WO II leidde tot het voeren van een neu-

traliteitspolitiek en thans tot NAVO-deelnemer. Immers, niet de vorm van verdediging mag in deze worden vergeleken (de omstandigheden zijn veranderd) maar de idee – de filosofie – welke aan de verdedigingsvorm ten grondslag ligt is bepalend. Ook nu is van toepassing de vóór WO II geldende regel „wie de wapenen tegen ons opneemt, stuit op onze wapens”, waarbij in tegenstelling tot voorheen er thans een duidelijker beeld is over wie met „wie” wordt bedoeld. Het standpunt van onze regering in '39 werd vertolkt door Prof. Anema, lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, die o.m. zei, dat het „een plicht was, handelend op te treden ook al regaardeert de zaak ons niet direct, indien grof onrecht geschiedt. Principieel dwingt dit dan tot het opgeven der neutraliteit”. En hij vervolgt „Doch hoe mooi ook het beginsel, toepassing voor kleine landen leidt tot een baaierd van allerlei verwerpelijke pogingen tot bemoeienis uit eigen

baat. Het leidt tot chaos en misère. De enige goede oplossing is, dat voor zulk een zaak een internationaal bevoegd en geschikt orgaan ware aangewezen, dat een dergelijke hulp behoorlijk zou kunnen verlenen”. Tot zover Prof. Anema. Het enige internationale orgaan dat in '39 in aanmerking kwam voor deze taak – de Volkenbond – bleek wegens het vetorecht der leden/landen niet in staat aan deze eis te voldoen. Thans hebben wij de Verenigde Naties, doch ook dit orgaan kan niet gezien worden als geschikt en bevoegd waar het gaat om het vinden van een oplossing voor de huidige tegenstelling Oost-West. Deze beperking komt dan ook tot uiting in art. 51 van het Handvest der VN, dat toelaat dat ook regionale defensieorganisaties worden opgericht. Als zodanig past de NAVO – gericht op de bescherming van het eigen bestaan van de aangesloten landen – geheel in het raam van de VN. Zijdellings zij nog opgemerkt, dat dus ook nu

nog niet wordt beschikt over een organisatie, bij machte onrecht te weren waar onrecht wordt gepleegd.

Bondgenootschappelijke verdediging

Rijst thans de vraag, welke omvang het gedachte bondgenootschap dan wel zou moeten hebben. Moet doorgedaan worden met het huidige Atlantische bondgenootschap of zou volstaan kunnen worden met een West-Europees bondgenootschap. Ten dele heb ik deze vraag reeds beantwoord. Het lijkt logisch te streven naar een zo beperkt mogelijk bondgenootschap, want naarmate er meer ledenlanden zijn, is de tendens aanwezig, dat het eigen nationale karakter verloren gaat. Elke internationale overeenkomst knabbelt iets af van de nationale souvereiniteit. Gezien de geografische verbondenheid, de economische, culturele en andere gemeenschappen welke er reeds zijn, ligt een West-Europees verdedigingssysteem voor de hand. Echter bij de behandeling van de dreiging kwam reeds ter sprake de toenemende Sovjetinvloed in het Middellandsezegebied en de versnelde opbouw van de Sovjetvloot. Strategische omvatting en het afsluiten van de verbindingswegen vormen voor West-Europa een gevaar. Ook is het West-Europees grondgebied te beperkt van omvang om een zelfstandige verdediging te kunnen voeren, zelfs niet in het kader van een indirecte algemene strategie. De eigen vrijheid van handelen kan op vele wijzen te ernstig worden blemmerd.

Een andere factor is nog het ontbreken van een strategische slagkracht, en dan denk ik aan de nucleaire slagkracht van de VS. Deze is nog steeds noodzakelijk om de machtsbalans zodanig in evenwicht te houden, dat agressie kan worden afgeschrikt.

Maar ook voor de veiligheid van de VS is het van belang West-Europa te vrijwaren voor verdergaande expansie van Sovjet-zijde.

Zo wordt onze nationale veiligheid dan ook vooralsnog het beste gediend door de thans bestaande Noord Atlantische Verdrags Organisatie. Het is niet een belang voor de West-Europese landen of voor de VS, maar een belang voor beiden.

De NAVO-strategie

Algemeen

Met deze conclusie hebben wij reeds ten dele antwoord gegeven op de vraag wat het antwoord

dient te zijn op de onderkende dreiging. Doch wat dient verder onze strategie te zijn? Beter nog, wat is het beste strategisch plan voor bondgenootschappelijk optreden, gezien de concrete situatie.

Behalve het gewenste bondgenootschappelijke optreden, kan aan de hand van hetgeen wij reeds bespraken nog een aantal regels worden vastgesteld:

– Het strategisch plan moet beantwoorden aan de – in gezamenlijk overleg vastgestelde politieke doelstelling, i.c. het voeren van het defensief, het politiek defensief. D.w.z. de verdediging van bevolking en grondgebied. Daartoe dient: – voorkomen te worden dat een oorlog uitbreekt, en zo deze onverhoopt toch mocht uitbreken, dient het

– het gestelde doel door gewelddadig optreden te worden bereikt.

– Vervolgens moet het strategisch plan voldoen aan de eisen van een indirecte algemene strategie; algemeen, niet alleen militaire maar ook andere activiteiten kunnen onze veiligheid ondergraven; indirect, om ruimte te bieden tot ontplooiing van eigen initiatief. D.w.z. dat het plan moet voorzien in de mogelijkheid dat – na een aanvankelijk strategisch defensief optreden – ook offensief kan worden gereageerd, teneinde te voorkomen dat de eigen vrijheid van handelen verloren gaat.

– Voorts dient het plan te zijn afgestemd op de „capabilities” van de potentiële tegenstander. Het gehele spectrum van agressiemogelijkheden moet kunnen worden afgewezen. Slechts indien goede „intentions” tot uitdrukking komen in vermindering der „capabilities” van de tegenstander mag het eigen plan dienovereenkomstig worden aangepast.

– Tenslotte dient het strategisch plan uitvoerbaar te zijn. Het is ook uitgangspunt voor krijgsmachtplanning, de operatieplannen en paraatheidsregels.

Dan wil ik nu gaarne met U bezien in hoeverre onze huidige strategie hieraan voldoet, waarbij ik mij zal beperken tot de eis t.a.v. de indirecte algemene strategie.

Historische ontwikkeling

Sedert 1967 is door de NAVO aanvaard de strategie van de „flexible response”. Veel is daarover reeds geschreven en gesproken. De „flexible response” strategie heeft zich min of meer logisch ontwikkeld uit voorgaande NAVOstrategieën en

een beperkt aantal ervaringen. Ik denk daarbij aan Korea en Cuba.

Bij de oprichting van de NAVO bestond het z.g. „garantie pact”. D.w.z. de VS stonden met hun strategische nucleaire slagkracht – de enige ter wereld – borg voor voldoende afschrikking tegen agressie. Land-, zee- en luchtstrijdkrachten werden van minder betekenis geacht. Mocht de afschrikking falen en agressie toch plaatsvinden, dan zou alsnog gemobiliseerd kunnen worden. Het Koreaconflict (1950) bracht een gevoelige klap toe aan het vertrouwen op het afschrikkingseffect van het kernwapen. Gevreesd werd dat een soortgelijk conflict tussen Oost en West-Duitsland niet tot de onmogelijkheden behoorde. Bovendien waren de Sovjets er inmiddels ook in geslaagd kernwapens te produceren. Een nieuw strategisch concept werd aanvaard, dat van de „forward strategy”. D.w.z. dat de verdediging zo ver mogelijk oostwaarts zou moeten aanvangen, dat agressie niet kon worden toegelaten en van meet af aan moest kunnen worden gevergd. Veel parate strijdkrachten werden noodzakelijk geacht. Zo besloot de Raad van ministers in 1952 te Lissabon tot het formeren van o.m. 50 conventionele divisies, luchtmachteenheden met een totale sterkte van ca. 4000 vliegtuigen en sterke zeestrijdkrachten. De garantie van de VS tot eventuele inzet van de strategische kernwapens werd gecontinueerd. Een consequentie van de „forward strategy” was ook, dat deze moeilijk kon worden gerealiseerd zonder politieke en militaire medewerking van West-Duitsland. Dit is mede de reden geweest dat West-Duitsland uiteindelijk in 1955 als lid tot de NAVO toetrad.

Zo maakte de strategie van de afschrikking door het kernwapen alleen, plaats voor die van het machtsevenwicht.

In de hieropvolgende jaren slaagde men er evenwel niet in de krijgsmachtplannen tot een aanvaardbaar niveau te realiseren. Hiervoor kunnen verschillende redenen worden aangevoerd. Met de realisatie waren grote sommen gelds gemoeid; de lastenverdeling bleek niet naar ieders tevredenheid te zijn. Ook meenden velen een vermindering van dreiging te zien, voornamelijk n.a.v. de in februari 1966 door Chroetsjov ingeluide vreedzame coëxistentie, waarover ik reeds sprak.

Toen echter in november 1956 de opstand in Hongarije krachtdadig werd neergeslagen en men zich in het westen realiseerde dat ondanks de vreedzame coëxistentie modernisering van het Sovjetleger met grote voortvarendheid ter hand

was genomen, de gevechtskracht aanzienlijk was toegenomen en duidelijk werd dat het Amerikaanse kernwapenmonopolie definitief was doorbroken, werd besloten de achterstand met spoed in te halen. Hiertoe werd in 1957 een nieuw strategisch plan aanvaard op grond waarvan de realisatieplannen versneld moesten worden aangepast. Dit nieuwe strategisch plan wordt wel aangeduid als de „pure nuclear strategy”. Om tekorten aan conventionele strijdkrachten te compenseren, werden de strijdkrachten uitgerust met tactische kernwapens. Ook werd besloten tot omvangrijke modernisering en mechanisering. De „forward defense” conceptie werd gehandhaafd.

Al spoedig rezen ook tegen dit strategisch plan weer bezwaren. Het plan was te star. Een beperkte agressie, zelfs een met uitsluitend conventionele middelen, zou niet anders dan met alle beschikbare middelen, inbegrepen de nucleaire, kunnen worden beantwoord. Een uitzondering op deze regel werd nog gemaakt in geval van incidenten en geschillen van zeer beperkte aard. Het nieuwe plan was er een van uitersten, te veel zwart-wit; vrede-chaos.

Deze onvolkomenheid besefte men te meer, toen in 1961 de spanning rondom Berlijn weer toenam. Hier werden de Sovjets in staat geacht, met betrekkelijk geringe conventionele middelen een beperkt doel te bereiken, terwijl men aan westerse zijde al vrij snel zou zijn aangewezen op het gebruik van kernwapens. Dit leidde ertoe, dat sommigen zich gingen afvragen of de VS wel bereid zouden zijn hun nucleaire slagkracht in te zetten voor een conflict van zo beperkte omvang. Deze gedachte werd versterkt, toen zelfs voor- aanstaande Amerikaanse politici in het openbaar uitspraken, dat men in Europa niet moest denken dat de VS bereid zouden zijn, voor een aanval op Berlijn 45 miljoen Amerikaanse levens in de waagschaal te stellen. De geloofwaardigheid van de „strategie der afschrikking” was twijfelachtig.

De Cubacrisis in 1963 leidde tot dezelfde conclusie, al waren de rollen hier omgekeerd. Nu waren het de Amerikanen, die in staat waren met beperkte middelen een directe dreiging ongedaan te maken en waren het de Sovjets die terugschrokken voor de consequenties; de afstand tot Cuba was te groot en voortzetting van het conflict zou een totale oorlog hebben betekend.

Eens te meer bleek, dat wanneer men politieke doeleinden met steun van militaire middelen wil nastreven, deze middelen adequaat dienen te zijn,

afgestemd op het te bereiken doel. Met de „flexible response” is getracht ook een antwoord te hebben op agressies van beperkte omvang. Adequate middelen moeten worden aangehouden om oorlog te voorkomen; en dan niet alleen een totale oorlog, maar meer genuanceerd, voorkomen van elke vorm van agressie.

Soms wordt wel verkondigd, dat nu de flexible response strategie als plan is aanvaard, een totale oorlog alleen nog maar kan ontstaan door escalatie. Hoewel dit uiteraard een mogelijkheid blijft, is dat niet in overeenstemming met wat daarover in officiële publicaties staat vermeld. M.i. blijkt daar overduidelijk uit, dat onder handhaving van de oorspronkelijke uitersten van zwart-wit, er nu een aantal tussenoplossingen worden onderkend. Er dienen evenzoveel eigen tegenacties te kunnen worden uitgevoerd, als er agressiemogelijkheden zijn. Wel dient er een nauwe relatie te zijn tussen de opeenvolgende fasen in het eigen optreden. Het effect van een beperkte eigen actie moet versterkt worden met vrees voor omvangrijker acties.

Voor de uitvoering (de deelstrategieën) en de operatieplannen, schept dit uiteraard weer aparte problemen. Zo zullen in het kader van de militaire strategie, alternatieve plannen moeten worden ontworpen (contingencies), want naarmate planning op lager niveau plaatsvindt, doet de oude stelregel zich meer gelden, dat „wie alles verdedigt, verdedigt niets”. Er zal selectief te werk moeten worden gegaan, volgens richtlijnen van het hogere echelon. In zijn algemeenheid geldt dit ook voor de overige deelstrategieën, zowel gezien de uitvoering binnen de eigen deelstrategie alsmede gezien de onderlinge samenhang.

V.w.b. de militaire strategie kan, in het extreme doorgeredeneerd b.v. de enkele man slechts één ding tegelijkertijd doen. Zijn flexibiliteit ligt in de opeenvolging van handelingen. Dit legt beperkingen op aan de strategische mogelijkheden. Om tot een juiste selectie te komen, tot een keuze te komen, zal er bij het afwegen der mogelijkheden een wisselwerking zijn. Daarbij zal het algemeen strategisch plan enerzijds dienen te beantwoorden aan de politieke doelstelling, afgestemd op de dreiging (doel en middel moeten met elkaar in overeenstemming zijn) en anderzijds moet het plan realiseerbaar zijn v.w.b. de deelstrategieën en deze op hun beurt weer v.w.b. de financiële middelen, de technische mogelijkheden, de beschikbare mankracht, de vereiste graad van paraatheid en geoefendheid en de tac-

tiel der verbonden wapens, voor zover het uiteraard de respectieve deelstrategie betreft (tijd en ruimte zijn hier de voornaamste factoren).

Enige aspecten m.b.t. de „flexible response”

M.b.t. de strategie van het „flexible response” wil ik op een aantal aspecten nog nader ingaan, t.w. de escalatie, de tijdsfactor, de strijdkrachten, de geloofwaardigheid en de crisisbeheersing.

De escalatie

Een conflict als gevolg van beperkte agressie kan escaleren op initiatief van 's vijands zijde, zodat noodgedwongen ook de eigen acties zullen moeten worden uitgebreid, ten einde de agressie te kunnen indammen en zo mogelijk ongedaan te maken, en eventueel verloren geraakt gebied te heroveren.

Maar ook kan escalatie plaatsvinden op eigen initiatief (let wel dat ik ben uitgegaan van de veronderstelling dat reeds agressie werd gepleegd). Escalatie op eigen initiatief wil nog geenszins zeggen, dat dan per definitie strategische kernwapens zullen worden ingezet. Ook andere acties, nog beperkt van aard en omvang zijn denkbaar. Beide mogelijkheden van escalatie worden in het kader van de „flexible response” onderkend. Kernpunt is dat in het ene geval het initiatief aan 's vijands zijde is, in het tweede geval aan eigen zijde.

Aanvankelijk kan het strategisch plan dus defensief worden uitgevoerd, waarna, na gepleegde agressie, tot het offensief kan worden overgegaan, zij het binnen het raam van het politiek defensief, dus niet onbeperkt. Het behoeft geen betoog, dat escalatie op eigen initiatief op bijzonder zorgvuldige wijze moet worden gehanteerd. Aan eigen zijde zal er een nauw contact dienen te zijn tussen de politieke leiding en b.v. de militaire commandanten belast met de uitvoering. Misverstand resulteert in mislukking.

Aan 's vijands zijde dreigt hier nl. het gevaar van misrekening. Ook hij zal escaleren en naarmate de aard en omvang van de eigen escalatie onvoldoende duidelijk zal zijn, bestaat het risico, dat de vijandelijke tegenacties proportioneel sterker zullen escaleren dan de eigen acties, zeker indien de tegenstander over evenveel of meer middelen beschikt dan wij. En daarmee wordt het beoogde doel geheel voorbijgestreefd.

De tijdsfactor

Vooraf de tijdsfactor is hierbij belangrijk. Im-

mers, indien een actie aan eigen zijde wordt geïnitieerd, dan dient deze zodanig van aard en omvang te zijn en ook qua tijd zoveel ruimte voor inzet van een eventuele volgende actie te laten als nodig is, om de politieke leiding van de tegenstander van de ernst der zaak te door-dringen. De tegenstander moet de kans gegeven worden de beslissingen te nemen, het conflict te beëindigen en dit ook duidelijk waar te maken (dat is weer noodzakelijk voor de eigen acties). Het zal duidelijk zijn, dat de uitvoering van een dergelijk strategisch plan aan eigen zijde voldoende en de juiste middelen vergt.

De strijdkrachten

Het is hier niet de plaats om tot een uitspraak te komen over de juiste hoeveelheid en soort der middelen welke nu benodigd zijn. Wel kan geconstateerd worden, dat de algemeen waarneembare tendens tot eenzijdige troepenvermindering zeer bedenkelijk is. Waar de „pure nuclear strategy” reeds tot het invoeren van tactische kernwapens noopte, ter compensatie van tekorten op conventioneel gebied, en het aanvaarden van de „flexible response” als strategie, op zich reeds een uitbreiding van de conventionele bewapening vereist (immers het oude strategisch plan was er een van te veel zwart-wit en het dwong tot te spoedige inzet van kernwapens) is de huidige tendens moeilijk te rijmen met wat gewenst wordt.

Aan de ene kant wordt een strategisch plan aanvaard, waarmee de noodzaak tot gebruik van kernwapens naar een zo laat mogelijk tijdstip wordt verschoven, terwijl aan de andere kant de middelen welke de uitvoering van dit plan – in het belang van bevolking en gebied – mogelijk moet maken, verdwijnen. Het kernwapen, op papier weggeredeneerd, komt in werkelijkheid dichterbij ons toe.

De geloofwaardigheid

Dit tast de geloofwaardigheid van het strategisch plan aan. Voortzetting van deze tendens leidt naar een stadium waarin slechts beschikt wordt over wapens die niet bruikbaar zijn, omdat zij te groot zijn, te allesvernietigend en ook tot zelfvernietiging leiden. Juist waar het de geloofwaardigheid betreft, brengen wij de eerste doelstelling van onze huidige strategie – het voorkomen van een oorlog – in gevaar. Er kan dan pas van geloofwaardigheid worden gesproken,

indien over de juiste en over voldoende middelen wordt beschikt om zonedig elke vorm van agressie te kunnen keren. Eerst dan kan ook van afschrikking sprake zijn. De middelen dienen zichtbaar aanwezig te zijn. Vastbeslotenheid en eensgezindheid zijn hierbij medebepalend.

De crisisbeheersing

Dan wordt de laatste jaren veel gesproken over crisisbeheersing. In de laatste memorie van toelichting wordt hierop vrij uitvoerig ingegaan. Met crisisbeheersing zitten wij in feite op de grens tussen eerder genoemde doelstellingen van het strategisch plan: het voorkomen van oorlog en, zo deze onvermijdelijk is, het voeren ervan. Crisisbeheersing kan dan ook niet los gezien worden van de gehele strategische conceptie. Wil crisisbeheersing enige kans op succes hebben, dan zal juist waar de geloofwaardigheid van de afschrikking ter voorkoming van het conflict gefaald heeft, of dreigt te falen, duidelijk moeten worden, dat de tegenstander bij voortzetting van het conflict geen enkele baat zal krijgen. De realiteit moet hem alsnog, maar dan kennelijk op indringender wijze worden duidelijk gemaakt. Redenen tot twijfel aan de geloofwaardigheid van de eigen strategie kunnen vele zijn: verkeerde waardering aan 's vijands zijde, maar ook aan eigen zijde kan het b.v. geschort hebben aan eensgezindheid of vastbeslotenheid. En ook een tekort aan middelen kan de oorzaak zijn. Het hopen op een betere eensgezindheid of vastbeslotenheid, zo daar de hoofdoorzaak gezocht moet worden, blijft in tijden van crises een onzekere zaak, want bereidheid van soevereine naties kan moeilijk worden opgedrongen. Het is een politieke en diplomatieke aangelegenheid. Aan de andere kant kan deze bereidheid, evenals de „intentions” van de vijand, ook in korte tijd spontaan veranderen.

Met de middelen ligt het anders; verwerving ervan kost veel tijd. Zo men daar, voordat een crisis uitbreekt, niet over beschikt, dan kan het met de eensgezindheid en vastbeslotenheid nog zo gunstig gesteld zijn, de polstok om te springen is niet bij de hand, of deze is niet van de juiste makelij. En wat ernstiger is, is dat zo men niet over de vereiste hoeveelheid juiste middelen beschikt, een crisis als het ware wordt uitgelokt.

Ontspanning en ontwapening

Teneinde misverstand te voorkomen, mag uit het-

geen ik tot nu toe heb gezegd, niet worden afgeleid, dat ontspanning en ontwapening voor het westen niet relevant zouden zijn. Integendeel. Voor deze beschouwing over onze huidige strategie ben ik uitgegaan van de realiteit van een dreiging. Vermindering der dreiging kan het gevolg zijn van goede „intentions”, tot uitdrukking gebracht in vermindering van de „capabilities”. Maar ook kan vermindering van dreiging worden nagestreefd in het kader van de algemene strategie, door het sluiten van overeenkomsten met controle-mogelijkheid op de naleving, om de wederzijdse bewapening te beperken of te verminderen. Het non-proliferatie verdrag kan hier als voorbeeld genoemd worden. Ervan uitgaande dat het zekerstellen van de nationale veiligheid uitgangspunt is, zijn bewapening en ontwapening geen tegengestelden, doch zij kunnen als elkaars complement worden beschouwd.

Flexible response een algemene strategie?

Wanneer ik ter afronding van hetgeen ik heb gezegd over de „flexible response” nog een enkele opmerking mag maken. Reeds aanzienlijk meer dan voorgaande strategische plannen benadert de strategie van de „flexible response” een algemene strategie. Meer aandacht dan voorheen wordt besteed aan de coördinatie van politieke en diplomatieke maatregelen ter voorkoming van een oorlog en aan crisisbeheersing. Verdere uitwerking hiervan en nog meer coördinatie is noodzakelijk, te meer indien wij op indirecte wijze ook de tegen ons gerichte indirecte strategie wensen te beantwoorden. De aanbevelingen uit het in 1967 gepubliceerde rapport Harmel spreken in deze duidelijke taal. In dit rapport wordt o.m. geconcludeerd, dat niet alleen een rechtstreekse confrontatie met de Noord Atlantische gemeenschap een gecoördineerd optreden vergt, maar dat ook de indirecte en incidentele confrontaties elders een eensgezind en gecoördineerd optreden vereisen.

Voor zover mij bekend, kan van economische of psychologische strategie, als deelstrategie nog nauwelijks gesproken worden. Uiteraard gaat er van de maatregelen op politiek, diplomatiek of militair gebied tevens een psychologische werking uit, en zelfs de beoogde afschrikking is psychologisch van aard (misschien kan ik zelfs zeggen, dat escalatie-strategie psychologische strategie is), doch psychologische oorlogvoering, welke niet alleen gericht is op verandering van de wil van de politieke leiding van de tegenstander,

maar op de bereidheid van een gehele bevolking, vergt meer dan afschrikking alleen, zeker wanneer de tegenstander op dit gebied ook activiteiten tegen ons ontplooit of tot een hogere intensiteit opvoert.

Voor een goed begrip doel ik hier ook niet op economische of psychologische maatregelen welke genomen dienen te worden ter ondersteuning en opbouw van de eigen strijdkrachten maar ik denk aan zelfstandige acties, deelstrategieën binnen het kader van de algemene strategie.

Zo doet generaal Beaufre v.w.b. de economische strategie een aantal suggesties zoals:

– steun bij de ontwikkeling van een vriend of geallieerde (zoals b.v. de Marshall hulp destijds aan West-Europa);

– het scheppen van gemeenschappelijke belangen. (Zo bond Duitsland in '36 de Balkanlanden aan zich d.m.v. transacties op landbouwgebied);

– economische dwang of prikkeling. Hierin schuilen weliswaar weer andere gevaren. (Toen de VS op Cuba pressie uitoefenden door geen suiker meer af te nemen van dat land, kocht de SU de voorraden.) Er kunnen internationale contacten bestaan welke bilaterale maatregelen weer ongedaan maken. Als laatste voorbeeld noemt generaal Beaufre:

– de economische gelijkstelling. Daarbij gaat hij uit van de gedachte dat de mens niet door het ideologische maar door het economische wordt veranderd. Het bevorderen van de economische ontwikkeling kan bepaalde landen naar zijn mening zo stabiel maken, dat zij ongevoelig worden voor revolutionaire acties. In hoeverre het uitgangspunt voor deze laatste stelling juist is, laat ik thans in het midden; wel kan gesteld worden, dat de achillespees van de economische ontwikkeling meer een sociaal probleem is. Er dient tevens sociale rechtvaardigheid te zijn.

Al met al is het voor het voeren van een defensie in bondgenootschappelijk verband niet eenvoudig ook op het gebied van deze deelstrategieën tot een oplossing te komen.

Een volgende opmerking geldt de flexibiliteit van de huidige strategie. M.i. is de „flexible response” idee sterk geïnspireerd door ervaringen opgedaan tijdens de Cubacrisis. Dit leidt ik o.m. af uit opmerkingen in die periode gemaakt door wijlen president John Kennedy. Het is een strategie waarbij alles wordt gedaan om de vrede te bewaren en – zo deze onverhoopt niet kan worden behouden – een oorlog zo beperkt mogelijk

te houden. Ook is het een strategie waarmee het enerzijds mogelijk is duidelijk te maken, dat het westen geen oorlog wenst en tot het uiterste wil gaan deze te voorkomen, maar tevens de mogelijkheid biedt duidelijk te maken, dat er t.a.v. de eigen veiligheid geen concessies of toleranties mogelijk zijn. De vereiste eensgezindheid en samenwerking der NAVO-landen betekenen een uitdaging: een uitdaging aan elk land afzonderlijk, dat moet beseffen dat het ten volle medeverantwoordelijk is voor de te nemen gezamenlijke beslissing. Ook Turkije voor Noorwegen en omgekeerd. Deze verantwoordelijkheid kan niet worden gedelegeerd of ontlopen.

Toepassing van het escalatiesysteem heeft in Cuba voldaan, maar soortgelijk optreden in Vietnam heeft niet de gewenste resultaten opgeleverd. Mogelijk is het kernpunt het gebruik der militaire middelen. In de diplomatieke fase – zoals ten tijde van de crisisbeheersing in Cuba – bleef de tegenstander min of meer een eervolle terugtochtmogelijkheid open. Is eenmaal geweld gebruikt – zoals in Vietnam – dan blijkt het moeilijk te zijn, de tegenstander tot andere gedachten te brengen zolang hij nog in staat is tot tegenacties en daarnaast nog bezielde is met de idee te kunnen overwinnen. Schier noodgedwongen breiden de acties zich uit en worden intensiever van aard. Bevriezen of terugkeer op de ingeslagen weg van het escalatieproces doet het beoogde psychologisch effect teniet, het keert zich in feite tegen de initiatiefnemer.

Een vergelijking van de hier gegeven voorbeelden met de NAVO-strategie kan uiteraard niet zonder meer worden gemaakt. De waarde die aan het omstreden gebied, Cuba, Vietnam of West-Europa als z.g. „vital area” wordt toegekend, is voor de betrokken partijen geheel verschillend. Ook is de wederzijdse krachtsverhouding geheel verschillend in het geval Vietnam en West-Europa.

Wel kan gezegd worden, dat voor toepassing van de „flexible response” bij gewelddadig optreden aan wel zeer bijzondere eisen zal moeten worden voldaan; dat met vrij grote zekerheid het met de maatregelen beoogde effect zal moeten worden vastgesteld en dat de bereidheid tot verder escaleren indien niet wordt toegegeven duidelijk zichtbaar moet zijn. Alle voorwaarden die niet gemakkelijk te realiseren zijn. Hierbij heb ik dan nog niet genoemd dat de vereiste middelen aanwezig en de operationele uitvoerbaarheid gewaarborgd moeten zijn. Als strategie om oorlog te voorkomen, om agressie uit mis-

rekening tijdig te kunnen indammen en crises te beheersen biedt de strategie van het „flexible response” meer ruimte, mits uiteraard ook hier voldaan wordt aan de voorwaarde dat over de middelen wordt beschikt die nodig zijn een onverhoopte agressie ook daadwerkelijk te keren.

Toekomstverwachting?

Het is mij niet mogelijk een toekomstverwachting uit te spreken. Te veel andere – niet strategische – factoren spelen hierbij een rol. Ik noem U slechts de bezwaren die bestaan tegen het kernwapen. Hoe zal deze factor de strategische conceptie in de toekomst beïnvloeden? Hoewel wellicht goed bedoeld, gaan zij die bezwaren tegen het kernwapen hebben voorbij aan de vraag hoe dan de verdediging gevoerd moet worden, of zelfs gaan zij voorbij aan de vraag of de nationale veiligheid wel beschermd dient te worden. Een alternatief wordt niet gegeven. Ook wordt voorbijgegaan aan de preventieve werking van het kernwapen en wordt het slechts gezien als het wapen dat per definitie voorbestemd is om te worden gebruikt voor massale vernietiging. Terwijl juist de „flexible response” – uitgaande van de realiteit van het bestaan van dit wapen – er op gericht is, dat het wapen er wel is, maar niet hoeft te worden gebruikt.

Mogelijke aanpassing

In plaats van een toekomstverwachting is het misschien wel mogelijk op grond van hetgeen besproken is min of meer als samenvatting enkele mogelijkheden voor verdere ontwikkeling te noemen. Zoals gezegd, is het beste antwoord op een indirect gevoerde algemene strategie eveneens een indirecte algemene strategie. Dit impliceert dat het de tegenstander onmogelijk moet zijn met militaire middelen – na voorbereidende acties op politiek, diplomatiek, psychologisch of economisch terrein – een overwinning te behalen. Juist in het succesvol reageren op deze „voorbereidende beschieting” ligt de mogelijkheid dat de voorwaarden om door een Blitzkrieg te worden overrompeld niet worden geschapen. Wel dienen in ieder geval en te allen tijde voldoende militaire middelen beschikbaar te zijn om de machtsbalans in evenwicht te houden en de tegenstander geen vrijheid van handelen te laten d.m.v. gewelddadig optreden snel zijn doel te bereiken. Activiteiten op politiek, diplomatiek, economisch en psychologisch gebied van de

tegenstander zijn er immers op gericht die vrijheid van handelen te verwerven.

Er dienen deelstrategieën voor te worden ontwikkeld. Ook voor deze deelstrategieën geldt, dat na initiatieven van de zijde van de tegenstander directe confrontatie op dat gebied moet worden voorkomen. Ter plaatse (figuurlijk gesproken) consolidatie, verhinderen dat terreinwinst wordt geboekt en tegenactie op andere wijze of in een andere – niet-militaire – sector. Deze wijze biedt de meeste kans op succes om de eigen vrijheid van handelen te kunnen behouden.

Parallel aan deze strategie, zal geen middel ongeproefd gelaten moeten worden de kern van de dreiging ongedaan te maken, zodat ontspanning en wederzijdse ontwapening meer binnen het bereik komen te liggen en een beter leefklimaat ontstaat. Hierbij zijn alle partijen meer gebaat dan bij het leven in angst en afschrikking.

Slotopmerking

Mijnheer de voorzitter,

In korte tijd is veel de revue gepasseerd. Ik ben mij ervan bewust, dat nog vele vragen onbeantwoord zijn gebleven en dat wellicht nieuwe vragen zijn gerezen. Strategie is echter veel omvattend. Het heeft betrekking op het geheel van maatregelen welke genomen moeten worden op alle terreinen van het maatschappelijk en geestelijk leven indien de eigen veiligheid wordt bedreigd. Dit is een gevolg van de ontwikkeling van de oorlogvoering tot de vorm die wij nu kennen als de totale oorlog. Een strijd van volk tegen volk met inzet van het totale fysieke en psychische vermogen.

Twee wereldoorlogen werden reeds gevoerd; en ook nu hebben wij weer te maken met twee wereldmachten die tegenover elkaar staan. De ernst van deze tegenstelling mag niet worden onderschat, zolang een van deze machten nog steeds openlijk uitgaat van de idee dat het als „imperialistische” aangeduide systeem zich niet verdraagt naast het „socialistische”.

Het gehele gebied van acties ter voorkoming van oorlog en zo deze onverhoopt toch mocht uitbreken ter verdediging van volk en gebied, behoort tot het gebied van de strategie.

Meetbare en niet-meetbare factoren, abstracte en concrete zijn daarbij van invloed. Strategie is geen systeem, het is geen doctrine, pasklaar voor elke situatie. Het is geen kookboek waarin men

het gewenst recept kan opzoeken. Het is een denkproces waarbij uiteindelijk gekozen moet worden voor een plan, geschikt voor een bepaalde tijd onder de geldende omstandigheden. De huidige NAVO-strategie, is m.i. thans de beste voor ons land en West-Europa – mits wij de consequenties ervan aanvaarden – maar zij behoeft dit zeker niet te blijven. Zij kan dit echter niet blijven als de middelen minder worden. Het is een levende materie, welke voortdurend de aandacht blijft vergen.

KORTE SAMENVATTING

Het strategisch denken heeft zich in de loop der jaren sterk ontwikkeld. Er is nog allerm minst eenheid van opvatting over wat tot het gebied der strategie, als functie van de nationale veiligheid, behoort en over de waarde welke van de respectieve deelgebieden zou moeten worden toegekend. Strategie, als kunst van de oorlogvoering omvat meer dan alleen de kunst om d.m.v. gevechten een oorlog te winnen, hetgeen sterker is gaan spreken sedert oorlogen totaal van karakter zijn geworden. Wel blijven de militaire middelen van essentiële betekenis. Strategie kan gericht zijn op een directe wijze van uitvoeren; bepalend voor de keuze is de mate van vrijheid van handelen die men heeft.

Inzicht in de ontwikkeling van het strategisch denken is vereist, omdat de eigen strategie moet zijn afgestemd op die van de tegenstander. Waar enerzijds de strategie dient te beantwoorden aan de politieke doelstelling, moet zij anderzijds uitvoerbaar zijn. Aangezien veranderlijke factoren hierbij van invloed zijn, noopt dit tot regelmatige toetsing en aanpassing van het strategisch plan.

Gelet op de onderkende dreiging is Nederland voor zijn defensie aangewezen op een bondgenootschappelijke verdediging. Hoewel er verschillende overwegingen pleiten voor het beperken van een zodanig bondgenootschap tot West-europese landen, zijn er andere, van doorslaggevende betekenis, welke voortzetting van de huidige verdediging in Noord-Atlantisch verband rechtvaardigen.

De strategie van het „flexible response” voldoet reeds in vele opzichten aan de te stellen eisen, doch gelet op de ontwikkeling in het strategisch denken is een streven naar verdere aanpassing gewenst, ten einde te kunnen blijven voldoen aan de voornaamste doelstelling: een gewelddadig conflict te voorkomen.

De voorzitter bedankt inleider voorlopig voor zijn glashelder en naar het hem voorkomt compleet betoog, dat naar hij hoopt toch aanleiding kan zijn voor een nadere discussie. Hij verzoekt diegenen, die hetzij door het stellen van vragen, hetzij door met inleider op bepaalde punten van mening te verschillen hem verder uit zijn tent willen lokken, zich in de pauze te willen opgeven bij de eerste secretaris, de heer Haitsma Mulier. Bovendien roept hij eventueel aanwezige niet-leden op, zich alsnog te melden als lid van de vereniging. Hij schorst de vergadering voor een korte pauze.

PAUZE DISCUSSIE

Dr. Snapper:

Mijnheer de Voorzitter,

Allereerst wil ik verklaren, dat mij de voordracht van de inleider zeer heeft geboeid. Desalniettemin zijn er bij mij bij het aanhoren hiervan enkele vraagpunten gerezen, die ik hier naar voren zou willen brengen.

De inleider is uitgegaan van een flexible response die onder meer waar moet worden gemaakt door een doelmatige aanwending van het Amerikaanse atoomwapen. Echter vraag ik me af, of voor het centrale deel van West-Europa wel veel ruimte hiervoor bestaat. Natuurlijk, als onze tegenstander met enkele bataljons of enkele brigades op het grondgebied van de landen van de NAVO zou willen infiltreren en zelf geen atoomwapens zou gebruiken kunnen we hem met conventionele middelen terugwijzen. Echter gelet op de geringe omvang van de conventionele middelen van de NAVO zullen wij wel spoedig worden gedwongen om z.g. tactische atoomwapens in te zetten.

Hierbij komt nog, dat in de Verenigde Staten hoe langer hoe meer verzet komt tegen het handhaven van een permanente Amerikaanse legermacht in Europa van ca. 300.000 man. Zou dit aantal troepen in de nabije of verdere toekomst in min of meer aanzienlijke mate worden verminderd dan zullen we nog sneller tot het gebruik van atoomwapens moeten overgaan.

Het gebruik van de atoomwapens, echter, wordt door de President van de Verenigde Staten bepaald en ik vraag mij af in hoeverre de VS geneigd zijn de retaliatie van atoomwapens te aangaan, waardoor miljoenen Amerikaanse burgers worden getroffen zulks terwille van Europa, indien de VS niet eens enkele honderd duizenden militairen in Europa permanent wil stationeren.

Zeër zeker kunnen de Amerikanen aan de Europeanen terecht verwijten, dat Europa te geringe geldbedragen aan de defensie besteedt. Hierbij komt nog, dat in Europa de gezindheid om hogere bedragen voor de defensie te besteden er echt niet beter op wordt, hoewel ik waarlijk in dit gezelschap niet behoef te betogen, dat de Europese NAVO-landen wel hogere bedragen aan hun defensie zouden moeten besteden. Immers eerst dan zou het voor de NAVO mogelijk zijn voldoende conventionele krachten op te bouwen om ook een krachtige Russische aanval met conventionele middelen af te slaan, eveneens met gebruik van uitsluitend niet-nucleaire wapens. Hierbij blijft dan nog altijd het risico, dat men niet weet of en op welk ogenblik de tegenstander met atoomwapens zal gaan werken. Bovendien zal men bij een aanval op het strategisch zo belangrijke West-Europa toch wel spoedig tot het gebruik van atoomwapens moeten besluiten, want als we aanvallende vliegtuigen op onze raderschermen zien weten we niet in hoeverre deze atoomwapens vervoeren. Op de flanken daarentegen kunnen we meer risico nemen en daar is dus een flexible response meer doelmatig. Maar om hiervoor de nodige conventionele strijdkrachten ter beschikking te hebben zullen de Europese NAVO-landen meer geld voor hun defensie moeten opbrengen, juist nu overal op vermindering van deze uitgaven wordt aangedrongen. Ik weet, dat dit een enorm moeilijk probleem is, zoals het met alle problemen is waarbij men tegen een sterke stroom moet oproeien, maar misschien kan de inleider over een en ander zijn licht laten schijnen.

Ik dank U, mijnheer de Voorzitter.

Kapitein Dijksterhuis:

Toen ik de uitnodiging voor deze vergadering ontving, schoot mij een stukje uit „de Telegraaf” te binnen, dat was geschreven na de bijeenkomst van de ministers van defensie te Brussel, vorig jaar. Dat artikel heb ik meegebracht, ik wilde er graag een paar passages uit voorlezen. De kop luidt: „Zwakke zijden van de NATO te lang verdoezeld”. Na een inleiding waarin de relatieve zwakte van de NATO t.o.v. het Warschaupact wordt aangegeven, volgt:

„Alsof dit alles al niet ernstig genoeg was, was er het vasthouden aan de fictie, dat met deze strijdmacht een „flexibele verdediging” zou kunnen worden gevoerd”.

En even verder: „Maar die strategie veronderstelt

de opstelling van een voldoende aantal conventionele strijdkrachten in het Westen (met name W-Dld)".

En nog iets verder: „Zoals een Amerikaanse deskundige het dezer dagen uitdrukte: De afstand tussen de term „flexibele verdediging" en belachelijkheid is te klein geworden". Tot zover de Telegraaf van 7-6-'69.

Als dit geldt voor de NATO als geheel, dan geldt het naar ik dacht in niet mindere mate voor het aandeel dat de Nederlandse strijdkrachten hierin moeten bijdragen. Dit idee wordt versterkt door het interview in Elsevier met staatssecretaris Haex van 8-11-'69 („Een beetje defensie bestaat niet") waarin deze beaamt dat wij de grens naderen dat het op de been houden van een strijdmacht in ons land langzamerhand geen zin meer heeft, omdat deze in oorlogstijd toch niet naar behoren zal kunnen reageren.

Het wordt bovendien nog eens benadrukt in Elsevier van 7-2-'70 in een artikel van de hoofdredacteur van dat weekblad waarin staat dat „de Nederlandse soldaat een overlevingskans = nul heeft" omdat:

- „onze reactiesnelheid te gering is",
- „het ons domweg aan een aantal wapensystemen ontbreekt",
- „Iwan zijn vak driemaal zo goed verstaat als wij".

(Welke punten overigens door onze staatssecretaris worden onderschreven). Uit deze punten blijkt naar mijn idee afdoende, dat „Onze huidige strategie" een schoolvoorbeeld is van struisvogelpolitiek.

Om dit te veranderen zie ik maar twee mogelijkheden:

- óf de strategie van de „flexible response" laten vallen en iets verzinnen wat wij wél kunnen,
- óf zorgen dat wij de mogelijkheden krijgen om de gekozen strategie (zo nodig) daadwerkelijk uit te voeren.

Dat er wat moet gebeuren is duidelijk.

Ik wilde de inleider van vanavond vragen of hij het daarmee eigenlijk niet eens is.

Majoor Kuypers:

Op de Hogere Krijgsschool is het veelal te doen gebruikelijk problemen in syndicaatsverband aan te vatten. Zo zijn dan ook de beide vragen, welke ik zou willen stellen, voortgekomen uit een tijdens de pauze gehouden samspraak tussen de hedenavond aanwezige leerlingen van het oudste jaar

Krijgskundige Studiën aan de Hogere Krijgsschool.

De Westerse strategie houdt, ons inziens, rekening met agressieve intenties van Rusland. Desalniettemin zouden wij willen trachten ons een ogenblik te verplaatsen in de Russische zienswijze. Historisch bezien valt op te merken dat Rusland de ellende heeft ondervonden van twee in het Westen begonnen wereldoorlogen. In dit verband zou de Russische gebiedsuitbreiding in westelijke richting kunnen worden opgevat als een cordon sanitair – aan de waarde waarvan bij de huidige massavernietigingswapensystemen overigens kan worden getwijfeld – ter vrijwaring tegen eventuele nieuwe aanvallen vanuit het Westen; deze gebiedsuitbreiding behoeft op zichzelf niet noodzakelijkerwijs te duiden op onverminderd agressieve doelstellingen.

Voorts beschikt de USSR in tegenstelling tot West-Europa over voldoende „Lebensraum", terwijl het Westen bovendien een expansieve economische politiek voert. Uit dien hoofde zouden agressieve intenties van het Westen minder onwaarschijnlijk zijn dan van het Oosten.

Ten slotte wordt Rusland geconfronteerd met een militaire dreiging vanuit het Westen, zoals de destijds in Turkije opgestelde nucleaire raketten, welke daar overigens na de Cuba-crisis zijn verdwenen.

Indien nu de Russische Minister van Oorlog een even kinderlijke voorstelling van zaken zou geven met betrekking tot de wederzijdse krachtsverhouding als zijn Amerikaanse collega, dan bestaat er ons inziens voor Rusland minstens evenveel aanleiding Westerse agressie te vrezen als dat omgekeerd het geval is.

Onze eerste vraag luidt dan ook in concreto: Slaagt het Westen er in voldoende mate in Rusland te overtuigen van de afwezigheid van agressieve bedoelingen?

Er vervolgens van uitgaande dat de Sovjet Unie inderdaad agressieve bedoelingen heeft, dan zal dit land een omvangrijke offensieve strijdmacht op de been moeten houden; het Westen – geen agressieve doelstellingen hebbend – zal daarentegen met defensieve en bijgevolg geringere strijdkrachten kunnen volstaan. Voorts is de economische situatie in Rusland beduidend zwakker dan die van het Westen. Het is dan ook aannemelijk te veronderstellen dat de repercussies van de grote militaire inspanning op de relatief geringe Russische welvaart aanmerkelijk groter zijn dan consequenties van de naar verhouding geringe defensieinspanning op het hoge

Westerse welvaartspeil. Wij zouden de overste De Jager willen vragen of hij het met ons eens is dat deze relatie tussen de economische en de militaire strategie zich in toenemende mate ten gunste van het Westen zal ontwikkelen.

Majoor v.d. Graaf:

De strategie van de „flexible response” ontleent zijn geloofwaardigheid aan de onzekerheid die bij de tegenstander bestaat welke methoden het westen zal kiezen om een bepaalde vorm van agressie tegen te gaan; waarbij het in wezen gaat om de vraag of nucleaire wapens al of niet in een vroegtijdig stadium zullen worden ingezet. Ik twijfel sterk aan de geloofwaardigheid van deze strategie.

Immers het eventuele gebruik van kernwapens in W-Europa kan in wezen worden gezien als compensatie voor conventionele inferioriteit, waardoor de ruimte voor een aangepast antwoord wel heel gering wordt.

Die geringe ruimte wordt nog versterkt door het feit dat welke afspraken er in NATO-verband ook zijn gemaakt, Amerika de sleutel van de tactische kernwapens in Europa in zijn bezit heeft en houdt.

Velen met mij stellen zich de vraag of Amerika bij een conventionele aanval op W-Europa werkelijk zal instemmen met het gebruik van tactische kernwapens vooral i.v.m. het escalerende gevaar voor een strategische nucleaire uitwisseling.

Ik moet U zeggen dat het mij voorkomt dat ondanks de Amerikaanse garanties in deze, de strategie van de „flexible response” eigenlijk slechts een papieren strategie is daar de door de Europese NATO-landen gedemonstreerde bereidheid tot het eventueel als eerste inzetten van kernwapens zonder daadwerkelijk over de sleutel te beschikken de geloofwaardigheid eerder verzwakt dan versterkt.

Ik zou de inleider dan ook willen vragen of hij mijn twijfels deelt en welke commitments men zou kunnen inbouwen om de dreiging effectief en dus geloofwaardig te maken.

Kapitein Verhagen:

Mijnheer de voorzitter,

Overste de Jager heeft in zijn voordracht gepleit voor een indirecte algemene strategie. Nu is het naar mijn mening zo, dat wij op dit moment duidelijk de mindere zijn op het gebied van de genoemde deelstrategieën.

Zo is er op politiek gebied momenteel weinig van een eenheid in het Westen te bespeuren; in tegendeel, de schorsing van een land als Griekenland door de Raad van Europa duidt op een ander streven.

Ook de psychologische zijde van deze strategie roept een aantal vraagtekens op. Zo veroorzaakt een open bestel, zoals wij dit in onze democratie kennen, naar mijn mening een achterstand op de potentiële tegenstander, die een gesloten staatsbestel handhaaft. Ik denk maar aan allerlei vormen van parlementaire en buitenparlementaire acties; acties, die aantonen, dat wij op dit punt bepaald niet sterk staan.

Op economisch terrein ten slotte ontbreekt er ook nog wel het nodige aan de, voor het voeren van de gepropageerde strategie, zo noodzakelijke samenwerking.

Ik zou de Overste dan ook willen vragen of het, gezien de zwakte van de genoemde deelstrategieën niet gewenst is, of, sterker nog, niet noodzakelijk is de militaire „capabilities” zodanig te vergroten dat de genoemde achterstand hierdoor geheel of gedeeltelijk wordt gecompenseerd.

Inleider:

Mijnheer de voorzitter,

De meeste vragen hebben betrekking op de geloofwaardigheid van onze huidige strategie. Bepaalde factoren worden daarbij genoemd: de beschikbare ruimte in West-Europa, vermindering van de defensieinspanning, vraagtekens bij de bereidheid van de VS tot inzet van hun tactische kernwapens, tegen de achtergrond van een streven troepen uit West-Europa terug te trekken. In mijn inleiding heb ik reeds een en ander over de geloofwaardigheid gezegd en de gestelde vragen geven mij de gelegenheid hierop nader in te gaan.

De beschikbare ruimte en de omstandigheden waaronder een verdediging van West-Europa zou moeten worden gevoerd lijken ook mij zodanig, dat het niet gemakkelijk zal zijn een „flexible response” strategie te voeren. Maar deze strategie moet mijns inziens ook ruimer gezien worden en wel als van toepassing voor het gehele NAVO-gebied. V.w.b. de militaire strategie alleen al, kunnen wij geconfronteerd worden met agressie te land, ter zee en in de lucht, en niet alleen in West-Europa, maar ook elders. Enige jaren geleden was het zo, dat op een agressie waar dan ook, in feite slechts gereageerd kon worden door inzet van het totale eigen potentieel. Dit werd niet

geloofwaardig geacht. Door aanvaarding van de „flexible response” strategie heeft men gezocht naar een mogelijkheid een tegenactie te kunnen ondernemen, aangepast aan de omstandigheden, ook plaatselijke, en dus meer geloofwaardig.

Hoewel de toepassing van de „flexible response” strategie voor een beperkt gebied als West-Europa alleen dan misschien minder goed uitvoerbaar zal zijn, mag dit niet betekenen, dat hier conventionele middelen minder noodzakelijk zouden zijn, juist waar het mede een doelstelling is van de „flexible response” strategie niet, of zo laat mogelijk, tot het gebruik van kernwapens over te gaan. Er dienen daartoe middelen, conventionele middelen, beschikbaar te zijn, ook in West-Europa. Waar deze voorheen reeds ontoereikend waren, mede als gevolg waarvan ter compensatie tactische kernwapens werden ingevoerd, is het moeilijk te rijmen, dat er thans een tendens is, de conventionele middelen te vermindern, zonder dat gesproken kan worden van een vermindering van de dreiging. Dit is een ontwikkeling in strijd met de doelstelling van de „flexible response” strategie. Voortgang van deze ontwikkeling kan leiden tot een situatie als b.v. in 1940 ten tijde van de capitulatie. Nederland beschikte nog wel over strijdkrachten, doch de wederzijdse krachtsverhouding was zodanig ongunstig geworden, dat verdere militaire weerstand op eigen grondgebied zinloos werd geacht. Wanneer dan ook de huidige tendens tot eenzijdige vermindering van strijdkrachten zou worden voortgezet, dan creëren wij, voordat een mogelijk gewapend conflict zal zijn uitgebroken, een toestand gelijk aan de zojuist geschetste, met alle gevolgen van dien. Willen wij inderdaad vrede bewaren, dan dient v.w.b. de strategie – onder de huidige omstandigheden – de defensie van zodanige aard en omvang te zijn, dat deze voldoende afschrikking tegen agressie geloofwaardig maakt.

In hoeverre het Westen erin zal slagen Rusland te overtuigen van de afwezigheid van agressieve bedoelingen van het Westen, is moeilijk te beoordelen. Benadering van dit soort problemen is veelal subjectief. Ik kan mij b.v. voorstellen dat – ziende de expansie van de Sovjet Unie als wereldmacht en het streven naar uitbreiding van de invloedssfeer – de Westerse defensie door Rusland wordt gezien als een hinderpaal en wordt beschouwd als agressie op het vermeende recht de eigen invloed uit te breiden.

V.w.b. de vereiste wederzijdse krachtsverhouding is het mijns inziens niet noodzakelijk dat het Westen dezelfde omvangrijke strijdkrachten be-

hoeft aan te houden als de Sovjet Unie. Om een agressor te kunnen weerstaan of te verhinderen dat een militair gewelddadig optreden het beoogde doel bereikt, kan met minder strijdkrachten worden volstaan. Doch dit mag geen aanleiding zijn de omvang zodanig te verminderen, dat deze beneden een voor de eigen defensie verantwoord niveau komt te liggen, anders komen wij in een situatie waarover ik reeds sprak.

Op de vraag of de dreiging tegen het Westen zich ten gunste van het Westen zal kunnen ontwikkelen als gevolg van de grote militaire inspanning bij een beduidend zwakkere economische situatie in Rusland, kan ik slechts een algemene opmerking maken. Onder bepaalde omstandigheden kan een verhoging van de defensieinspanning de economische situatie in een land mede bevorderen, maar ook daar zijn grenzen aan. Verhoging van de defensieinspanningen voorbij deze grens kan slechts een beperkte tijd worden volgehouden en gaat dan ten koste van iets anders en uiteindelijk van de defensie zelf. Waar nu deze grens ligt is vooraf moeilijk vast te stellen. Van invloed zijn b.v. de normen die in dit geval de Sovjetregering wenst aan te leggen; wat er volgens deze regering op het spel staat; de ware doelstelling van de Sovjets; de mate waarin de Russische bevolking bereid is zich offers te getroosten, dan wel gedwongen kan worden zich gedurende langere of kortere tijd iets te ontfagen. Uit de historie zijn wel voorbeelden aan te wijzen, dat verhoging van de defensieinspanning niet onbeperkt kan doorgaan en als extremen heeft dit geleid tot oorlog en revolutie. Blijft natuurlijk de vraag of in het kader van de wederzijdse krachtsverhouding, aan Sovjetzijde deze grens wel is bereikt, ofwel dat – afgezien van andere factoren – het Westen niet ver te ver beneden deze grens is gebleven. Verhoging van de „capabilities” ten einde te korten op andere deelgebieden der algemene strategie te compenseren, lijkt mij niet juist. Dit zou betekenen een terugkeer naar de directe strategie. Wij zouden ons daarbij steeds meer in een positie manoeuvreren met weinig of geen vrijheid van handelen. Een juiste toepassing van onze huidige strategie vereist juist een goede coördinatie tussen de deelstrategieën. Ook moet worden voorkomen, dat te veel het accent wordt gelegd op één der deelstrategieën of wel op een bepaalde wijze van optreden, ook al is dit een beperkt optreden. Voorkomen dient te worden dat de potentiële tegenstander vooraf zijn kansen kan berekenen; dat hij tevoren bepaalde risico's bewust kan aanvaarden. Integendeel, ook voor be-

perkte agressie dient hij steeds geconfronteerd te worden met onzekerheid over de aard en de omvang van de tegenactie, inbegrepen de meest omvangrijke. Deze onzekerheid is afhankelijk van de geloofwaardigheid. Geloofwaardig is strategie slechts wanneer de middelen voor de uitvoering beschikbaar zijn, een consequentie van elke strategische conceptie. In het kader van onze huidige strategie kan ook dan slechts worden voldaan aan de eerste doelstelling, n.l. het voorkomen van oorlog.

Slotwoord voorzitter:

De voorzitter sluit de bijeenkomst met een kort samenvattend woord, waarin hij er onder meer op wijst – zulks naar aanleiding van de uit verschillende vragen gebleken ongerustheid met betrekking tot de geloofwaardigheid van de zgn. „flexible response” strategie, met name waar het betreft de onvoldoende conventionele bewapening, dat ook bij deze strategie de nucleaire middelen een belangrijke rol blijven spelen, zij het stilzwijgend. *Het hoofddoel van de door de NAVO aangehangen strategie is nog steeds het voorkomen van een oorlog, niet het voeren van een oorlog.* Onzekerheid van NAVO-zijde over het al dan niet inzetten van nucleaire middelen is in wezen geloofwaardiger dan een theoretisch vastgesteld gebruik daarvan, zoals dat in de voorheen aangehangen strategie van de „massive retalia-

tion” werd verondersteld. Dat was pas met recht een ongeloofwaardige strategie! Onzekerheid aan NAVO-zijde betekent ook onzekerheid aan de andere kant. Vrees voor escalatie heeft aan beide zijden een wezenlijke oorlogvoorkomende waarde. Volgens velen is de kans op een confrontatie op grote schaal momenteel minimaal, maar – gezien het voorgaande – is ook de kans op confrontatie op beperkte schaal gering, mits aan conventionele middelen een bepaald „minimum” wordt aangehouden. Hoe groot dat minimum moet zijn is uiterst moeilijk vast te stellen. Optelsommen, zoals bijvoorbeeld het „Institute for Strategic Studies” telkenjare publiceert – en vaak geciteerd – zijn te simplistisch van aard en daarom beneden de maat. Het is overigens niet hier de plaats vast te stellen waar precies het benodigde en geloofwaardige minimum ligt. Hij wil echter niet verhelen, dat hij op dit punt de ongerustheid van een aantal sprekers en van de inleider deelt. Terugkerend tot de door inleider gehouden voordracht, wil de voorzitter deze nog in het bijzonder complimenteren met de naar zijn oordeel in haar beknoptheid magistrale uiteenzetting van de diverse definities van wat onder strategie moet worden verstaan, elk geplaatst in het tijdbeeld, waarin die uitspraken zijn gedaan.

Met nogmaals een woord van dank aan inleider en aan diegenen die aan het debat hebben willen deelnemen, besluit de voorzitter deze belangwekkende avond.

Bijeenkomst donderdag 23 april 1970

Voorzitter:

Ik open deze bijeenkomst van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap en wil beginnen met een woord van dank aan de Gouverneur van de KMA voor de gastvrijheid die we hier mogen genieten. Het is voor ons, eens in de zoveel jaar, een vast punt op het programma, een lezing hier te Breda te houden. Hier staat de Alma Mater van velen onzer. Voor de ouderen onder ons is de KMA niet de bakermat van de Krijgswetenschap, als ik het zo zeggen mag. Wij weten dat in de laatste jaren de Academie aanmerkelijk is veranderd. Ik wil niet zeggen, dat zij de plaats van de Hogere Krijgsschool heeft ingenomen, dat zou ik als oud-directeur van dat instituut ook niet durven zeggen, maar het is wel zo, dat de KMA een hele belangrijke nieuwe rol is gaan spelen. Te meer ben ik blij, dat we hier vanavond mogen zijn. Voordat ik Overste de Jager het woord geef, wil ik nog iets zeggen. Wij stellen het zeer op prijs ons ledental op peil te houden. Daarom beveel ik iedereen hier aanwezig aan die nog geen lid is, zich in de pauze op te geven. De kosten van het lidmaatschap bedragen slechts twintig gulden per jaar, waarvoor U ook viermaal per jaar ons kwartaalschrift „Mars in Cathedra” krijgt toegezonden. De lidmaatschapsprijs voor cadetten is de helft, nl. tien gulden per jaar. Ik hoop, dat dat geen beletsel mag zijn voor de cadetten zich al vroeg bij onze vereniging aan te sluiten, daar dan ook in de loop der jaren bij te blijven en anderen op te wekken dat ook te doen.

Ik geeft nu het woord aan Overste de Jager, die vanavond een inleiding voor ons zal houden over onze huidige strategie. Voor hem ook een woord van welkom. Hij is hier gekomen uit Duitsland, waar hij zijn afdeling voor één of twee etmalen in de steek heeft moeten laten. Ik wens hem veel succes met zijn voordracht.

(Volgt voordracht

„ONZE HUIDIGE STRATEGIE”)

Voorzitter:

Ik dank de inleider vast voorlopig voor zijn

heldere uiteenzetting. Ik hoop, dat wat hij gezegd heeft, aanleiding mag zijn tot een vruchtbare discussie en mogelijk tot het stellen van vragen. Ik zou hen die zich in discussie willen begeven, of die nadere vragen hebben te stellen, willen vragen zich in de pauze aan mijn buurman te rechter zijde, de heer Albarda te willen opgeven en schors de vergadering voor een korte pauze.

PAUZE

DISCUSSIE

Voor de discussie hebben zich opgegeven: Generaal-Majoor b.d. Marlet, Kolonel Smits, Professor Zweekhorst, Cadet Berlijn en de heer Wassing. Overste de Jager zal de sprekers één voor één antwoorden.

Generaal Marlet:

Mijnheer de voorzitter, ik wou graag even met de spreker van gedachten wisselen over het volgende.

Zijn voortreffelijke inleiding heeft bij mij en zeker niet bij mij alleen, opnieuw de indruk versterkt, hoe moeilijk het is om de tegenstellingen in de wereld waaronder wij nog altijd gebukt gaan, op te heffen. Allerlei conferenties ten spijt, allerlei goede bedoelingen op militair- en buitenmilitair terrein, we zijn er niet in geslaagd uitzicht te bieden op een, gedeeltelijke of gehele ontwapening. Ik behoef niet verder uit te wijden, deze toestand heeft de inleider ons nog eens voldoende ingescherpt.

Er is misschien een enkel middel dat op den duur (niet eens op korte termijn) de geesten tot elkaar kan brengen; de geesten tot elkaar brengen is misschien toch nog te veel gezegd, maar de geesten achter het ijzeren gordijn kan beïnvloeden zodanig, dat men van wereldmacht-ideeën van die zijde, langzamerhand wel moet afstappen en ik zie dat eigenlijk alleen mogelijk langs intellectuele weg. Nader geconcretiseerd: door de invloed van wetenschapsmensen op sociologisch, ideologisch, godsdienstig terrein, die de geesten, die in deze wetenschappen werkzaam zijn in de Sovjet Unie kunnen beïnvloeden

en tot het inzicht brengen, dat zij op het verkeer-
de paard zijn blijven wedden. Ik weet niet welke
waarde de inleider aan deze gedachtenuitwis-
seling hecht; het is mij bekend, dat die gedachten-
uitwisseling reeds enige jaren plaats heeft – resul-
taten zien wij er nog niet van –, maar wat denkt
hij van de uiteindelijke resultaten, die misschien
bereikt kunnen worden, indien op deze manier
de geesten worden beïnvloed en indirect de be-
stuurders in de Sovjet Unie en de satelliet-
staten.

Laat ik het hierbij laten, in de hoop, dat de in-
leider mij voldoende heeft begrepen. Ik dank U
nog zeer voor deze eerste gelegenheid.

Inleider:

Mijnheer de voorzitter, Generaal Marlet heeft
gewezen op het probleem, dat er eigenlijk altijd
is, wanneer we te maken hebben met twee tegen-
over elkaar staande machten. Waar wij zo graag
mee bezig zijn, is eigenlijk legeropbouw omdat
er een leger tegenover ons staat, maar wij ver-
geten daarbij zo vaak wat eigenlijk het grootste
gevaar is dat ons bedreigt. Dat is nl. de geest die
achter het leger staat dat ons bedreigt en ik ben
het ermee eens, dat daar de kern-oorzaak ligt.
Ik heb me vanavond beziggehouden met het
onderwerp „Strategie”. Wat we daarnaast nog
zouden kunnen doen om die kwaadwillende
geest, die „intentions” die tegen ons gericht zijn
in een andere richting om te buigen, is belangrijk
en iets waarmee wij zeer gebaat zouden zijn.

Hoe we dat nu kunnen doen? Wel, het is met al
deze dingen vaak zo: laten wij het één doen en het
ander niet laten. We moeten in de eerste plaats
natuurlijk zorgen, dat als we bedreigd worden
door het pistool, we dat pistool een andere
richting geven, of dat we een goeie pantserplaat
ertegen hebben. Maar daarnaast zullen we alle
mogelijke acties moeten nemen om de man die
dat pistool tegen ons hanteert tot andere ge-
dachten te brengen. En de generaal Marlet heeft
gesuggereerd: op intellectueel niveau. Ik geloof
dat het op alle niveaus moet zijn en dat wij eer-
lijk en open moeten zeggen: het is niet onze be-
doeling oorlog te voeren; wij wensen ons alleen
te verdedigen; wij wensen samen te werken,
maar wij wensen onder geen voorwaarde onder
de voet gelopen te worden. Dáár moeten we wel
duidelijk mee zijn. Zo heeft mij bijzonder ge-
frappeerd (en dat past eigenlijk helemaal in het
kader van de indirecte algemene strategie) het
bezoek dat de minister-president De Jong en

minister Luns hebben gebracht aan Roemenië.
Dat doorbreken van die ban, van die tegen-
stelling Oost-West; gewoon op bezoek gaan. Ik
ben ervan overtuigd, dat dit een van de vele
mogelijkheden zal en kan zijn, om de geesten tot
rust te brengen of in een andere richting te bui-
gen. En zo zullen er meer van dit soort acties
kunnen zijn. Het is echter moeilijk om de geest
van een volk om te buigen.

Wij kijken alleen maar naar dat wat aan de
buitenkant zichtbaar is; het moet ons ook zo
min mogelijk geld kosten en dat is ook altijd
een moeilijkheid. Bezien we alleen maar eens de
bereidheid van ons eigen volk om inderdaad een
defensieve politiek waar te maken. Die is er nog
niet of heel weinig – ik moet het voorzichtig uit-
drukken natuurlijk – omdat het geld kost. Ik
had zojuist een gesprek over de vraag: „Waar-
om zouden wij onze defensie niet afschaffen,
juist om op die geest te speculeren, en al het
geld van defensie beschikbaar stellen aan ont-
wikkelingshulp?” Het is wel een genereus aan-
bod, maar zijn we zo begaan met het lot van de
mensen, die ontwikkelingshulp nodig hebben?
We vieren er geen sinterklaasdag minder om;
er wordt ook geen carnavalsdag minder gevierd.
Het is omdat een en ander ons irriteert en in de
weg staat. Voor de rest is onze bewegelijkheid maar
beperkt. Dat is ook altijd het moeilijke bij de
„geesten”. Ik geloof, dat we niets anders kunnen
doen dan zoveel mogelijk daar openlijk over
spreken en proberen te doen wat recht en goed
is. Meer zou ik daar op het ogenblik niet van
weten. Ik geloof, dat acties zoals door U gesug-
gereerd, door de intellectuele benadering van
elkaar, uitwisseling, zoveel mogelijk openheid
ook v.w.b. vakantiebezoeken en bezoeken van
ministers aan deze staten, dat die zeker bij kun-
nen dragen om uiteindelijk toch de impasse te
doorbreken.

Voorzitter:

Mag ik de vrijheid nemen om er nog iets aan toe
te voegen? Er is zoëven door de Generaal Marlet
gesuggereerd, dat er gesprekken nodig zouden
zijn op het niveau van wetenschapsmensen. Die
gesprekken vinden inderdaad al jaren plaats in
de vorm van de z.g. Pugwash-conferenties. Pug-
wash is een klein plaatsje in Canada waar de
eerste conferentie van dit soort gehouden is, en
die naam is verder aangehouden hoewel de vol-
gende conferenties in allerlei andere plaatsen ge-
houden zijn.

Daar zijn geleerden van Oost en West bij elkaar geweest, waarbij we geloof ik niet veel illusies moeten hebben, hoewel ik dergelijke confrontaties zeker niet afkeur. Ik geloof, dat ze in ieder geval nuttig zijn, maar we moeten niet verwachten, dat ze direct tot begrip over en weer zullen leiden. Men is door de afzondering gedurende tientallen jaren zo anders gaan denken, anders gaan praten, dat het voeren van een gesprek met volledig anders-denkenenden uitermate moeilijk is. Ik geloof – wat dat betreft sta ik helemaal aan de kant van de Overste de Jager – dat we allerlei pogingen moeten blijven doen, maar we moeten niet denken, dat dat op korte termijn reëel en tastbaar effect zal hebben. Ik geloof, dat we moeten blijven streven en de zaak zoveel mogelijk moeten openbreken, maar U hebt gezien, wat met Tsjechoslowakije begonnen is. Daar was het gesprek onzerzijds met de Tsjechen vrijwel al mogelijk en de deur is nu weer dichtgeklapt. Met Roemenië is dat nog niet gebeurd. Maar er zijn risico's; je moet het dus heel voorzichtig doen, op allerlei niveaus waar het kan, maar de mogelijkheden zijn uitermate beperkt.

Dit is een kleine bijdrage van mij tot deze discussie. Dan mag ik nu het woord geven aan de Kolonel Smits.

Kolonel Smits:

Mijnheer de voorzitter, gaarne mijn bewondering voor de manier waarop de Overste De Jager zijn beschouwingen over de strategische gedachten heeft gegeven. Ik vond het een klare, duidelijke zaak; ik zag het zó voor me, zelfs zonder hulp van de dia's, die overigens wel de charme van de gouverneur van de KMA zullen hebben geraakt. Deze uiteenzetting is een theoretische geweest. Onder de cadetten zijn er, die zullen zeggen: het bevredigt mij niet helemaal, want ik had van bepaalde zaken iets diepers verwacht. Nou, dat had gekund; het was anderhalf uur, dat Overste De Jager aan het woord was. En ik heb hem met zeer veel belangstelling zitten volgen. Wanneer zo'n inleiding wordt gehouden, dan komt het er van, dat men voorbeelden uit de praktijk gaat halen. Je gaat over een dreiging spreken en dan verliest men natuurlijk de theorie uit het oog. Dan moet men met concrete zaken, namen en toestanden komen en dan is er de tegenstander, de Rus weer. En toen heb ik bij mezelf zitten denken: „Overste De Jager, U bent geen Rus en dus bent U die Rus als agressor in het daglicht aan het stellen.”

Als hier een Rus stond (Generaal-hoe-heet-ie-dan-maar, of Overste-hoe-heet-ie-dan-maar) dan kreeg U natuurlijk hetzelfde verhaal, maar dan komt de dreiging van het Westen. Daar zit iets in, want die Rus en al die anderen daar in het Oosten, hebben het volste recht om zich bedreigd te voelen. En nu kunt U wel zeggen: „ja, maar de geschiedenis, enz.” maar nog steeds is die Rus destijds door de Duitsers in het schip geholpen en vroeger nog eens een keer door Napoleon, die in Moskou gestaan heeft; dat schijnt een moeilijke stad te zijn om te nemen; laat men die stad dan ook met rust laten! Zò zou je het kunnen zeggen als Rus. En die Rus móét zich dus bewapenen, die móét zich teweer stellen, die móét zich verdedigen, die houdt er ook een bepaalde strategie op na. En zo gaan we door en krijgen we niet alleen een escalatie van een strijd, maar ook een escalatie in het opbouwen van middelen. Dat maken we dagelijks mee en dat kost hoe langer hoe meer geld. Niet alleen omdat je meer middelen moet hebben, maar die middelen worden uit de aard van de zaak ook duurder en waar is het eind? Nou, zegt een agressor, dat weet ik wel, waar het eind is, als je niets doet. Dan is het eind ook de totale oorlog.

Laten we ons nu maar eens gaan beraden hoe we uit zo'n impasse komen. Dan moet je besprekingen gaan voeren, en ambassadeurs uitwisselen en je moet op vakantie gaan (als de Minister van Defensie dat goed vindt). Er is een stel jongelieden, dat zegt: „Nu moet het eens een keer uit zijn met die achterdocht; wij vertrouwen elkaar gewoonweg niet en toch is die Rus een gewone vent. Wij zijn als studenten naar Moskou geweest en daar zijn gewone kerels; daar kun je gewoon mee praten. Ja, ze verstaan onder bepaalde begrippen wel iets anders dan wij.

Maar, daar kom je op den duur ook wel achter.

Maar wij wantrouwen die lui te veel.” Dat is een standpunt: Je moet doodeenvoudig het voorbeeld geven en laat ons nou, als klein landje dat eens doen, dan volgt de rest misschien niet vanzelf, maar op den duur toch wèl! Nou heb ik over zo'n redentie wel een mening. Ik vind zo iets wel een beetje gevaarlijk en Overste De Jager heeft ook al gezegd: eenzijdige ontwapening is natuurlijk gevaarlijk, want dan zou je als Westelijke partijen terecht weer kunnen gaan zeggen: „Nu voelen wij ons weer bedreigd door de oostelijke partijen.”

Maar wat is de idee over het „voorbeeld”? Nederland ontwapent. Vooruit, heel de wereld:

volg dit voorbeeld en doe het nu ook. What about it, Overste De Jager?

Inleider:

Ja, ik heb dezelfde vraag al eens eerder gehoord. Maar dan niet om als klein land een voorbeeld te geven, doch – en dat is een zeer serieuze benadering geweest – van mensen die zeggen van: waarom eigenlijk niet als heel Westeuropa de brui eraan geven, want uiteindelijk is het een tegenstelling Oost-West, die zich manifesteert tussen Rusland en Amerika. Wat hebben wij eigenlijk als Europeanen daar eigenlijk mee te maken? Laten wij het voorbeeld geven, onze defensie opdoeken en alles bestemmen wederom voor die ontwikkelingshulp, waar ik zojuist ook al over sprak.

Het is een moeilijke zaak en ik geloof ook, dat we alleen maar kunnen zeggen: het feit dat die man bij zijn bezoek aan Moskou Russen heeft ontmoet, waar hij gewoon mee kon spreken, dat moet ons tot vreugde stemmen en ons hoop op een betere toekomst geven.

Want dat betekent, dat er ergens een basis is, waarmee gewerkt kan worden. Wij hebben vandaag de dag in het Westen rekening te houden met de realiteit; de geschiedenis kun je nooit terugdraaien en we moeten uitgaan van de toestand die nu heerst. Hoe komen wij vanuit deze toestand tot een betere omstandigheid, waarbij we níet leven in dreiging, níet leven in alle mogelijke spanningen? Vandaar geredeneerd hebben wij niet te maken met die eenvoudige goedwillende man in Moskou, waar ik gezellig een biertje op de hoek van een straat mee kan drinken, maar heb ik te maken met het systeem dat daar aan de macht is en dat niet toestaat, dat deze eenvoudige en goedwillende burger doet, wat hij graag zou willen doen. Hij wordt gestuurd om acties te voeren, die hij helemaal niet wil, maar toch moet doen en ook zal doen, omdat hij anders ergere maatregelen heeft te verwachten. En dat is het grote probleem, waar wij mee te maken hebben. Wij kunnen niet zeggen: wij zullen onze defensie niet opbouwen tegen deze goede Russische mensen. De rollen omkeren is iets dat ook zo vaak wordt gedaan. Terecht is het dat de Russen in het verleden vaak geconfronteerd zijn geweest met agressie vanuit het Westen. En dan denk ik met name aan Duitsland. Maar daar heb ik niets mee te maken. Vandaag hebben we te maken met wat is de concrete tegenstelling Oost-West; nù word ik geconfronteerd met een

land dat zowel door daad als door woord duidelijk kenbaar heeft gemaakt, dat het niet zal rusten vóór het systeem dat wij op het ogenblik hebben, het democratische systeem (wij hechten een totaal andere waarde aan dit systeem dan de Russen) ondersteboven is geworpen. En dat maken ze waar door daad en woord.

Moeten wij dan alleen maar ons oog gericht houden op die eenvoudige man? Neen, wij moeten om te beginnen zeggen: wij moeten de dijk zodanig sterk maken, zó hoog, en zó vast, dat hij die storm eventueel kan keren. Daarnaast zal geen middel onbeproefd moeten worden gelaten, om die eenvoudige man inderdaad verder te doordringen van zijn verantwoordelijkheid als staatsburger en hem bewust te maken, dat het systeem waaronder hij thans leeft en gebukt gaat, dat hem dwingt om – tegen zijn wil en tegen recht of gerechtigheid in – ons aan te vallen als dat van hem gevraagd wordt, dat hij dat systeem op een gegeven moment zou kunnen verwerpen. Niet zozeer aan de tegenstelling Oost-West, maar aan de tegenstelling Sovjetburger–Sovjet-regering, als ik het zo concreet zou mogen zeggen, als we daar eens iets aan zouden kunnen doen.

Ik geloof, dat we dan een heel eind verder zouden zijn, want ik hoor zo vaak zeggen: de Rus is in wezen geen slecht mens. Nou, dat geloof ik direct. Ik mag graag boeken lezen met verhalen die zich af hebben gespeeld in Rusland; ze boeien mij bijzonder en de mensen trekken mij zeer aan. In Parijs heb je vele Russische eettentjes en daar is een bijzonder gezellige sfeer. Het zijn geen „andere mensen”. Alleen: degenen die daar wonen zijn gebukt voor het regime waar ze vroeger moesten werken; voor een staatsmacht, die een zwaardmacht tot haar beschikking heeft en die thans gekeerd is tegen ons en onze veiligheid. En dan is het zaak voor onze regering, dat ze de maatregelen treft om daar niet door verrast te worden. Dat is het punt. En dan zeggen: „dan moeten wij als klein land het voorbeeld geven en de impasse doorbreken?”. Om te beginnen hebben we vastgesteld, dat er geen impasse is. Maar we zouden een andere wijze van optreden kunnen aanvaarden en zelf de wapens er bij kunnen neerleggen. Duidelijk is wel reeds geworden, dat het Russische regime dit alleen maar prettig zou vinden, althans als we uitgaan van de indirecte algemene strategie. Want dan is hun een middel geboden om sneller hun doel te kunnen bereiken; dat hebben ze zelf gezegd en is niet maar een verzinsel. Dan zeg ik

aan de andere kant: alleen al terwille van de collegialiteit, terwille van de realiteit ook kunnen wij ons geen situatie denken, dat bij agressie tegen West Europa of bij verder gaande uitbreiding van hun invloedssfeer wij op enigerlei wijze buiten schot zouden kunnen blijven. Ik kan het me niet denken. Waar blijft de verantwoordelijkheid, indien we de vrijheid hadden om maatregelen te treffen, de mensen ervoor hebben, het intellect hebben en de financiën en wij zouden dit alles niet gebruiken? Of alleen maar gebruiken voor dingen, die ons beter voorkwamen, zonder aan het essentiële te denken. En nu denk ik alleen nog maar (en dat is zeer passief) aan het bewaken van onze eigen veiligheid. Nu praat ik nog niet eens over wat wij eigenlijk hadden moeten doen en dan kom ik op een punt, waar we in Den Haag ook over hebben gesproken; over wat de regering eigenlijk zou moeten doen, wat recht en gerechtigheid was en dat zou kunnen betekenen (en dat is ook duidelijk door onze regering in '39 uitgesproken) het al of niet betrachten van neutraliteit. Wij zijn in '39 passief gebleven, wij zijn als bondgenootschap passief gebleven toen in Hongarije in 1956 mensen werden vermoord en onder de voet gelopen. Voor een regering, voor een staat, die rechtsstaat wil zijn had deze situatie ook aanleiding kunnen zijn op alle mogelijke wijzen, daar waar zulk onrecht werd gepleegd, te hulp te komen. In de geschiedenis is dat vele malen gebeurd. Nu is het niet gebeurd en daar heeft de regering ook redenen voor gehad; de praktische uitvoerbaarheid moet ook gewaarborgd zijn en een klein land kan het nooit alleen tegen een groot land opnemen. Dat zou dwaasheid en zelfmoord zijn. Maar het moet wel het streven zijn om in zulke gevallen bij te dragen en daar hebben we nog niet eens over gesproken. Wij zijn ook al een heel eind weg van de vraag omtrent de eigen beveiliging. Ik dacht, dat ik daar voldoende op was ingegaan, Mijnheer de Voorzitter.

Voorzitter:

Dank U zeer. Het woord is aan Prof. Zweekhorst.

Professor Zweekhorst:

Even een puntje vooraf: ik ben in dit gezelschap misschien de enige strategische leek, en zo niet de enige, dan toch wel de grootste en zo moet U mijn vraag dan ook zien, die – ik zal het niet ontveinzen – wel elementen bevat van vooroordeel en opinies. Zo maar wat meningen, omdat ik

niet getraind ben om op het strategische vlak exact te denken. De lezing is ook op mij afgekomen. Als leek ontvang ik (althans die indruk maakt het op mij) een overvloed van informatie, maar ook van wat ik in eerste instantie veronderstel te zijn vooroordelen en particuliere meningen. Dat is niet bedoeld als een verontschuldiging voor wat ik ga zeggen, maar om duidelijk te maken, dat wat ik hier ga zeggen niet louter bedoeld is als een opinie of als een stelling maar als een vraag waarmee ik zit en waarop ik geen antwoord heb gekregen. Een vraag, die ik als volgt zou willen inleiden: wie is nou eigenlijk onze vijand? Wij hebben gehoord, dat een strategie van nucleaire afschrikking in de ogen van de strategen heeft gefaald en dat die heeft geleid tot de „flexible response”. Maar ook deze strategie heeft, voor mijn lekeoog althans, de strategen niet voldoende vertrouwen gegeven. Want op dit moment worden ook besprekingen gehouden (de Salt-besprekingen) die moeten leiden tot vermindering van de nucleaire bewapening en belangrijker nog, tot vermindering van de dreiging.

Als zodanig zie ik die flexible response, als een escalatie. Want de orthodoxe middelen hebben nu, en dat is door de inleider ook beklemtoond, een belangrijker taak gekregen. In de hoop, dat een werkelijke inzetten van nucleaire wapens, die overigens niet verminderd zijn, zou kunnen worden voorkomen. Mijn vraag in dit verband is nu: is dit juist? Wat betekent die verhoging van de orthodoxe, conventionele middelen. Als je ziet, dat door dezelfde mentaliteit b.v. Frankrijk een fabriek van Mystère straaljagers op kan richten, door de belastingbetaler betaald. Misschien is het een vooroordeel, maar ik schaar mij bij de lieden die zeggen, dat dit mogelijk is door te speculeren op de dreiging, waardoor de belastingbetaler geld gaat geven voor dit soort ondernemingen. En misschien ook door een speculeren op het nationale gevoelen. Dan zie ik, dat zo'n fabriek straaljagers moet maken en ze ook moet leveren. Waar blijven die wapens? Ze worden verkocht. En op dit moment zie je, dat de wereld volgepompt wordt met conventionele wapens. Dat kan de dreiging vergroten. Ondertussen zie je, dat in de Ver. Staten van Amerika, de dreiging intern ook toeneemt. De regering doet pogingen om uit Vietnam te verdwijnen, ten einde de interne problemen ook eens aan te kunnen pakken. Althans, steeds wordt gezegd, dat de interne moeilijkheden moeilijk oplosbaar zijn, zolang de moeilijkheden in Vietnam nog

aanwezig zijn. Zo zie je, dat de spanning juist kan toenemen, die je door de escalatie van de conventionele bewapening tracht te verhinderen. Heeft men dat nu mondiaal in de hand? Als je daarbij opmerkt, dat Cuba en Vietnam (misschien heb ik dat verkeerd begrepen) genoemd zijn als voorbeelden van Russische agressie en dat daarbij de escalatie-strategie v.w.b. Cuba geslaagd zou zijn en in Vietnam zou hebben gefaald, dan vrees ik, dat de kwesties Cuba en Vietnam, ten onrechte worden afgeschilderd als situaties geschapen als gevolg van de Russische agressieve bedoelingen. Ik geloof eerder, dat de omstandigheden te baat zijn genomen, zoals ook onze partij toevallige situaties tactisch probeert uit te buiten. Maar misschien is dat weer een opinie van een leek. Ik constateer tot mijn verbazing in Vietnam, dat een klein land het met succes op kan nemen tegen een zeer grote mogendheid. Althans, het is nog steeds niet verslagen, de uitspraken van alle militaire strategen ten spijt. Maar dan kunt U zeggen: daar staat een grote mogendheid achter. Niettemin is het toch maar dat volk, dat die strijd moet leveren en de geestelijke weerbaarheid moet opbrengen om tegen die grote buitenlandse mogendheid met succes te kunnen opereren. Wat ik nu in de strategische conceptie mis, is op de eerste plaats de wereldbeschouwing. Ik vrees dat de strategie van de flexible response kan leiden tot een oorlogssituatie, anders dan de strijd om Berlijn, om Tsjecho-Slowakije of om de Balkan. In de tweede plaats is mijn vraag: of wij uit de situatie zoals die nu in Vietnam is niet kunnen leren, dat er blijkbaar toch een mogelijkheid is om weerstand te bieden tegen een vreemde mogendheid, die probeert een bepaalde staatsvorm en een bepaalde staatsideologie op te dringen. Ik dank U wel.

Inleider:

Mijnheer de voorzitter, uit hetgeen ik van de heer Zweckhorst hoorde blijkt, dat er hier en daar toch kennelijk een misverstand is. Er is gesproken van vooroordelen en particuliere meningen en dat is allereerst een punt om aan te pakken, geloof ik. We hebben vanavond aan de orde gehad het onderwerp „strategie” en strategie is niet een eerste stap, zoals ik ook bij een vorige vraagstelling al heb gezegd. Bij een conflict-situatie gaat eerst vooraf de vraag: hoe liggen de volken t.o.v. elkaar? Wanneer we het onderwerp strategie bij de hand nemen, dan is er

eigenlijk al sprake van het uitvoerende vlak. Er is reeds een tegenstelling geconstateerd en nu gaat het er om uitgaande van de aanwezigheid van twee tegengestelde willen (twee tegengestelde meningen, zoals ook generaal Beaufre dat heeft gezien) dan is nu de vraag: hoe kom je daar uit, wat is de oplossing en dan gaat het er niet om hoe de twee willen tegenovergesteld aan elkaar er zijn gekomen. Dat valt buiten het vlak van de strategie. Wanneer wij met strategie bezig zijn is dat ons gegeven, d.w.z. we zijn geconfronteerd met een wil tegengesteld aan de onze.

Op een gegeven moment ben ik wel ingegaan op een deel van dit aspect, om wat perspectief te bieden. Ik bedoel het onderwerp „intentions”. Ik heb me met opzet onthouden van particuliere meningen. Vele uitspraken heb ik gewoon op me af laten komen om te kijken: heb ik hier iets aan, kan hiermee gewerkt worden, biedt het mij een beeld van waaruit gewerkt kan worden?

En dan komt meteen ook de vraag: wie is nu eigenlijk onze vijand? Wel, deze is afgeschilderd in de vorm van Rusland, niet zozeer als communistisch land maar als land dat blijk heeft gegeven van een steeds groter wordende expansiedrang.

Nu kunnen we wel zeggen, wat hebben we ermee te maken, maar er is nu eenmaal op het ogenblik een wereldmacht Rusland en er is een wereldmacht Amerika. Die twee zijn tegengesteld van visie van elkaar en het gaat er om op welke wijze kunnen wij nog vrij blijven van verdere expansie van een wereldmacht, die ons niet ligt, een dictatuur, die wij niet wensen. En zo lang niet het tegendeel blijkt en hij doorgaat met uitbreiding van zijn invloedssfeer en met zijn kwade bedoelingen, zoals hij die manifest stelt, dan is het zaak ons daartegen te weren.

En vervolgens: de strategie van de afschrikking zou gefaald hebben en daarvoor in de plaats zou zijn gekomen de strategie van de flexible response? In wezen is de flexible-response-strategie ook een strategie van afschrikking.

Niet alleen een afschrikking voor een totale oorlog, maar voor elke vorm van oorlog. De strategie die we vroeger hadden, de „pure-nuclear-strategy”, hebben we laten vallen, om de eenvoudige reden, dat het geen afschrikking was tegen elke vorm van agressie. We hadden alleen wapens die tot totale vernietiging zouden leiden en iets anders konden we niet gebruiken. Ze was niet geloofwaardig en daarom werd gezegd: willen we op een gegeven moment deuren hebben die gesloten blijven voor een inbreker, dan moe-

ten we een ander soort sloten hebben. Want de sloten die we nu hebben, werken niet.

De flexible response is wel terdege bedoeld als een strategie ter afschrikking.

Ter afschrikking van elke vorm van agressie, ook de kleinere vormen. Dat is juist het dilemma waar we mee geconfronteerd zijn. Dat vereist conventionele middelen en alleen indien die middelen er zijn is de mogelijkheid aanwezig een strategie te bouwen tegen een vijand. Dan is er een waarborg om de vrede te kunnen bewaren. We zouden het ook anders kunnen zeggen: Zolang er druk is op ons, moet er tegendruk blijven, willen we vrede bewaren. D.w.z. als de druk toeneemt (en die is toegenomen in de afgelopen jaren), de Sovjetlegers zijn gemoderniseerd, zijn uitgebreid, zijn sterker geworden, hebben hogere gevechtskracht gekregen, als die druk toeneemt, moet ook de tegendruk bijblijven. En dan zitten we in de nare situatie van de bewapeningsspiraal en komen we op een andere mogelijkheid. Er is nl. nog een andere manier om de druk weg te nemen en dat is d.m.v. wederzijdse ontwapening. De strategie houdt niet per definitie in dat er moet worden gevochten. De strategie heeft als doel de nationale veiligheid en dat wil alleen zeggen die druk die op ons wordt uitgeoefend moet worden tegengegaan of worden weggenomen. Nu is de militaire strategie in eerste instantie erop gericht die druk tegen te houden, terwijl binnen het kader van de algemene strategie, alles moet worden gedaan om die druk weg te nemen. De eerste spreker van vanavond heeft daar ook al op gedoeld. We kunnen op een gegeven moment ook zeggen, dat ontwapening wel in dit beeld past en er geen middel onbeproefd gelaten moet worden, om ook op deze wijze tot resultaten te kunnen komen.

Dan: ik zou ten onrechte in het geval Cuba of Vietnam Russische agressie hebben bedoeld? Ik meen, dat het niet zo gezegd is, althans het is niet mijn bedoeling geweest. Ik heb alleen voorbeelden aangehaald (Vietnam en Cuba), niet: wie is hier de agressor, de kwade geest, wie is hier de schuldige. Ik heb alleen de beide voorbeelden genoemd als fenomeen om een bepaalde situatie te schilderen waar diplomatieke strategie nog kans van slagen heeft en gewelddadig optreden niet. Of dat slecht of goed bedoeld is doet er niet toe. De enige conclusie die ik getrokken heb is, dat flexibiliteit als strategie of een flexibele strategie kennelijk kans op succes heeft zolang geen geweld is gebruikt. Is geweld eenmaal gebruikt, dan is een flexibele strategie, „flexible response”,

bijzonder moeilijk, omdat je actie neemt, je neemt een initiatief b.v. tot bombardementen op Noord-Vietnam. In de hoop dat de vijand daarvoor afgeschrikt zal zijn en ophoudt met vechten. Hij is echter niet afgeschrikt, hij houdt niet op met vechten.

En toen heb ik gezegd: als fenomeen zien we dan, dat schier noodgedwongen de acties zich uitbreiden en dat het bijna niet meer mogelijk is op de ingeslagen weg terug te keren. Als conclusie kunnen we dan stellen t.a.v. de NAVO-strategie, als we in de militaire fase gaan komen, we ons bewust moeten zijn, dat het een moeilijke strategie is. En ik heb ook gezegd: we moeten voorzichtig zijn, dat we de Vietnam-situatie niet op West-Europa interpreteren.

Maar het is wel zaak erop attent te zijn of het een realiteit is, of het een haalbare zaak is om de flexible response ook als militaire strategie uit te voeren. Als diplomatieke strategie: zeer veel kans op succes, accoord. Op militair gebied: vraagteken!

Uw laatste vraag: een wereldbeschouwing.

Dat is me niet helemaal duidelijk geweest, mijnheer de voorzitter. Dat punt is mij even ontgaan.

Professor Zweekhorst:

De vraag was zo bedoeld: Acht U tegenover druk tegendruk noodzakelijk. Maar als U tegendruk intern opbouwt, krijgt U inwendig ook spanningen. Die ook kunnen leiden tot een fataal conflict en dat is een vijand, die we zelf oproepen. Dus niet de vijand waartegen we ons verweren. Verweer intern, bij de bevolking, door een niet acceptabele bewapening, niet acceptabele bewapeningsindustrie. Of een spanning die elders in de wereld opgeroepen wordt als gevolg daarvan, of als gevolg van het uitblijven van werkelijk ontspannende politiek. En nog een ander voorbeeld wil ik ook noemen. Dat is: Als ik de nota van de minister van defensie over de NAVO goed lees, dan staat erin, dat een eensgezinde politiek onder de NAVO-partners primair noodzakelijk is.

Heeft de strategie van druk opbouwen geen gevolg voor deze politieke eensgezindheid? Want tegelijkertijd zien wij, dat er een systeem binnen één van de NAVO-partners groeit, even autoritair als dat van het regime waartegen we ons verzetten. En nu zijn we dus in een onmogelijke situatie. Omdat we die interne spanning opbouwen om de zaak tot een acceptabele oplossing te brengen. Omdat wij daarmee onze eigen

druk, als tegendruk tegen de vijandelijke druk, zullen moeten verminderen.

Zo hebben we niet gedaan ten aanzien van Portugal; we doen niets t.a.v. Griekenland en de problemen van Zuid-Italië en Sardinië kunnen we ook niet oplossen. Heeft dat niet met elkaar te maken? Zodanig, dat we met onze theorie van flexible response, alleen gericht op de alleenstaande, of de alleen in onze gedachte bestaande agressor (Rusland), niet een veel te enge strategie hebben en een enge politiek?

Inleider:

Ja, mijnheer de Voorzitter, ik kan deze vraagstelling geheel volgen. Dit is een probleem op zich. Want we zeggen wel eens een keer: we hebben ons oog gericht op een bepaalde vijand, maar grotere vijanden zitten te midden van ons; of we creëren ze zelf te midden van ons. Dat is eigenlijk wat U bedoelt. Met het badwater gooien we misschien het kind op deze wijze weg.

Wat de vraagsteller zegt, houdt de grote problemen in, die we binnen de NAVO hebben. We moeten streven naar eensgezindheid en dan geloof ik, dat we moeten verenigen, voorzover het noodzakelijk is voor onze nationale veiligheid. Want als wij ons helemaal zouden vereenzelvigen met politieke doeleinden van andere landen, dan denk ik niet, dat we daarmee een ideale toestand zouden verkrijgen.

Ik geloof, dat het alleen gerechtvaardigd is een bondgenootschap aan te gaan, een defensief bondgenootschap, als dat voor ons land noodzakelijk is. Want als we verder zouden gaan, ben ik bang, dat we ons doel voorbij zouden schieten. Ik ben niet ingegaan op al deze aspecten, op de weerstanden en de tegenacties die intern en elders misschien zullen worden opgeroepen. Omdat mij dat te ver zou voeren voor deze lezing. Maar we mogen e.e.a. zeker niet onderschatten en we merken het ook wel (één voorbeeld heb ik er eigenlijk al over aangehaald), de weerstand bij het parlement tegen de defensiekosten-verhoging n.a.v. de Tsjechische crisis. Hier kwam duidelijk tevoorschijn, dat de regering van mening was: er moet iets gedaan worden; maar de bereidheid was niet alom aanwezig. Er was misverstand, er was geen algehele bereidheid, om welke reden dan ook. En dat is een moeilijke zaak, dat weet ik, al ben ik er verder niet op ingegaan.

Uw tweede opmerking. U geeft eigenlijk Vietnam als voorbeeld van een klein land, dat toch tegen een groot land weerstand kan bieden. Inderdaad, dat bestaat en er is ook sprake van een vorm van

oorlogvoeren, die toegepast kan worden in zo'n geval. Maar het is een vorm van oorlogvoeren die onvoorstelbaar moeilijk, onvoorstelbaar wreed en onvoorstelbaar kostbaar is. Want het kost niet alleen geld, het kost ook levens, het kost bijna het halve volk en mogelijk meer. Dus zolang U deze wijze van oorlogvoeren kunt vermijden, moet U dat doen. Als U niet anders meer kunt, dan is de meest voor de hand liggende vorm wel de guerrilla, zoals die daar thans wordt toegepast. Er gaan wel eens stemmen op van: „Guerrilla-oorlogvoering is de ideale vorm”. Als we deze strijdmethode, die uiterste meedogenloosheid inhoudt, ook maar enigszins kunnen voorkomen, zou dat alleszins aanbeveling verdienen. Het is zeker niet goedkoper en eenvoudiger. Ik geloof dat ik daarmee aan het laatste element van Uw vraag ben tegemoetgekomen.

Cadet Berlijn:

Ik heb twee vragen, die waarschijnlijk iets eenvoudiger zijn dan de vragen van zojuist. Ik wilde de Overste de Jager vragen, of het mogelijk zou zijn, dat Rusland na 1931 of na 1936 (dat is me niet helemaal duidelijk) een andere strategie is gaan volgen. Hoe ziet hij een Rusland-China-conflict in het licht van de Russische strategie; d.w.z. het Westen in slaap te sussen en dan toeslaan. Het is bekend dat Rusland zijn strijdmacht steeds opvoert, maar is misschien een deel van deze strijdmacht voor China bestemd?

Inleider

Mijnheer de voorzitter, het is moeilijk te zeggen hoe Rusland's strategie is en was. Het zijn voor mij ook gissingen en een analyseren van datgene wat zichtbaar is, van wat zou het kunnen zijn en wat de weg waar langs gewerkt zou moeten worden zou kunnen zijn. Of Rusland sinds 1936 een andere strategie gevoerd heeft weet ik niet. Maar nog steeds borduurt men op hetzelfde stramien. Soms wel in een andere toonaard. Maar nog steeds is het het socialisme dat moet zegeviëren.

Ik heb op een gegeven moment gezegd, dat we hier eigenlijk geconfronteerd worden met een combinatie van de oude expansiedrang; van het oorspronkelijke Groot Moskou tot het Rusland als het was in de vorige wereldoorlog. Dat we nu op het ogenblik nog met eenzelfde zaak te maken hebben en dat het tekeningetje, dat ik liet zien eigenlijk een voorbeeld was hoe steeds

de grenzen verruimd worden en dat het niet zo zeer een kwestie is van per sé veilig willen zijn tegen agressie. Een deel van de strijdkrachten dat er bij is gekomen zal bestemd zijn voor afweer tegen China, dat geloof ik wel. Want het is bekend, dat China en Rusland niet op al te beste voet met elkaar staan en dat men in Rusland wel terdege rekening houdt met één of ander conflict. Al zal dat misschien niet een conflict behoeven te zijn, waarin de een andermans gebied veroverd. Wel conflicten rondom omstrede gebieden, die veel voorkomen aan de Russisch-Chinese grens. Vandaar die bufferzone van omstrede gebieden aan Rusland's grens als een bescherming van het eigen vaderland. Ik dacht, mijnheer de voorzitter, dat ik de vraag hiermee beantwoord had.

Heer Wassing:

Mijnheer de voorzitter, Overste de Jager, Ik heb in het betoog beluisterd, dat er nog vele wensen bestaan. Wensen die blijkbaar niet gerealiseerd kunnen worden. Ik heb begrepen, dat Rusland sinds 1917 het initiatief heeft genomen en mijn vraag is nu deze: inhakend op die wensen en dat Russische initiatief, lopen wij blijkbaar telkens een stap achter en balanceren we eigenlijk op de rand van een afgrond. Zou het zin kunnen hebben om de vrije wereld zodanig te mobiliseren, dat het Westen als doel kan hebben een zeer duidelijk overvleugelen van het Oosten. Met een zeer grote overmaat. Dat wij het initiatief nemen, dat wij het plafond bepalen. Men hoort dan: dat is economisch niet haalbaar, de economie wil daar niet aan, het parlement zou het niet willen accepteren. Maar hoe denkt men er in militaire kringen over? Is het mogelijk militaire invloed aan te wenden om inderdaad de vijand te overvleugelen? Bestaan daar gedachten over? Is zo iets realiseerbaar?

Inleider:

Ja, mijnheer de voorzitter, in hoeverre de militairen er iets aan doen. Ik kan hier alleen spreken zoals ik zelf denk dat er een oplossing zou kunnen zijn. Ik heb daar zelf wel een mening over. Nl. dat het zou moeten zijn in de geest van het rapport „Harmel”. Daar komt eigenlijk hetzelfde tot uitdrukking. Daar wordt ook eerst de conclusie getrokken, dat niet alleen een rechtstreekse confrontatie een antwoord eist; en niet alleen een militair maar ook een politiek ant-

woord. De westerse landen, ook buiten het NAVO-gebied, worden vaak geconfronteerd met problemen. Rijkdom, armoede, Vietnam. Het hoeft niet direct Rusland te zijn, maar wel een probleem dat op een gegeven moment weer tot een conflictsituatie leidt. In Afrika misschien, in Zuid-Amerika, we weten het niet. Er zijn steeds gebieden, waar landen uit het Westen geconfronteerd worden met iets dat ze niet aan kunnen. En dan wil het niet zeggen, dat er meteen militair opgetreden moet worden. Zo enigszins mogelijk, juist niet. Dat is juist het laatste wat gebeuren moet. Er moet voorkomen worden dat militair wordt opgetreden. En daarom geloof ik, dat het rapport „Harmel” steun verdient.

Het zegt nl. dat op al deze probleemgebieden actie vereist wordt, geen militaire actie, maar politieke actie, economische actie, steun, ontwikkelingshulp, noem maar op. Niet individueel en incidenteel, maar gecoördineerd. Zodat het ene land niet het andere tegenspeelt, tegenspreekt of tegenwerkt, overigens mogelijk met de beste bedoelingen. Maar dat er één lijn wordt getrokken en ook via één lijn opgetreden kan worden waar kwaadwilligheid aanwezig is. En dat is eigenlijk het punt, opdat we niet steeds een stap te laat zijn, maar bijtijds zijn en weten wat voor antwoord we moeten geven.

Voorzitter:

Ik meen dat we uit de discussie hebben mogen opmaken, dat het gevoel van degenen die gesproken hebben wel duidelijk is. Dat het ondanks alle uiteenzettingen over strategie toch een gissen en vragen blijft.

Ik meen ook dat de Overste de Jager aan het eind van zijn inleiding nog eens heeft onderstreept dat strategie zo buitengewoon moeilijk is in toepassing en dat je ondanks het feit, dat je misschien een algemene leefregel hebt, je daar iedere keer van af moet wijken. Er is hier op het tableau een aantal uitspraken over strategie gegeven, die sterk van elkaar verschillen. Dit geeft al te denken en het is nog maar een bloemlezing uit nog meer uitspraken die er geweest zijn. Je kunt wel in een of twee regels iets zeggen, maar het toepassen wordt doorlopend bemoeilijkt, door allerlei invloeden en dingen die gebeuren. Zo is het ook met de strategie van de NATO. Wij hebben vanavond (en nu richt ik mij speciaal tot de heer Zweekhorst) gepraat, dat was althans de bedoeling, over onze huidige strategie en, daarmee heeft de Overste de Jager bedoeld, en

de vereniging ook, aan de orde te stellen de NAVO-strategie. Dat is een beperking, alleen maar die NAVO-strategie, welke zich vóór alles richt op het voorkomen van oorlog. Dat moet ik echt voorop stellen en is vanavond ook duidelijk gezegd, maar ik wil het toch nog onderstrepen. Want dat vergeten we zo dikwijls: het doel is het voorkomen van oorlog, van een eventueel conflict Oost-West, van de westerse wereld met de oosterse wereld waarvan de Russen het centrum vormen.

Er is niet aan de orde geweest in het betoog van Overste de Jager de „worldwide-strategy”, de wereldstrategie en het is ook heel moeilijk om daarover te praten. Dat zou je alleen kunnen doen, als er een of twee machten in de wereld zouden zijn, die de dienst eigenlijk uitmaken en zo is het niet. Er is wel eens gezegd, dat er een tegenstelling is tussen de Russen aan de ene kant en de VS aan de andere kant. Dat zijn de twee groten van het ogenblik. China is ook wel even genoemd, maar dat is nog niet zo'n grote, en er spelen allerlei andere dingen tussendoor. Het is niet alleen de confrontatie Rusland-NATO, of het communistisch blok-NATO.

Het Russische blok is niet zo'n eenheid en in de westerse wereld heb je ook allerlei gradaties. Het is allemaal niet zo duidelijk. Wij hebben slechts gesproken over het NAVO-blok en het Sovjet-blok. En in een paar zinnestukjes gezegd en getracht uiteen te zetten wat de bedoeling is van de „flexible response”. Er is afgeweken van de strategie die tot een aantal jaren geleden als theorie gegolden heeft, n.l. die van de „massive retaliation” zonder meer. Deze hield in, dat als iemand over de grens kwam, bij wijze van spreke de schrikdraad aanraakte, dan moest die schrikdraad gaan trillen en kwam het grote strategische arsenaal (van de VS vooral) in beweging. Die vorige theorie heeft niet zo lang kunnen standhouden, omdat men ging inzien, dat er onzekerheid zou zijn of die doorverbinding naar dat nucleaire wapen in realiteit wel zou bestaan. Men ging twifelen, men ging zeggen: „kun je wel voor een betrekkelijk klein of een iets groter incident alles in de waagschaal stellen?” Men is aan de geloofwaardigheid gaan twifelen en naar mijn idee, volkomen terecht. Er is voor in de plaats gekomen de flexible response theorie, die zegt: „het kan niet; dat is een ongeloofwaardige zaak, want we hebben het er niet voor over, om op een gegeven moment de uiterste consequentie te trekken”. We moeten trachten, defensief denkend want zo denkt inderdaad de NATO als organi-

satie, oorlog te voorkomen. We zullen zelf nooit aanvallen. Er zijn geen offensieve plannen. Wij willen voorkomen dat er overigens toch gevaar blijft voor een escalatie, omdat dan de tegenpartij weer iets meer kan gaan doen enz., dat wordt door niemand ontkend. Er blijven gevaren. Ook in de nu aanvaarde theorie. En ik geloof ook, dat niemand zal denken, dat de flexible response een waterdichte zaak is.

De zekere onmacht die de NAVO als geheel heeft, omdat ze het machtigste wapen in feite niet zou willen gebruiken. Maar het kan niet verdwijnen, want je hebt het op de achtergrond toch nodig. Diezelfde onmacht speelt ook in de strijd Vietnam-Ver. Staten. Gevraagd is hoe het mogelijk is, dat een klein land het zolang volhoudt tegen een groot land.

Ja, er is een aantal redenen voor aanwezig. Ten eerste heeft men zich beperking opgelegd, men wil geen nucleaire wapens gebruiken. Daarmee is dat geweldige grote land reeds zeer beperkt qua militaire mogelijkheden. Men wil ze niet gebruiken, omdat men het ook tegenover de eigen bevolking niet kan verantwoorden, evenmin als tegenover de wereld. Men wil het niet doen, legt zich dus danige beperkingen op, en brengt zichzelf in zekere militaire onmachtpositie. Daar komen dan nog andere redenen bij. De geweldige afstand van de VS naar Vietnam, het onbegrip mogelijk (of bijna zeker) omtrent het land, de bevolking, de omstandigheden die zich daar voordoen. Dit alles geeft militair geweldige beperkingen. Ik geloof, dat het daarom is, dat duidelijk blijkt, dat een klein land in bepaalde omstandigheden althans (en daar moet ik nog de terreinomstandigheden bijtellen) de mogelijkheid heeft om het gedurende lange tijd vol te houden, ten koste van geweldige offers. Nu wil ik zelf nog even uit de NATO-strategie treden, daar heeft de Overste de Jager duidelijk genoeg over gesproken, en iets verder gaan naar de mondiale strategie, waarbij je moet denken in zeer grote ruimten. Er gebeurt veel, maar niet datgene waardoor een of twee machten tegenover elkaar komen te staan.

Zo is het niet. Er spelen allerlei zaken; nationale zaken, veranderingen t.a.v. landen die een kolonie zijn geweest en vrij zijn geworden, enz. Ook in bepaalde landen intern (we hebben het Biaffradrama voor onze ogen gezien) gebeurt wel iets verschrikkelijks. We kunnen nu wel zeggen, dat er iets had moeten gebeuren. Ja, misschien als de VN inderdaad een macht zou zijn. Maar de VN is geen macht, doch een „praatcollege”. Er zijn

120 leden-landen geloof ik, die allen een gelijke stem hebben en die het in vele opzichten niet met elkaar eens zijn. Het is een forum, meer kan het niet zijn. Was dat niet zo, dan zou het geval Biafra een pracht object zijn geweest voor de VN om daar b.v. troepen in te brengen en de strijdenden te scheiden. Dat kon nu politiek niet. En dan kun je de mooiste strategieën bedenken, doch de praktijk faalt dan.

Er is nog een ander punt genoemd, de kwestie van de wapenexport; de Mirages, geloof ik. Ik vind dat inderdaad iets dat staat buiten het typische NATO-beleid. Wel is het een NATO-land dat het doet. Maar er zijn veel landen die dit soort zaken doen. Dat is iets waar we het, op den duur, in de wereld over eens moeten worden. Zulke zaken moeten niet meer geëxporteerd kunnen worden. Maar het is iets, dat buiten het kader van de voor-dracht staat. Het is een levensgroot probleem voor de veiligheid van de hele wereld en we zullen nog vele jaren nodig hebben om iedereen zover te brengen, dat men economische offers aanvaardt en ermee stopt. Die export van wapens is voor bepaalde landen een bron van welvaart. Daartegenover zijn er nu besprekingen tussen de VS en de Russen over vermindering van strategische bewapening. Het is een moeilijk pro-

bleem en ik ben toch blij dat, hoewel we hier van avond eigenlijk alleen over de NAVO-strategie hadden moeten spreken, deze dingen toch aan de orde zijn gekomen.

Ik meen zelfs, dat de inleider in zekere zin hier-toe heeft bijgedragen. Het gaat ook hem om het overbruggen van de tegenstellingen die er in de wereld nu eenmaal zijn. Niet alleen internationaal, maar ook in een land zelf. In elk land bestaat discussiemoeilijkheid en ik geloof dat het nog heel veel streven en goede wil van alle kanten zal vragen om het zover te brengen, dat het lam naast de leeuw zal kunnen leven. Het is een menselijk probleem van de hele wereld. Alles is mensenwerk en wat wij op het ogenblik in de NAVO nastreven, is althans nu het minst slechte wat we kunnen bedenken. Ik geloof, dat het op dit ogenblik de enige mogelijkheid is. Er is niemand enthousiast over. Er is een neiging om minder aandacht aan de defensie te besteden. Begrijpelijk aan de ene kant, heel zorgelijk daarentegen ook. Ik geloof, dat ik verstandig doe om met deze uitspraak de avond te besluiten. Ik wil graag degenen, die zich in de discussie hebben willen mengen, bedanken voor hun bijdrage. In het bijzonder dank ik Overste de Jager voor zijn heldere uiteenzetting en zijn dapper verweer in een moeilijke discussie.

Vergelijking wederzijdse gevechtskracht NAVO-WP

Een samenvatting van de door Jürg von Kalckreuth en Rudolf Dzialas geschreven artikelen „Streitkräftevergleich NATO-WARSCHAU PAKT I en II”, gepubliceerd in Wehrkunde, uitgave februari 1970 en maart 1970.

Inleiding

Met deze artikelen willen schrijvers een bijdrage leveren aan studies m.b.t. de vergelijking wederzijdse gevechtskracht NAVO-WP. Hierbij wordt in het eerste artikel een poging ondernomen een model te ontwikkelen dat als basis zou kunnen dienen voor een dergelijke studie. In het tweede artikel wordt een kritische beschouwing gegeven van de door Dr. Alain G. Enthoven gepubliceerde vergelijking wederzijdse gevechtskracht NAVO-WP¹⁾.

Beoordeling van de dreiging en vergelijking wederzijdse gevechtskracht

Naar het oordeel van de schrijvers is een juiste beoordeling van de dreiging een voorwaarde voor het voeren van een verantwoorde veiligheidspolitiek.

Voor het beoordelen van een dreiging dient men te beschikken over de juiste gegevens omtrent de militair-technische en de politiek-sociologische situatie bij de tegenstander.

Een analyse van deze kwantitatieve en kwalitatieve factoren mondt dan vervolgens uit in een beoordeling van de dreiging. Ten einde een realistisch beeld van deze dreiging te krijgen dient, aldus schrijvers, te worden uitgegaan van een situatie waarin de tegenstander offensief op-

treedt en de NAVO het defensief voert. Een dergelijke vergelijking van de wederzijdse gevechtskracht dient uiteraard meer te omvatten dan alleen een beschouwing van het aantal eenheden, de sterkte en het materieel. Gestreefd moet worden *alle* meetbare zaken die van invloed zijn op de „capabilities” vast te stellen en te analyseren. Hierbij moet echter steeds worden gedacht, dat een dergelijke vergelijking slechts een hulpmiddel kan zijn voor de beoordeling van de dreiging en geen recept kan zijn voor de te voeren ontspanningspolitiek en de te treffen verdedigingsvoorbereidingen.

De essentie van de informatieverwerving

Het verzamelen van gegevens over beide partijen dient te geschieden op basis van dezelfde maatstaven. Dit kan op twee verschillende wijzen worden uitgevoerd. Indien men uitgaat van de over het WP bekend zijnde gegevens laat men een aantal over de eigen situatie bekende feiten buiten beschouwing. Anderzijds indien men uitgaat van de gegevens over de eigen situatie moet de ontbrekende informatie over het WP worden aangevuld met aannamen, zodat een niet geheel betrouwbaar beeld van de tegenstander wordt verkregen.

Uitgangspunt bij de informatieverwerving moet echter steeds zijn de kwantiteit van eenheden, personeel en materieel in een aanvals (WP)/verdedigings (NAVO) situatie vast te stellen en de kwaliteitskenmerken ervan vast te leggen. Hierbij zal blijken dat een aantal kwaliteitskenmerken niet of slechts moeilijk in meetbare gegevens is om te zetten. Schrijvers denken hierbij b.v. aan geoefendheid, moreel, beweeglijkheid, tactische doctrines en grondbeginselen.

Het niet in de vergelijking betrekken van het

¹⁾ „Arms and Men, Military Balance in Europe”, Interplay, mei 1969 en „What Forces for NATO? And from whom?” Foreign Affairs, okt. 1969, Volume 48, no. 1.

voornemen (Absicht/Intention) (zowel van het WP als van de NAVO) is, aldus schrijvers, wederom een beperking van de mate van betrouwbaarheid van de vergelijking van de wederzijdse gevechtskracht.

Methode van vergelijking

Ondanks de eerder genoemde beperkingen kan, naar het oordeel van schrijvers, toch een zinvolle vergelijking worden opgesteld. Deze vergelijking dient te geschieden voor twee fasen.

In de eerste fase zou de vergelijking moeten worden gebaseerd op een aantal „Momenta-fnahmen” (statische fase) om vervolgens in de tweede fase te komen tot een vergelijking van beweeglijke operaties (dynamische fase).

In het eerste artikel gaan schrijvers nader in op het onderzoek van de statische fase waarbij zij de volgende mogelijkheden onderkennen.

Situatie 1

De strijdkrachten van het WP en de NAVO staan, zoals nu, tegenover elkaar zonder dat troepenconcentraties hebben plaatsgevonden.

Situatie 2

Beide partijen hebben reeds gedurende enige maanden uitgebreide voorbereidingen getroffen en staan gereed voor het offensief resp. defensief.

Situatie 3

De WP-strijdkrachten staan na ± 4 dagen geheime voorbereiding – o.a. onder het mom van grote oefeningen – klaar voor de aanval, terwijl de NAVO-troepen hun paraatheid niet hebben opgevoerd.

Situatie 4

Voor wat betreft de WP-strijdkrachten conform situatie 3, doch de NAVO heeft de paraatheid kunnen verhogen.

Situatie 5

De WP-strijdkrachten hebben zich reeds gedurende twee weken – waarvan de laatste week openlijk – voor een aanval gereed gemaakt, terwijl de NAVO strijdkrachten slechts een week voor het verhogen van de paraatheid beschikbaar hebben.

Het hanteren van de gegevens

Een vergelijking van de wederzijdse gevechts-

kracht dient nu, volgens schrijvers, de verzamelde gegevens in de beschreven situaties tegenover elkaar te stellen. Zij merken hierbij op dat alle situaties zich in hetzelfde gebied dienen af te spelen, zonder dat het overbrengen van troepen van het ene gebied naar het andere (dynamische fase) in beschouwing wordt genomen.

Schrijvers wijzen naast de eerder gesignaleerde beperkingen en de onweegbare factoren ook op het nadeel van vereenvoudiging.

Hiertegenover staat echter dat ook de waarde van een vergelijking uitsluitend gebaseerd op aantallen divisies en regimenten zeer discutabel is. Schrijvers menen, dat de bij het onderzoek aan te houden criteria duidelijk dienen te worden omschreven. Zij wijzen hierbij op de problemen bij de vergelijking van o.a. tanks met pantserbestrijdingswapens, waarbij v.w.b. de capaciteit niet alleen het kaliber maar o.a. ook de „hit kill probability”, de kwaliteit van het materiaal en de beweeglijkheid een grote rol spelen.

De NAVO heeft behoefte aan een serieuze studie

Schrijvers menen, dat mede op grond van de in mei 1968 op de NAVO vergadering door de ministers uitgesproken twijfel over de waarde van de thans beschikbare vergelijking wederzijdse gevechtskracht en de door Dr. Alain G. Enthoven opgestelde vergelijking¹), een grote behoefte bestaat aan een dergelijke en groots opgezette studie. Schrijvers zijn van oordeel, dat alhoewel ook aan de nieuwe studie beperkingen moeten worden toegekend, deze voor de beoordeling van de Oost-West veiligheidsproblemen een betere basis vormt dan de thans beschikbare. Als tweede voordeel zien schrijvers dat bij een dergelijke omvangrijke en systematisch opgezette studie de NAVO-lidstaten al hun beschikbare gegevens kunnen inbrengen en kunnen controleren, waardoor een hogere graad van nauwkeurigheid en betrouwbaarheid van het geheel mag worden verwacht.

Ten slotte wijzen schrijvers nogmaals met nadruk op de reeds eerder gesignaleerde beperkingen. Zij menen dat het aangeven van deze beperkingen noodzakelijk is opdat de politici er rekening mee kunnen houden.

Grondgedachten van Dr. Enthoven

Ten einde de door Dr. Enthoven opgestelde vergelijking op de juiste wijze te kunnen beoor-

delen, achten schrijvers het noodzakelijk kort in te gaan op de door Dr. Enthoven uitgesproken gedachten, meningen en tegenstrijdigheden.

Terwijl het eerste artikel van Dr. Enthoven eindigt met de waarschuwing dat geen NAVO-lidstaat zijn strijdkrachten kan verminderen zonder de veiligheid in gevaar te brengen, omdat het evenwicht nog maar juist aanwezig is, komt, volgens schrijvers, Dr. Enthoven in het tweede artikel tot geheel andere conclusies. Hij vergelijkt hier in eerste instantie de defensie-inspanning van de VS met die van de andere NAVO-lidstaten en oefent hierbij kritiek uit op de „überamerikanisierung“ van de NAVO en het pleit dan vervolgens voor een aanzienlijke vermindering van het aantal in Europa gestationeerde Amerikaanse troepen. Dr. Enthoven meent dat deze defensie-inspanning van de VS niet in verhouding staat tot de hiervoor noodzakelijke verhoging van het Amerikaanse defensiebudget; in de komende tien jaar met 50%. Dr. Enthoven voert aan, dat indien de Amerikaanse bijdrage volgens dezelfde maatstaven zou worden gerealiseerd zoals dit bij de overige NAVO-lidstaten het geval is, de VS hun defensiebegroting met 25 miljard dollar per jaar zouden kunnen verminderen, terwijl meer dan 1.000.000 man zou kunnen worden gemobiliseerd.

Ook de „überamerikanisierung“ van de situatie in Vietnam ontmoet in dit verband bij Dr. Enthoven ernstige kritiek.

In het artikel van Dr. Enthoven wordt volgens schrijvers gesuggereerd dat door een door de geallieerden gevoerde „chantagepolitiek“ – waarbij men er vanuit gaat dat de Europese veiligheid uitsluitend een aangelegenheid is voor de VS – de VS tot de huidige defensie-inspanning zijn geraakt.

De dreiging volgens Dr. Enthoven

Bij de beoordeling van de dreiging gaat Dr. Enthoven, aldus schrijvers, er vanuit dat een constante overschatting van de kracht van het WP een objectieve vergelijking in de weg staat. Militairen hebben, aldus het artikel, de neiging om „im Zweifelsfalle die Stärke des Gegners (zu) übertreiben, um so die politische Führung zur Bewilligung Größerer Haushaltsmittel für die eigenen Streitkräfte“ te dwingen.

Daarom wordt naar zijn oordeel de vergelijking wederzijdse gevechtskracht te veel toegespitst op de situatie van een massale verrassingsaanval door de WP-staten. Dr. Enthoven meent, aldus schrijvers, dat een dergelijke veronderstelling

niet voldoende realistisch is, hij acht een situatie zoals bij de inval in Tsjechoslowakije waarschijnlijker. Hierop zouden dan volgens Dr. Enthoven de plannen voor conventionele NAVO-strijdkrachten moeten worden afgestemd.

De door Dr. Enthoven opgestelde vergelijking voor Europa

Deze vergelijking beperkt zich v.w.b. de NAVO tot het gebied van West-Duitsland, de Beneluxlanden en Frankrijk en voor het WP tot Oost-Duitsland, Polen en Tsjechoslowakije.

In de vergelijking wederzijdse gevechtskracht wordt slechts één situatie in de statische fas onderzocht waarop vervolgens, naar het oordeel van schrijvers, alle resultaten, conclusies en aanbevelingen van Dr. Enthoven zijn gebaseerd. Schrijvers maken tegen deze beperking (statische fase, situatie I) bezwaar omdat belangrijke factoren zoals voorbereidingstijd, mogelijkheden tot versterking e.d. niet grondig zijn onderzocht en geïnterpreteerd.

Landstrijdkrachten

Alhoewel de schrijvers het eens zijn met Dr. Enthoven, dat een vergelijking van uitsluitend aantallen divisies, mede op grond van het verschil in personeelssterkte, geen juiste benadering is, menen zij, verwijzend naar het „Weiszbuch 1969 Zur Verteidigung der Bundesregierung“, dat het verschil in gevechtskracht tussen de divisie's van de NAVO en het WP niet zo groot is als Dr. Enthoven wel aanneemt. Bovendien houdt, aldus schrijvers, Dr. Enthoven geen rekening met de wijze waarop reeds in vreedstijd de troepen zijn voorbereid, gelegerd en naar hun uitgangsposities kunnen worden gebracht. Zij wijzen hierbij ook op de hoge graad van gevechtsgereedheid van de WP-troepen en het bij deze troepen nagenoeg ontbreken van verlof en bewegingsvrijheid.

In tabel I houdt Dr. Enthoven geen rekening met de twee in Polen gestationeerde Sovjet-divisies en de vijftien Poolse divisies die op eenvoudige wijze, onder het mom van manoeuvres, de troepen in Oost-Duitsland en in Tsjechoslowakije kunnen versterken. Bovendien kunnen, aldus schrijvers, de troepen uit de militaire districten van de Baltische landen, Karpaten, Wit Rusland en Moskou niet zonder meer buiten beschouwing worden gelaten. Verwijzend naar het eerder genoemde „Weiszbuch 1969“ dient, volgens schrijvers, derhalve de totale sterkte van het WP op 100 modern uitgeruste divisies te worden geschat (\pm 950.000 man). Overigens

TABEL 1

*M-day forces in Centraal Europa**
Medio 1968

	NAVO**	WP***
Divisies	28 2/3	46
Personeelssterkte van de divisies	389.000	368.000
Personeelssterkte van de divisies en divisieschijven	667.000	619.000
Frontsoldaten (procentuele vergelijking NAVO-WP)	100	
<i>Uitrusting (procentuele vergelijking NAVO-WP)</i>		
tanks	55	
pantserbestrijdingswapens	150	
pantserinfanterie gevechtsvoertuigen	130	
artillerie en mortieren	100	
logistieke middelen	150	
voertuigen (totaal)	150	
genie	137	

* Centraal Europa omvat voor:
NAVO - West-Duitsland, België, Nederland en Frankrijk

WP - Oost-Duitsland, Polen en Tsjechoslowakije

** Inbegrepen vijf Franse divisies

*** Hiervan: tweeëntwintig Sovjet divisies
vierentwintig niet-Sovjet divisies
(inb. acht Tsjechoslowaakse divisies).

dient nog rekening te worden gehouden met de capaciteit van zeven luchtlandingsdivisies.

Alhoewel Dr. Enthoven in zijn studie ook nader ingaat op een vergelijking van wapens en uitrusting en waarbij hij o.a. m.b.t. het aantal tanks „grösste potentielle Waffenüberlegenheit des WP” constateert, wordt aan de waarde van deze vergelijking afbreuk gedaan door met de opmerking „auf alle Fälle sind die NATO-Panzer besser . . .” te trachten dit verschil te bagatelliseren.

Luchtstrijdkrachten

Naar het oordeel van schrijvers is het in tabel 2 opgenomen aantal vliegtuigen van het WP te laag. Aangezien niet valt op te maken uit welke elementen dit aantal is opgebouwd en gezien de

TABEL 2

Tactische luchtstrijdkrachten NAVO/WP
in Centraal Europa
Medio 1968

	NAVO	WP
Aantal vliegtuigen	2100	2900
Percentage van totaal	20	40
Percentage verdeeld naar inzetmogelijkheden:		
hoofdzakelijk luchtverdedigingsjagers	10	48
air superiority fighters	48	15
hoofdzakelijk offensieve jachtvliegtuigen	9	6
verkenningvliegtuigen	13	8
vliegtuigen met beperkt prestatievermogen	20	29

grote flexibiliteit van luchtstrijdkrachten, waardoor het binden van vliegtuigen aan een bepaald gebied slechts een betrekkelijke zaak kan zijn, menen schrijvers, dat Dr. Enthoven hier het gevaar loopt van „intentions” uit te gaan.

De waarde van deze tabel wordt bovendien nadelig beïnvloed omdat t.a.v. het WP geen rekening is gehouden met o.m. de volledige standaardisatie van het vliegend materieel en het elektronische grondmaterieel en het grote aantal beschikbare vliegvelden, waardoor afhankelijk van de toestand snel tot concentratie of spreiding van de beschikbare vliegtuigen kan worden overgegaan.

De mondiale vergelijking van Dr. Enthoven

TABEL 3

Mondiale vergelijking personeelssterkte
NAVO/WP
Medio 1968

(VS-strijdkrachten in Vietnam niet meegerekend)

	NAVO	WP
Landstrijdkrachten	3.000.000	2.850.000
Zee-strijdkrachten	1.070.000	470.000
Luchtstrijdkrachten	1.400.000	880.000
Totaal	5.470.000	4.200.000

Uit tabel 3 blijkt, dat Dr. Enthoven tot de conclusie komt, dat de NAVO de sterkte van het WP met 1.270.000 man overtreft. Hij concludeert hieruit, volgens schrijvers, dat ook tijdens de

verdere opmars van het WP het evenwicht kan worden gehandhaafd. Het is echter duidelijk dat bij de aangegeven NAVO-sterkte wezenlijke delen van buiten Europa gestationeerde eenheden van de VS en Engeland en ook de Franse strijdkrachten zijn meegerekend. Dit is, volgens schrijvers, een onjuiste benadering, omdat in een conflictsituatie immers de in Europa onmiddellijk beschikbare troepen beslissend zijn. In de „Military Balance 1969/1970” van het Institute for Strategic Studies wordt de totaalsterkte der in Europa gelegeerde landstrijdkrachten – inbegrepen de Franse landstrijdkrachten – op ongeveer 2.260.000 man geschat, die in tegenstelling tot de troepen van het WP op de buitenlijnen zullen moeten optreden.

Samenvatting conclusies van Dr. Enthoven

De bezwaren tegen de door Dr. Enthoven getrokken conclusies worden door schrijvers aan de hand van het volgende voorbeeld nog nader toegelicht.

Dr. Enthoven stelt dat de personeelssterkte van het WP en de NAVO ongeveer gelijk is, waarbij hij uitgaat van een NAVO-sterkte van 667.000 man, inbegrepen de Franse landstrijdkrachten. Deze sterkte is echter over het gehele West Europese gebied verspreid, terwijl de door hem

van het WP in rekening gebracht sterkte (619.000 man) geconcentreerd is in Oost Duitsland, Polen en Tsjechoslowakije. Dit is volgens schrijvers zeer misleidend. Indien – zoals schrijvers bepleiten – hierbij o.a. de militaire districten zouden worden opgeteld, wordt deze sterkte verhoogd tot 900.000 man.

Om dezelfde redenen dient het aantal vliegtuigen van het WP van 2900 te worden verhoogd tot 3400.

De NAVO heeft behoefte aan een gedegen vergelijking wederzijdse gevechtskracht

Aan het slot van het laatste artikel pleiten schrijvers nogmaals voor het uitvoeren van een uitgebreide en verantwoorde studie. Alle onderkende en meetbare factoren dienen hierbij te worden geanalyseerd. Men dient zich echter goed te realiseren dat niet alle factoren in een dergelijke vergelijking kunnen worden verwerkt.

Schrijvers kunnen dan ook de door Dr. Enthoven opgestelde vergelijking en de daaruit getrokken conclusies niet onderschrijven. Zij waarschuwen voor het snel en lichtvaardig trekken van conclusies, uitsluitend gebaseerd op een vergelijking van aantallen zonder dat de beperkingen die aan een dergelijke studie zijn verbonden grondig en vakkundig zijn geïnterpreteerd.

Boekbespreking

Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Deel 3, mei '40, door Dr. L. de Jong, Directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, uitg.: Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage, 1970. Prijs populaire editie: f 18,50.

„Vrijdag 10 mei.

Het was 3 uur 55-X-Zeit.

Voor het eerst sinds de oorlogen van de zeventiende en achttiende eeuw werd Nederland in de vroege morgenuren van de 10de mei 1940 weer door het oorlogsgeweld getroffen.

Het was oorlog.”

Zo vangt Dr. L. de Jong „Mei 40”, het derde deel van de serie Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, aan. In dit deel geeft de schrijver een *chronologisch* verslag van de gebeurtenissen welke zich in Nederland afspeelden tijdens de meidagen van 1940. Per oorlogsdag worden alle relevante deelonderwerpen behandeld zoals de militaire operaties, de gebeurtenissen in het Algemeen Hoofdkwartier van de opperbevelhebber Generaal Winkelman en het optreden van de Koningin en het kabinet. Duidelijk blijkt steeds de samenhang van deze deelonderwerpen en komen die factoren in een helder daglicht te staan, welke het verloop van de gebeurtenissen hebben beïnvloed.

De schrijver sluit de behandeling van elke oorlogsdag af met het opmaken van een balans. Hij geeft daarbij aan welke de belangrijkste ontwikkelingen waren, alsmede hoe op de verschillende niveaus van elk van de strijdende partijen de toestand werd beoordeeld. Opvallend daarbij is, dat aan beide zijden, deels door gebrek aan informatie, de toestand aan Nederlandse zijde gunstiger werd beoordeeld dan deze in werkelijkheid was.

Ook aan het einde van het boek wordt in het laatste hoofdstuk de balans opgemaakt en geanalyseerd welke de betekenis was van de door Nederland gevoerde strijd voor elk van de partijen en de invloed hiervan op de oorlogvoering op langere termijn.

Naast de grote lijnen van de gebeurtenissen en ontwikkelingen geeft de schrijver talrijke detail-

beschrijvingen o.a. van militaire acties, waardoor bepaalde stemmingsbeelden zijn ontstaan welke iets laten proeven van de sfeer waarin de gebeurtenissen zich voltrokken. Deze beelden geven een goede, vaak aangrijpende indruk van moreel, moed, lafheid, overmacht, bewapening etc. Tevens bereikt de schrijver op deze wijze dat de lezer „steeds de enkele mens blijft zien”.

„Mei '40”, voorzien van vele duidelijke en doelmatige schetsen en kaarten laat zich, mede door de meeslepende betoogtrant, lezen als een spannend oorlogsverhaal met een trieste inhoud en afloop. Het boek geeft naast de beschrijving van de voornamelijk militaire gebeurtenissen steeds aan welke de *directe aanleiding* was voor het zich wel of niet voordoen van handelingen of gebeurtenissen. Maar wie zoekt naar de *oorzaken* van hetgeen in deze meidagen plaatsvond, wel plaats moest vinden, kan deze vinden in de delen 1 (Voorspel) en 2 (Neutraal).

Zo moet de ontwikkeling van de militaire operaties worden gezien tegen de achtergrond van de Nederlandse en Duitse operatieplannen.

Het *Nederlandse operatieplan* voorzag in het bieden van de hoofdweerstand in de Grebbelinie met het IIe en IVe Legerkorps. Alleen in uiterste noodzaak zou worden teruggevallen op het Oostfront van de Vesting Holland. De grensbewaking en de troepen in de algemene lijn IJssel-Maas hadden daarbij respectievelijk voornamelijk een waarschuwend en een verdragende taak. De Peel-Raamstelling in Brabant had slechts een verdragende taak, o.a. ten einde het de Fransen eventueel mogelijk te maken zich in het westelijk deel van Brabant te nestelen. Tevens diende de Peel-Raamstelling de voorgenomen erugtocht in de nacht volgende op de eerste oorlogsdag van het achter deze stelling opgestelde IIIe Legerkorps en de Lichte Divisie naar de Vesting Holland mogelijk te maken.

Het Ie Legerkorps in het gebied Den Haag-Haarlem was de strategische reserve in handen van de opperbevelhebber. Het Nederlandse operatieplan (en de uitvoering daarvan) moet worden gezien in relatie tot hetgeen de Nederlandse krijgsmacht in mei '40 daadwerkelijk voorstelde qua omvang, uitrusting, encadrering,

geoeffendheid, gevechtsbereidheid etc., m.a.w. qua *gevechtskracht* (Zie hiervoor deel 2, hoofdstuk 12) en de militaire waarde van de genoemde stellingen en linies.

„Regering en legerleiding gingen ervan uit, dat men aan het Duitse offensief geruime tijd (de schattingen varieerden van minstens tien dagen tot enkele maanden) het hoofd zou kunnen bieden”.

Het *Duitse operatieplan* voorzag in de bezetting van Nederland door het 18e Leger. Van dit leger zou een cavaleriedivisie optreden in de noordelijke provincies, twee infanteriedivisies en twee SS-regimenten in het centrum (Grebbelinie, Oostfront Vesting Holland) en in het zwaartepunt twee infanteriedivisies en de 9e Pantserdivisie, welke via Brabant, Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam de Vesting Holland moesten binnendringen.

In nauwe samenhang met het optreden van het 18e Leger zou door de Duitse Luchtmacht en o.a. het „Luftlande Korps” een *strategische overval* op Nederland worden uitgevoerd. De strategische overval had ten doel:

- de Nederlandse luchtmacht op de grond te vernietigen;
- het regeringscentrum uit te schakelen door inzet van parachutisten en luchtlandingseenheden op de vliegvelden Valkenburg, Ypenburg en Ockenburgh, gevolgd door het innemen van „de hoofdstad Den Haag”;
- het nemen van de Maasbruggen bij Rotterdam en de bruggen bij Dordrecht en Moerdijk t.b.v. de opmars van de 9e Pantserdivisie, eveneens uit te voeren door parachutisten en luchtlandingseenheden;
- het nemen van bruggen over v.n.l. de IJssel en de Maas.

Voor de Duitsers „was ons land neventoneel” in het kader van het grote offensief in West-Europa. „*Het kwam dus op snelheid aan.* Voor Hitler was elke dag die door strijd in Nederland in beslag zou worden genomen een verloren dag – al was het maar omdat hij van zijn tien kostbare tankdivisies voor die strijd één moest reserveren: de divisie die door Noord-Brabant naar Rotterdam zou oprukken”.

De strategische overval uitgevoerd in de vroege morgen van 10 mei 1940, slaagde geheel m.u.v. het uitschakelen van het regeringscentrum. De Nederlandse luchtmacht werd door deze overval en de daarop volgende luchtgevechten tijdens de eerste oorlogsdag vrijwel uitgeschakeld. De in de volgende dagen uitgevoerde

gedurfde en moedige acties op kleinere schaal hebben op het verloop van de operaties te land in feite geen enkele invloed meer uitgeoefend. De Duitse luchtlandingen noopten de opperbevelhebber het 1e Legerkorps en delen van de reserve van het Veldleger aan de Territoriale Bevelhebber ter beschikking te stellen ten einde de verloren gegane vliegvelden en bruggen in het Westen van Nederland te heroveren. Hiermede waren de strategische reserve en delen van de reserve van het Veldleger reeds op 10 mei ingezet.

Doordat de Duitsers de spoorbrug bij Gennep (door gebruikmaking van Nederlandse uniformen) ongeschonden in handen hadden gekregen konden zij o.a. m.b.v. een pantserrein reeds in de vroege ochtend van 10 mei de Peel-Raamstelling doorbreken.

Deze doorbraak dwong Generaal Winkelman reeds op 10 mei bij daglicht de terugtocht van het IIIe Legerkorps en de Lichte Divisie te doen uitvoeren.

In Zuid Limburg was de strijd reeds kort na acht uur in de morgen afgelopen. Door vernieling van de Maasbruggen werd de Duitse opmars de nodige vertraging opgelegd. In de avond van de 10e mei bereikten Duitse eenheden reeds de Grebbelinie.

De tweede oorlogsdag kenmerkte zich door een verder stijgende invloed van „de vijfde-colonnepaniek” („de Vijfde Colonne is in hoofdzaak een projectie geweest van Nederlandse angstgevoelens”) op de militaire en politieke gebeurtenissen. In het algemeen leidde deze paniek tot het inzetten van troepen op plaatsen waar zij in feite niet nodig waren en tot aantasting van het moreel van bevolking en krijgsmacht.

In de Grebbelinie ging op deze tweede dag de z.g. voorpostenstrook verloren en manifesteerden zich de eerste tekenen van gebrek aan informatie en communicatie.

De strijd in Brabant werd na het verlaten van de Peel-Raamstelling gedurende zeer korte tijd gevoerd achter de Zuid-Willemsvaart: „Nauwelijks aangevangen zakte deze verdediging over de volle lengte ineen”. De bevolen (?) terugtocht (waarheen?) had een ordeloos verloop en ont-aardde al spoedig in een panische vlucht, „waarbij compagnieën en bataljons in het niets schenen op te lossen”. Tekenend is het relaas van een regimentscommandant van de Peeldivisie, die meldde, „dat zijn troepen gevochten hadden als leeuwen”, maar niemand bleek daarbij gewond te zijn geraakt.

De gevechten in de Vesting Holland rond Den Haag en Rotterdam, op het Eiland van Dordrecht en bij Moerdijk droegen in feite tot aan de capitulatie op 14 mei allen hetzelfde karakter. Ondanks vele troepenbewegingen en aanvoer van Nederlandse versterkingen leidde geen enkele tegenaanval van enige omvang (compagnie, bataljon of regiment) tot doorslaggevende resultaten. De aanvallen werden slecht geleid, onvoldoende gecoördineerd, vrijwel zonder (vaak wel beschikbare) vuursteun ingezet en halfhartig uitgevoerd. *Zondag 12 mei*, de derde oorlogsdag, bereikte de 9e Pantserdivisie omstreeks vijf uur in de namiddag de Moerdijkbrug. 's Avond om half twaalf moest Generaal Winkelman dit feit vernemen uit de nieuwsberichten van Radio Bremen! Bij de Grebbeberg waren de Duitse eenheden ver in de Grebbelinie doorgedrongen. „Alle Nederlandse tegenaanvallen (alle ingezet zonder enige steun van de eigen artillerie, zonder coördinatie, zonder overleg) waren op niets uitgelopen. Allereerste openbaarden zich symptomen van een snel om zich grijpende, totale desorganisatie”. In het kabinet heerste die dag fundamentele onenigheid t.a.v. een eventueel vertrek naar het buitenland. Overigens had dit kabinet, behalve het opstellen van een proclamatie en het zenden van twee ministers naar Engeland, nog geen enkel initiatief genomen om als regering leiding te geven aan een volk in oorlogstijd. Het zou dat in de komende dagen trouwens ook niet doen. Van Minister-President de Geer ging geen enkele leiding uit. „Hij maakte een apathische indruk. Met de schending van onze neutraliteit was zijn wereldbeeld ingestort. Op 13 mei was hij zo nerveus, dat hij nauwelijks meer in staat was een telefoontoestel te bedienen.”

In de avond van 12 mei vertrok het prinselijke gezin, prins Bernhard overigens onder protest, naar Engeland. De volgende dag, 13 mei verliet de Koningin het land. Na eindeloze discussies volgde het kabinet enige uren later. Dat de Koningin en alle ministers zich aan het einde van deze dag in Engeland bevonden berustte niet op beleidsbeslissingen, maar „op louter toeval”. De volksvertegenwoordiging werd vooraf niet ingelicht over het vertrek van de regering. Het regeringsgezag werd aan Generaal Winkelman overgedragen met de instructie „de strijd voort te zetten, maar overgave aan te bieden, zodra verder weerstand bieden doelloos en nutteloos was.”

De militaire operaties welke deze dag plaats vonden in de Vesting Holland worden door de

schrijver samengevat met „alles liep mis”. In het noorden echter werd de positie bij Kornwerderzand op de Afsluitdijk met succes verdedigd. De Nederlandse tegenaanval in het gebied van de Grebbeberg, uitgevoerd door vier bataljons („uitgeputte, slecht-uitgeruste, gedemoraliseerde troepen”), waarbij „de beschikbare Nederlandse artillerie slechts in geringe mate ingeschakeld werd”, kwam bij het eerste vuur van de vijand onmiddellijk tot staan. Paniek ontstond en er volgde een „massale vlucht”, waarvan de schrijver een ontstellend beeld schildert. Niet onvermeld blijven echter ook die eenheden, kleine groepen en individuele militairen, die ondanks het algemene beeld op zeer goede wijze en veelal met succes hun plicht deden.

In de avond van de 13e mei was de Grebbelinie ter hoogte van Rhenen doorbroken. De commandant van het Veldleger besloot terug te trekken op het Oostfront van de Vesting Holland. M.u.v. de Grebbesector werd de terugtocht in goede orde volbracht.

Dinsdag 14 mei was de dag van het bombardement op Rotterdam en de capitulatie. Uitvoerig en aangrijpend beschrijft Dr. L. de Jong de gebeurtenissen welke aan het bombardement vooraf gingen en hoe de opperbevelhebber, na het Duitse dreigement („het verzet moest om politieke en militaire redenen met alle middelen worden gebroken”) ook andere grote steden te bombarderen tot het besluit kwam te capituleren. Van groot belang is bij de capitulatie geweest de opmerking van Generaal Winkelman dat de capitulatie slechts de troepen in Nederland (m.u.v. Zeeland, waar de vijandelikheden op 17 mei werden gestaakt) betrof. Hieruit bleek dat Nederland de oorlog voortzette.

De zeer beperkte hulp van Engelse zijde („Wij hebben niets”) en de vrij omvangrijke operaties van het Franse leger in Brabant en Zeeland blijken in feite niet van invloed te zijn geweest op het verloop van de strijd in Nederland. Een analyse van de beschrijving van de strijd in „Mei '40” leert, dat het op vele punten falen van de Nederlandse krijgsmacht geweten moet worden aan:

1. het veelvuldig verlaten van opstellingen en commandoposten zonder opdracht en/of waarschuwing van het hogere en het lagere niveau;
2. het herhaaldelijk in panische angst op de vlucht slaan van regimenten, bataljons, compagnieën etc. zonder enige noodzaak. Het gerucht „de vijand nadert” of het feit dat ergens

werd geschoten bleek veelal reeds voldoende aanleiding te zijn;

3. het leiden van compagnieën en bataljons vanuit commandoposten op grote afstand van en in feite zonder verbinding met deze eenheden;
4. het zonder noodzaak uitvoeren van aanvallen met te weinig middelen, zonder coördinatie met gelijktijdig uit te voeren acties en zonder (of zeer onvoldoende) gebruik te maken van beschikbare vuursteunmiddelen;
5. het niet of gebrekkig op de hoogte zijn van de daadwerkelijke ontwikkelingen op de verschillende niveau's van leidinggeven.

Weliswaar dragen de inferieure bewapening en uitrusting (o.a. verbindingsmiddelen) in hoge mate bij tot de in het algemeen povere resul-

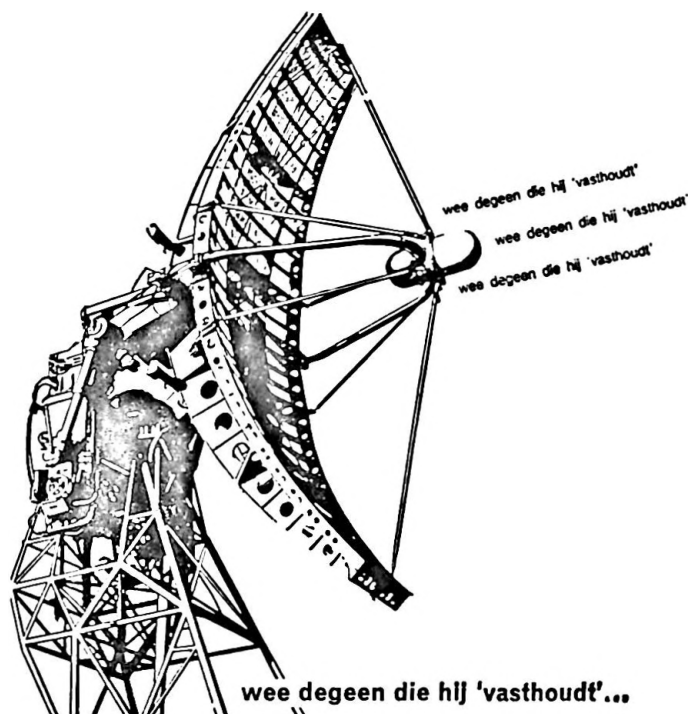
taten, maar ernstiger en van doorslaggevende aard bleken te zijn:

- de ongeoefendheid van commandanten, staven, eenheden en individuele militairen;
- het gebrek aan lichamelijk en geestelijk incasseringsvermogen.

Dr. L. de Jong stelt in het laatste hoofdstuk, waarin hij de balans van de strijd opmaakt: „voor een hardnekkige verdediging bezaten wij noch de ruimte, noch het kader, noch de manschappen, noch de middelen, noch de mentaliteit”. De oorzaken hiervoor zijn te vinden in beide voorgaande delen, waarin de schrijver o.a. concludeert, „*dat de strijd die wij in de meidagen van '40 te voeren kregen, verloren is in de jaren '20 en '30*”.

Majoor der Artillerie (gsb) W. J. Loos

Wee de belager van onze vrijheid die door deze SIGNAAL radar wordt opgespoord en 'vastgehouden'. Immers, deze radar is verbonden met een automatisch luchtverdedigingssysteem. Radar, rekenaar, schermen, versterkers en voeding zijn in klein bestek samengebracht. Dit kon alleen bereikt worden door de nauwe samenwerking van een team van zeer bekwame en gespecialiseerde werkers.

N.V. HOLLANDSE SIGNAALAPPARATEN - HENGELO